

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2000 SONRASI YAŞANAN KRİZLERİN, YENİDEN YAPILANDIRMA
BERABERİNDE, TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

FATMA TERZİOĞLU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. NURULLAH UÇKUN

ESKİŞEHİR – 2010

Fatma TERZİOĞLU tarafından hazırlanan “2000 Sonrası Yaşanan Krizlerin, Yeniden Yapılandırma Beraberinde, Türk Bankacılık Sektörü’ne Etkilerinin Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı bu çalışma 17.09.2010 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....

Doç. Dr. Ali ÇELİKKAYA

Üye .....

Yrd. Doç. Dr. Nurullah UÇKUN

(Danışman)

Üye .....

Yrd. Doç. Dr. Arzum ÇELİK

ONAY

17.09.2010

Enstitü Müdürü

ÖZET**2000 SONRASI YAŞANAN KRİZLERİN, YENİDEN YAPILANDIRMA
BERABERİNDE, TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

TERZİOĞLU, Fatma

Yüksek Lisans - 2010

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nurullah UÇKUN

Bu çalışmanın amacı, Türk Bankacılık Sektörü' nün yaşadığı Kasım 2000, Şubat 2001 ve 2008 küresel krizlerinden etkilenme durumunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, finansal sağlamlık göstergeleri ve bazı temel bilanço göstergelerine dayanılarak karşılaştırmalı analizler ile sektörün krizlerden etkilenme düzeyleri tartışılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre; 2001 krizinde ağır kayıplar veren Türk Bankacılık Sektörü, Yeniden Yapılandırma Programı ile başlatılan yapısal reformlar ve BDDK'nın denetleme ve düzenleme fonksiyonunu tavizsiz yerine getirmesi sektörü daha sağlam ve rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmuştur. Bankaların iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde işletilmesi sonucunda, aktif yapılarında, özkaynak ve sermaye yeterlilik rasyosunda ve karlılıklarında daha önce yaşanan krizlerdeki olumsuz etkiler 2008 krizinde görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Yeniden Yapılandırma Programı, Türk Bankacılık Sektörü

ABSTRACT**ALONG WITH NEW STRUCTURING, COMPARATIVE ANALYSES OF
EFFECTS ON TURKISH BANKING SECTOR FOR CRISES OCCURRED
AFTER 2000****TERZİOĞLU, Fatma****Master Thesis - 2010****Department of Business Administration**

Advisor: Nurullah UÇKUN, Assistant Professor

The aim of this study is to put forward effects of November 2000, February 2001 and 2008 financial crises on Turkish Banking Sector. Impact levels of crisis on the sector was discussed by using comparative analyses based on financial stability indicators and some basic financial statement.

As a result of this study, Turkish Banking Sector which was seriously effected in 2001 financial crisis, after reforms with New Structuring Program and role of BDDK which fulfill his audit and regulation functions, banking sector became more robust and competitive. Negative impacts of earlier crises on active structures, equity, capital adequacy ratio and profitability of banks were not seen in 2008 financial crisis, because internal audit, internal control and risk management systems of banks were managed effectively.

Key Words: Crisis, Turkish Banking Sector, New Structuring Program

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	VI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLER VE BANKACILIK KRİZLERİ.....	4
1.1. Finansal Kriz ve Bankacılık Krizi Kavramları.....	4
1.2. Krizlerin Kapsamı.....	7
1.2.1. Ulusal Ekonomik Kriz.....	7
1.2.2. Bölgesel Ekonomik Kriz.....	7
1.2.3. Küresel Ekonomik Kriz.....	7
1.3. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri.....	8
1.3.1. Parasalcı (Monetarist Yaklaşım).....	10
1.3.2. Fisher-Minsky-Kindleberger Yaklaşımı.....	11
1.4. Krizlerin Süresi ve Derinliği.....	13
1.5. Bankacılık Krizlerinin Maliyeti.....	14
1.6. Bankacılıkta Krizin Önlenmesi	17

2. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ GENEL GÖRÜNÜMÜ VE 2000'Lİ YILLARDA BANKACILIK KRİZLERİ.....	19
2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı.....	19

2.2. Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları.....	21
2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sisteminde Meydana Gelen Krizlerin Nedenleri.....	28
2.4. Kasım 2000 Krizi.....	34
2.5. Şubat 2001 Krizi.....	39

3. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA

PROGRAMI.....	43
3.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	46
3.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bünyesindeki Bankalar	49
3.3. Özel Sermayeli Bankaların Yeniden Yapılandırılması.....	56
3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi ve Sektörde Etkinliğin Artırılmasına İlişkin Düzenlemeler..	59

4. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAPILAN YENİ DÜZENLEMELER.....	62
4.1. Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi.....	63
4.2. Finansal Piyasaların Altyapısının Güçlendirilmesi.....	64
4.3. İdari Kapasitenin Artırılması.....	66
4.4. Küresel Ekonomik Krize Hazırlık.....	67

5. BÖLÜM

2008 YILINDA YAŞANAN KÜRESEL KRİZ VE BU KRİZİN KASIM 2000 VE

ŞUBAT 2001 KRİZLERİ İLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	73
5.1. 2008 Krizinin Çıkışı ve Yaşanan Gelişmeler.....	73
5.2. Kriz Dönemlerinde (2001-2008) Genel Ekonomik Görünüm ve Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı.....	82
5.3. Krizlerin Banka Bilançolarına Etkileri.....	88

5.4. Kriz Dönemlerinde Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergelerindeki Değişim.....	90
SONUÇ VE ÖNERİLER	94
KAYNAKÇA.....	99

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH' nin %)	17
Tablo 2: Banka Krizlerinin Reel Maliyeti	18
Tablo 3: Türkiye'de Kriz öncesi ve Sonrası, Gecelik İşlemlere Uygulanan Basit Faiz Oranları (Ağırlıklı Ort.)	33
Tablo 4: Yeniden Yapılanma Programı	47
Tablo 5: Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısında Yaşanan Gelişmeler	51
Tablo 6: TMSF Bünyesinde Devredilen Bankalar Listesi	53
Tablo 7: Bankalara Aktarılan Kaynaklar ve Diğer Çözümleme Giderleri	57
Tablo 8: Özel Sermayeli Bankaların Sermayelerinin Güçlendirilmesi	61
Tablo 9: Seçilmiş Göstergelerle AB ve Türkiye Bankacılık Sistemleri	82
Tablo 10: Türkiye'de Büyük Bankaların Personel Sayılarında Kriz Sonrasında Değişim	84
Tablo 11: Küresel Dalgalanmaların Ülkelerin Risk ve Karlılık Göstergelerine Yansımaları	86
Tablo 12: Temel Ekonomik Göstergeler	87
Tablo 13: Operasyonel Göstergeler	92
Tablo 14: Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri	95
Tablo 15: Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergeleri	97

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Mali Kurumlar Piyasa Değeri.....	83
Grafik 2: Türkiye' de Banka ve Bankalarda alışanların Sayısı.....	84
Grafik 3: Aktif Kompozisyonu.....	96

KISALTMALAR LİSTESİ

IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
GOÜ	Gelişmekte olan ülkeler
GÜ	Gelişmiş ülkeler
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FED	Federal Reserve Bank (Amerikan Merkez Bankası)
MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
KKB	Kredi Kayıt Kuruluşu
BKM	Bankalararası Kart Merkezi
CPSS	Ödeme ve Mutabakat Sistemleri Komitesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

GİRİŞ

Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur. Genel olarak tanımının bu şekilde yapılmasına rağmen, kökeni ilkel toplumlara kadar uzanan bu işletmelerin, bütün yönlerini ortaya koyan net bir tanım yapılamamaktadır. Bunun nedeni de günümüz ekonomileri, siyaset, toplum ve teknoloji alanlarında hızlı bir değişim yaşamakta, bankacılık sektörü de bu değişmelere ayak uydurarak yapılan tanımlamaları yetersiz bırakmaktadır. Bankalar, ticari hayatta hem yurt içi hem de yurt dışı işlemlerin düzenli yürümesini sağladıklarından, ekonominin en önemli temel taşlarından birini oluşturmaktadırlar. Bankacılığı sektör bazında ele aldığımızda, gerekli olan fonları toplayan ve bu fonları özel ve kamu kesimine kanalize eden, ekonomide kaynak kullanımını sağlayan, ekonomiyi yönlendiren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı bir kalkınmanın sağlanabilmesi, sağlıklı ve verimli çalışan kurumlardan oluşan, örgütsel yönü sağlam bir finansman yapının oluşturulması ile mümkündür. Bu yapının oluşturulmaması ise, ekonomik istikrarsızlıklara neden olmakta ve krizlerin yaşanmasına yol açmaktadır. Ekonomide yaşanan istikrarsızlıklar, temel politikalarda kısa aralıklarla yapılan önemli değişiklikler, bankacılık sektörünün son derece riskli bir ortamda faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Ekonomik birimler, mali sistemde yaşanan olumsuz gelişmeler ve enflasyonist eğilimler neticesinde belirsizliklerle karşılaşmaktadır. Bunun sonucunda da yabancı para cinsinden finansal aktiflere yönelmeler olmakta ve bankaların bilanço yapıları da değişmektedir. Bilanço kalemleri içinde, hem aktif hem de kaynak toplamlarda yabancı para cinsinden kalemler ağırlık kazanmaktadır.

Tarihsel bir perspektif içinde incelendiğinde, Türkiye’de finansal sistemin büyük bir bölümünü bankacılık sisteminin oluşturduğu görülmektedir. Bu sistemde yer alması gereken ve finansal mekanizmanın uzun vadeli kredi ve sermaye kaynağı

olarak ekonomiye yön vermesi beklenen sermaye piyasası, çeşitli nedenlerle kendinden beklenen bu işlevi yerine getiremediği gibi, kısa vadeli fon transferi işlevinin yanında orta ve uzun vadeli fon transferi görevini de yüklenmek zorunda kalmıştır. Bankacılık sektörüne yüklenen bu ağır yük nedeniyle sistem ne mali fonksiyonlarını yeterince yerine getirebilmiş, ne de finansal sisteme vermesi gereken katkıyı verebilmiştir.

Bankacılık sektöründe meydana gelen olayların sistematik ve sürekli olarak denetlenmesi ve ekonomik sistemdeki gelişmeleri olumsuz yönde etkileyebilecek durumların kontrol altında tutulması gerekmektedir. Tarihsel süreç içinde yaşanan tecrübelerden yararlanılması, karşılaşılabilecek muhtemel sorunların önceden saptanabilmesi, ülke ekonomisinin geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Bu çalışmada ülkemizde 2000 yılından sonra yaşanan krizler, krize karşı alınan önlemler açıklanarak etkisini halen hissettiğimiz son küresel krizin bankacılık sektörüne yansımaları temel göstergeler üzerinden ortaya konarak, son iki krizin kıyaslaması yapılmıştır. Finansal krizlerin nadir olaylar olduğu yönünde genel bir inanç vardır. Ancak, bankacılık krizleri özellikle gelişen dünyada olağan bir durum haline almıştır. Birçok bölgede, hemen her ülkede en azından ciddi bir bankacılık güçlüğü yaşanmıştır. Bu ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir.

Bankacılık krizlerinin ve sorunlarının yükselen ekonomilerde özel bir ilgiyi hak etmesinin iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, krizlerin yerel ekonomiler için ciddi sonuçlarıdır. İkincisi uluslararası finansal piyasalar daha çok bütünleştikçe krizin diğer ülkelere de yayılmasıdır. 2007 yılında gelişmiş ülke ekonomilerinde başlayıp yayılan kriz gibi.

Çalışma beş bölümden oluşmakta olup; birinci bölümde, finansal krizler ve bankacılık krizlerinin tanımlaması yapılarak, bankacılık krizlerinin nedenleri ve maliyeti ve sonuçları değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, Türk Bankacılık Sistemi'nin genel yapısı incelenerek temel sorunları hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca bu bölümde, gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı bankacılık

krizlerine değinilerek; Türkiye'nin son dönemde yaşadığı Kasım 2000 - Şubat 2001 ve 2008 krizlerinin oluşum ve etkileri irdelenmiştir. Üçüncü bölümde, 2001 yılından sonraki yeni yapılandırma ele alınmıştır. Sistemin yapısını ve işleyişini belirleyen kurum ve kararlar incelenerek, güçlü bir yapıya sahip bankacılığın kağıt üstünde değil uygulamada da nasıl olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dördüncü bölümde finansal sistemde yapılan iyileştirmelerin ardından oluşan yeni finansal mimarideki durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Beşinci bölümde, 2008 ve 2001 krizlerindeki bankacılık sektörünün durumu operasyonel, temel bilanço ve finansal sağlamlık göstergeleri bakımından karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, krizlerden edinilen tecrübeler yorumlanarak sektörle ilgili öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLER VE BANKACILIK KRİZLERİ

1.1. Finansal Kriz ve Bankacılık Krizi Kavramları

Finansal krizler; herhangi bir mal-hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak kabul edilebilir. Belli başlı makro ekonomik kriz türleri reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Reel krizler; mal- hizmet ve iş gücü piyasalarındaki " miktar " larda yani üretimde veya istihdamda ciddi daralmalar (durgunluk veya işsizlik) biçiminde ortaya çıkar. Mal ve hizmet piyasalarındaki genel fiyat düzeyinin sürekli artışları belirli bir sınırın üstünde ise finansal kriz denilebilir (Kibritçiöğlü, 2001:174).

Finansal kriz kavramını açıklamaya yönelik olarak ekonomi literatüründe tek başına yaygın olarak kullanılan bir finansal kriz kavramı yoktur. Her yaklaşım kendi açısından önemli buldukları faktörleri ön plana çıkartarak krizi tanımlamaktadır.

Örneğin parasalcı yaklaşım, finansal krizleri bankacılık sisteminde yaşanan paniklerle tanımlamaya çalışmaktadır.

Bu konudaki tanım ve sınıflandırmalardan birisi Kindleberger (1978) tarafından yapılmıştır. Kindleberger'e göre mania (cinnet, delilik), panik, çökme aynı sürecin üç aşamasıdır. Mania sırasında yatırımcılar paradan reel veya finansal varlıklara kayarlar. Panik sırasında ise reel veya finansal varlıklardan paraya geçmeye çalışırlar. Çöküş ise, mania sırasında büyük bir istekle alınan ne varsa (mallar, evler, binalar, araziler) bunların fiyatlarının baş aşağı gitmesiyle birlikte sürecin sonuçlanmasıdır. Mania konjoktüel genişleme sırasında olur. Panikse konjoktürün tepe noktasında ortaya çıkar.

Finansal kriz konusundaki önemli çalışmalardan biri Schwartz (1986) tarafından yapılmıştır. Schwartz'ın krizlere ilişkin tanımlamasında iki temel unsur vardır. Birincisi bir bankanın ödeyebilirliğini ya da likiditesini yitirmesi bir finansal krizin ne yeterli ne de zorunlu koşulunu karşılamaz. İkincisi para stokunun görece olarak büyük, ani ve beklenmeyen bir biçimde düşmesini hem zamanlama hem de büyüklük açısından önlemede merkez bankasının başarısızlığı bir krizin yeterli koşuludur.

Borç yaklaşımında; parasal yaklaşıma karşıt olarak finansal kriz ekonomik konjonktürdeki daha önce yaşanmış olan aşırı genişlemelerin tepedeki dönüm noktasının temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Onlara göre bankacılık panikleri para arzı istemindeki etkileri ve buna bağlı olarak da ekonomik faaliyeti etkilemeleri nedeniyle önemlidir. Bankacılık panikleri para arzındaki daralmanın en önemli kaynaklarından birisi olduğu için genel ekonomik faaliyette daralmaya yol açmaktadır. Finansal piyasalara kıyasla daha yoğun bir şekilde küreselleşmişlerdir. Bu nedenle dışsal etkilere oldukça açıktırlar. Finansal alandaki krizlerin etkileri anında diğer ekonomilerin piyasalarını da etkilemektedir.

Öte yandan, Paul Krugman krizin belirli bir tanımının bulunmadığını öne sürerken, Edward ve Santanella ise krizleri paranın değerindeki belirgin bir düşüşe bağlamıştır. Bunların dışında kalanlar ise krizleri paranın değerindeki düşüşe ve uluslararası rezervlerin ciddi biçimde tükenmesine bağlamışlardır (Edwards, 2001:29).

Güney Amerika, Güney Asya ve Rusya krizlerine kadar ekonomi literatüründe çeşitli kriz tanımlamaları ve teorileri mevcut iken, krizlerle birlikte de bu bölgeler, iktisatçılar ve politika belirleyiciler için deneysel bir laboratuvar olmuş, bunlardan önemli dersler çıkarılmıştır (Erçel, 2000:1).

Schwartz ise gerçek finansal krizler ile gerçek olmayan finansal krizler arasında ayırım yapma felsefesini benimsemiştir. Gerçek olmayan finansal krizler, başlangıçta aşırı iyimser bekleyişlerin belirsizliğe donüşmesiyle, sadece servet kaybına neden olmaktadır. Schwartz, bu servet kaybının finansal kriz manasına gelmeyeceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla Schwartz varlık fiyatlarındaki aşırı düşme ve reel kesimde artan iflaslara karşı bir bankacılık paniğinin veya para arzında ciddi bir azalma potansiyeline sahip olmayan finansal gelişmelerin gerçek finansal kriz olarak dikkate alınmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu noktadan hareketle ekonomideki finansal dengesizliklerinin tümünün krize neden olacağını söylemek oldukça zordur. Dengesizliklerin ekonomik krize yol açıp amaması, büyük ölçüde bunların giderilmesinde uygulanan politikaların güvenilirliğine ve ülkenin finansal sisteminin sağlıklı işlemesine bağlıdır. Tüm bu sayılan faktörler ekonominin krize duyarlılığını belirlemektedir. Bu nedenle finansal krizler ekonomilerin kırılganlık derecesinin artmasına bağlı olarak ekonomik düzensizliklerin bir sonucu olarak ele alınmalıdır (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004: 45-69).

Bankacılık krizi, genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan, banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda; mevduatlarının kendilerine ödeyemeyeceği olgu ve korkusu nedeniyle mudilerin bir ya da daha fazla bankadan kaçışları/ panikleri durumunda; veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir (Yay, Gürkan ve Yılmaz, 2001: 21).

Banka iflaslarının ekonomi üzerindeki etkileri, finans dışı kurumların iflaslarından çok daha fazladır. Önemli bir bankanın krize girmesi çok sayıda mudinin yanı sıra, tüm bankacılık sektörünü, bu bankalarla ilişkili şirketleri, mevduat sigorta kurumlarını ve son olarak borç mercii kapsamında bütçe dengesi ile para arzını etkilemektedir.

1.2. Krizlerin Kapsamı

1.2.1. Ulusal Ekonomik Kriz

Kapitalizm küreselleşmeden önce çoğu kriz çıktığı ülkeyle sınırlı kalırdı. Bunun belki de en büyük istisnası 1929 büyük dünya krizidir. Bununla birlikte o dönemde dünyanın önemli bir bölümü sosyalist sisteme bağlı olduğu ve piyasa ekonomisinin dışında bulunduğu için krizin bütün dünyayı kapsamaması söz konusu olmamıştır. Bugün bile bazı krizler çıktığı ülkeyle sınırlı kalabiliyor. Eğer krizin çıktığı ülke görece olarak küçük bir ekonomiye ve dünya ticaretinde küçük bir paya sahipse kriz o ülkeyle ve yakın ekonomik ilişkide bulunduğu ülkelerle sınırlı kalabiliyor. Buna bir örnek olarak 2001 Türkiye krizini verebiliriz. Türkiye'deki bankacılık krizi Rusya ile Türkiye'ye komşu Ortadoğu ülkelerinde bazı etkiler yaratmış, ondan öteye bir sıçraması olmamıştır.

1.2.2. Bölgesel Ekonomik Kriz

Bazen bir ekonomide başlayan kriz ilişkili öteki ekonomilere de sıçrayarak bir bölgesel kriz halini alabiliyor. Buna bir örnek olarak Asya Krizi'ni verebiliriz. Bu krizde Taylan'da başlayan krizin Singapur ve Hong Kong gibi bölgenin güçlü ekonomilerine de sıçramış olmasının altında yatan başlıca neden, yatırımcıların o bölgeyi ayrı ayrı devletler olarak değil bir bütün olarak görmesinden kaynaklanmıştır. Sonuçta kriz bütün bölgeye ve bütün işlemlere yayılmış, hatta küreselleşme eğilimi göstermiştir (Eğilmez, 2009:52).

1.2.3. Küresel Ekonomik Kriz

Sermaye hareketlerini serbestleşmesi ve kapitalizmin küreselleşmesiyle birlikte özellikle büyük ekonomilerde çıkan ekonomik krizler, küresel alana kolaylıkla ve hızla yayılır olmuştur. Başka bir deyişle dünyanın artık neredeyse onda dokuzu piyasa ekonomisi sistemi içinde ve sermaye hareketlerini serbest bırakmış konumda olduğu için krizin yayılması çok daha büyük bir olasılık haline gelmiştir.

Buna örnek olarak 2007 yılında ABD’ de mortgage kredileri krizi olarak başlayan ve benzer nedenlerle İngiltere’ ye sıçrayan ekonomik kriz 2008 yılının ikinci çeyreğinde küresel bir krize dönüşmüştür. Başlangıçta bu krizin Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere gelişme yolundaki ülkeleri pek etkilemeyeceği düşünülürken, bu tahmin gerçekleşmemiş ve bütün ülkeler krizden etkilenmiştir.

1.3. Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankalar sahip oldukları varlıkların nitelikleri açısından diğer mali kurumlardan farklıdırlar. Parasal işlemlere aracılık eden, borç ve yükümlülükler ihraç eden kuruluşlar oldukları için likit yükümlülüklerle ve borçlara sahiptirler. Ancak, bankaların varlıkları yükümlülükleri kadar likit değildir. Başka bir ifadeyle bankaların yükümlülüklerinin yüksek bir likiditeye sahip olmasına karşın, varlıklarının düşük likiditeye sahip olması bankacılık sisteminin yapısında bir istikrarsızlık unsuru olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu istikrarsızlık unsuru bankaların ödeme gücünü yitirmelerine, iflaslarına, banka krizlerine neden olmaktadır.

Bankacılık sektörü yüksek riskle çalışan bir sektör olduğundan, risk faktörü ortaya çıktığında alınacak önlemler yetersiz kalırsa, kriz kaçınılmaz hale gelmektedir. Bazı bankalara olan güvenin kaybedilmesi veya bankaların ödeme güçlüğü ile karşılaşması halinde bankalardan bir mevduat çekilişi yaşanılması kaçınılmazdır. Bu durum finansal sistemin yanı sıra reel ekonomiyi de etkiler.

Bankacılık krizlerine yol açan banka iflaslarının dört temel nedeni vardır. Bunlar (Yıldıztan, 2006:100):

- Makroekonomik şoklar; faiz oranlarındaki ani yükselişler kısa süreli borçları uzun süreli krediye çeviren kurumları cezalandırmıştır. Ekonomik yavaşlama ve ekonomik faaliyetlerin gerilemesi bankalar üzerinde kuvvetli bir olumsuz etkiye sahip olmuştur.

- Finansal gelişmelere paralel olarak artan riskli faaliyetler; Özellikle yasal düzenlemelerin gevşetilmesi önemli bir etken olmuştur.

- Bankaların kendi aralarında ve diğer finans kuruluşlarıyla rekabetin artması,
- Kötü yönetim ve suistimaldir.

Türk Bankacılık Sistemi ise aşağıda sıralanan yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır (BDDK, 2001:6).

- Öz kaynak yetersizliği,
- Kamu ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı,
- Zayıf aktif kalitesi (kredi yoğunlaşması, grup bankacılığı ve risklerinin yoğunluğu, kredi ve karşılıklar arasındaki uyumsuzluk),
- Piyasadaki risklere aşırı duyarlılık ve kırılabilirlik, (vade uyumsuzluğu, açık pozisyon)
- Yetersiz iç kontrol, risk yönetimi ve kuramsal yönetim,
- Saydamlık eksikliği, gibi yetersizliklerin bankacılık sektörünün krizde önemli rol üstlenmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Banka krizleri ile ilgili yapılan ilk çalışmalarda genelde mikro ekonomik göstergelere bakılmıştır. Bu mikro ekonomik göstergeler, sermaye yeterliliği, varlıkların kalitesi, yönetim kalitesi, likidite ve piyasa riskine duyarlılık gibi değişkenler ile CAMELS derecelendirme göstergeleridir. Bu çalışmalarda para ve enflasyon riskine maruz kalma derecesinin belirlenmesi için; yabancı para ve kısa vadeli borçlanmanın, finansal kırılabilirliği daha iyi belirleyebilmek için ise para tabanı, döviz rezervi döviz kurunun önemi vurgulanmaya başlanmıştır (Evans ve diğerleri, 2000).

Mishkin yaptığı çalışmada finansal krizleri dört nedene bağlamıştır. Bu nedenler hem gelişmekte hem de gelişmiş ülkeler için geçerli olup gelişmiş ülkelerde ters seçim ve ahlaki bozulma problemleri ekonomik faaliyetleri daraltıp, bankacılık krizlerine neden olurken, gelişmekte olan ülkelerde bu problemlerin artması ilk olarak döviz kurlarını yükseltmekte daha sonra da bankacılık krizlerine neden olmaktadır (Mishkin, 1997:56).

Modern Finans Teorisi'ne göre sermaye piyasaları sınırlı bilgiden ve bilgi asimetrisinden dolayı aksak özelliğine sahiptir. Dolayısıyla, bankalar farklı finans hizmetlerinin sağlayıcısı olarak genellikle müşterileriyle uzun süreli ilişkiler geliştirerek bir bilgi sermayesi oluşturmaktadırlar. Fakat bu bilgi banka yöneticileri ve mevduat sahipleri tarafından kullanılmadığında bilgi asimetrisi oluşmaktadır. Asimetrik bilgi özelliğinden dolayı bankalar kredi portföyleriyle ilgili bilgileri denetleyicilerden ve mevduat sahiplerinden daha iyi bilmektedirler. Bankalar bilgi yönetimi ile maruz kaldıkları riski azaltmaktadır. Eğer bankacılık sisteminde mevduatlar artarsa veya sermaye girişlerine maruz kalınırsa, borç patlaması bilgi problemlerine ve sonunda bankacılık krizine yol açabilmektedir. Bankacılık sisteminde asimetrik bilgi iki temel probleme yol açmaktadır: Ters seçim (adverse selection) ve ahlaki risk (moral hazard) (Zavala, 1999:36).

Bir borç patlamasında, bankalar kaynaklarını iyi bilgi sahibi omadıkları sektörlere ayırmaktadır. Bu durumda bankalar risk profiline uymayan müşteriler seçmekte ve ters seçim problemine maruz kalmaktadır. Sektörle ilgili bilgi eksikliğinden dolayı, bankalar yeni müşterilerin fonları iyi şekilde kullanmamalarından oluşan ahlaki riske maruz kalmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, üretim büyümesinden çok daha büyük olan bir borç patlaması bir bankacılık krizine yol açmaktadır (Kabaş, 2005:45).

Finansal krizlerin nitelikleri konusunda yapılan teoriler çok çeşitli olmakla birlikte, bu çalışmada daha çok Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım ve Fisher-Minsky-Kindleberger Yaklaşımı üzerinde durulacaktır.

1.3.1. Parasalcı (Monetarist) Yaklaşım

Friedman ve Schwartz (1963) ile onları izleyen Cagan (1965) finansal krizleri bankacılık panikleri ile belirlemektedir. Friedman-Schwartz (1963) A.B.D.'nin parasal tarihine ilişkin önemli çalışmalarında A.B.D.'de parasal istikrarın sağlanmasında bankacılık paniklerinin rolüne özel bir önem vermişlerdir. Onlara göre bankacılık panikleri para arzı ve buna bağlı olarak da ekonomik faaliyetler

üzerindeki etkileri önemlidir. Bankacılık panikleri para arzındaki daralmanın en önemli kaynaklarından birisi olduğu için genel ekonomik faaliyette daralmaya yol açmaktadır (Karacan, 2002:134).

Friedman-Schwartz bankacılık paniklerinin halkın bankaların mevduatı nakde çevirme güçlerine olan güveni yitirmeleri nedeniyle ortaya çıktığını söylemektedirler. Güvenin yitirilmesi bazı önemli mali kurumların ödeyebilirliklerini yitirmesi ile hızlanır. Yaygın banka iflaslarına yol açan banka panikleri hem mevduat-nakit oranını hem de mevduat-rezerv rasyosunu düşürerek para stokunun azalmasına ve ekonomik faaliyet üzerinde zararlı etkilere neden olur.

Parasalcı görüş, bankacılık panikleri ve bunu izleyen parasal istikrarsızlığı önleyeceği için Merkez Bankası'nın son kredi işlevini savunmaktadır. Servette ani bir düşüşe neden olan ancak para arzında ani bir düşüşe ve bankacılık için potansiyel bir panik niteliğini taşımayan olaylar parasalcılar tarafından Merkez Bankası'nın müdahalesini gerektiren reel bir kriz olarak görülmemektedir. Bu tür krizlerin gerçekte ekonomiye sıkıntı vermesi olası olsa ve ekonomik etkinliği düşürme ve enflasyonu tahrik edecek aşırı parasal büyüme ile sonuçlanma olasılığı bulursa bile müdahale için gerek yoktur. Parasalcıların politika reçeteleri para arzının istikrarlı ve öngörülebilir olmasının yanısıra kriz durumunda otoritelerin para arzını genişletmeye hazır olmalarıdır. Mevduat sigorta ile güvenilir ve kararlı bir son kredi mercii bankalara yönelik tahaccüm ve panikten kaçınmanın temeli olarak görülmektedir (Karacan, 2002:135).

1.3.2. Fisher-Minsky-Kindleberger Yaklaşımı

Finansal krizlerin parasal büyüklükler üzerindeki etkisi nedeniyle önemli olduğunu söyleyen parasalcı yaklaşıma karşıt olarak bu yaklaşım finansal krizleri daha önce yaşanan aşırı genişlemenin (boom) zorunlu bir sonucu olan konjoktürün tepedeki dönüm noktasının temel unsurlarından birisi olarak görmektedir. Fisher'e göre konjoktürdeki aşağıya dönüş iki temel faktör ile açıklanabilir: Aşırı-borçluluk ve deflasyon. Konjoktürdeki yukarı doğru çıkışa ekonominin kilit sektörlerinde karlı

yatırım fırsatlarına yol açan bir dışsal olay neden olabilir.

Bu dışsal şok üretim ve fiyat artışlarına yol açarak sektördeki yeni yatırımları teşvik eder. Artan karlar ve fiyatlar, daha fazla yatırımı teşvik ettiği gibi sermaye kazançları için spekülasyonu da teşvik eder. Esas itibarıyla banka kredisi ile karşılanan, bütünüyle borçla finanse edilen süreç mevduatı ve para arzını artırarak fiyatları yükseltir. Bu gelişim “genel bir aşırı-borçluluk” durumuna yani ödeyebilirliği yitirme şansının gereksiz yere arttığı borçluluk durumuna kadar sürer (Karacan, 2002:136).

Yeterli likit varlıklara sahip olmayan bireyler, firmalar ve bankalar aşırı-borçluluk durumuna girerler. Böyle bir durumda borçlarını ödeyemeyen veya borçlarını ödemek için yeni borç bulamayan borçlular, alacaklıları tarafından varlıklarını likidite etmeye zorlanabilirler. Para otoriteleri bu duruma müdahale etmediklerinde likidite krizine girilir, zorlayıcı satışlar fiyatları düşürür yada deflasyon arttıkça mevcut borcun değeri yükselir.

Kredi verenler fiyat düşüşleri ile birlikte teminatın değerinin düştüğünü gördükçe kredilerin geri ödenmesini isterler. Borçluların reel borç yükü artar ve likiditasyona devam ederler.

Firmalar daha kötü duruma düşmemek için likiditasyon sürecine katılırlar. Fakat bu durum fiyatları daha da düşürür ve toplumu genel olarak daha kötü bir duruma getirir. Düşen fiyatlar şirketlerin net varlıklarını ve karlarını azalttıkça ve kredilerin temerrüdüne yol açarak reel ekonomik fiyatları etkiler. Korku ve panik, bankalara olan güvensizlik, çöküş ve iflasları beraberinde getirir.

1.4. Krizlerin Süresi ve Derinliği

Krizler aniden oluşmuyor. Sanılanın aksine, görebilen gözler için her zaman geliyorum diyerek geleceğini önceden haber veriyor. Krize bir ömür biçmek kolay değildir. Krizin süresi alınacak tedbirlere bağlıdır. Krizler çabuk gelir, fakat ülkeyi

aynı hızla terk etmez (Karakoyunlu, 2001:8-9).

Son yüzyılın genellikle 2-3 yıl sürmekte ve ortalama milli gelirin yüzde 5-10'u arasında bir kayba neden olmaktadır. Kriz süresi ve yol açtığı kayıp oranında fazlaca bir değişiklik olmamıştır. Serbest kur sisteminin sabit kur sistemine göre daha az maliyetli olduğu söylenebilir. Hükümetin bankacılık sistemini destekleme biçimi de krizin süresi ve derinliği açısından önemlidir (Bordo ve diğerleri, 2001:17).

Finansal krizlerin çeşit ve dönem olarak etkileri açısından birbirinden farklılığının olup olmadığını inceleyen ekonomik araştırmalara göre, son zamanlarda krizlerdeki yoğunlaşma ile birlikte krizlerin toplam süresinde bir miktar, ancak yol açtıkları kayıplarda ciddi artışlar olmuştur. 1980-1997 dönemindeki krizleri para, banka ve ikiz krizler olarak kategorize eden ve çeşitli kriterlere göre karşılaştırılan bir araştırma bu konuda önemli ip uçları vermektedir (Bordo vd., 2001:53-82).

Bu araştırma bulgularına göre, 1990'lı yıllarda meydana gelen para ve bankacılık krizleri 1980'lerde de meydana gelmiştir. Aralarındaki fark, son krizlerin nitelik ve nicelik olarak giderek şiddetlenmesidir. Para ve bankacılık krizlerinin devam ettiği süre, kriz türüne göre dikkat çekici bir farklılaşma göstermemektedir.

Krizle giren ülkelerde döviz kuru büyük dalgalanmalara maruz kalmaktadır. Önerilerin bir kısmı sabit döviz kuru veya kriz öncesi kur düzeyine tekrar dönülmesi yönündedir. Ancak ülkelerin para krizlerinden çıkışlarının altın standardına veya kriz öncesi döviz kuru sistemine dönme yolu ile hızlı olabileceğini ileri süren görüşler kesin bir geçerlilik göstermemektedir.

1980-1997 döneminde meydana gelen resesyonlara krizler eşlik ettiği zaman, hem krizden çıkış süresi uzamakta, hem de milli gelir kayıpları ciddi ölçüde artmaktadır. Günümüzde, 1990'lı yıllardaki krizlerin sorumluluğu genelde serbest sermaye hareketlerine yüklenmektedir. Ancak ilginç bir saptama olarak, para krizleri, 1880-1913 dönemi hariç, sermaye kontrolü uygulayan ülkelere daha çok meydana

gelmiştir.

Bankacılık krizleri ise sermaye kontrollerinin olduğu 1973 sonrası dönemde daha az meydana gelmiştir, ancak bu örüntü daha önceki dönemlerde gözlenmemektedir. Dolayısıyla, para ve bankacılık krizlerini belirleyenlerin 1880-1997 arasında anlamlı derecede farklılaşmadığı ortaya çıkmaktadır. Para krizlerinin bütçe dengesi, finansal sistemin yapısı, döviz kuru rejimi veya sermaye hesabı rejimi ile sistematik bir ilişkisi gözlenmemiştir. Ancak 1971 öncesinde meydana gelen krizlerde parasal krizin derinliği, cari hesap açığının olduğu durumda daha küçükken, 1973-1997 arasındaki para krizlerinde cari hesap açığının olduğu durumda para krizinin derinliği daha büyüktür.

Bankacılık krizlerinde, tıkanan bankalar için likidite desteği ve döviz kuru rejimi iki önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık krizlerinde sınırsız likidite desteği, 1919-1939 ve 1972-1997 dönemlerinde krizi likidite desteğinin olmadığı döneme göre daha da derinleştirirken; sabit döviz kuru sistemi, 1880-1913 dönemi hariç bütün dönemlerde krizleri daha çok derinleştirmiştir.

1.5. Bankacılık Krizlerinin Maliyeti

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir kriz toplumun hemen her kesimini etkiler. Tasarruflarının tamamını veya bir kısmını kaybeden mevduat sahipleri ile hisselerini kaybeden banka sahipleri ve hissedarlar bankacılık krizinden doğrudan etkilenen kesimlerin basında gelir. Fon bulmak konusunda bankalara bağlı olanlar yeni fon bulmakta zorlanabilirler ve nihayet banka kurtarma ve geçici kamusallaştırma operasyonları nedeniyle vergi ödeyenler ağır bir yük altında kalırlar. Bankacılık krizlerinin maliyetinden söz edilince akla ilk olarak krizin kamu maliyesine olan yükü gelir. Ancak bu vergi ödeyenlerden, banka ortaklarına ve mevduat sahiplerine bir servet transferi olarak da yorumlanabilir. Bu tür bir maliyet, bankacılık sistemini yeniden yapılandırma harcamalarını, mevduat sahiplerine

yapılan ödemeleri, bankalara verilen sermaye desteği ve aktif yönetimi amacıyla yapılan harcamaları içerir. IMF gayri safi doğrudan maliyetleri şu şekilde ölçmektedir: Hükümetin ve Merkez Bankasının tahvil ihracı ve sermaye desteği, garanti kapsamındaki mevduatların ödenmesi, bankalara sermaye desteği, batık ve donuk kredilerin satın alınması amacıyla yapılan harcamalar. Gayri safi harcamalar ile varlık ve hisselerin satışından elde edilen gelirler arasındaki fark ise kamuya olan net maliyeti yansıtır (Hoelscher, vd. 2003:224).

Bankacılık krizlerinin maliyeti konusunda son dönemde çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan beş önemli bulgu öne çıkmaktadır. Birincisi, bankacılık krizlerinin maliyeti GOÜ’lerde, GÜ’lere göre daha yüksektir (Dziobek, vd., 1997:161). Bunun en önemli nedeni, GOÜ’lerde krizlerin daha derin ve kriz yönetiminin ise yetersiz olmasıdır. İkincisi, bankacılık krizleri çoğunlukla bir ödemeler bilançosu krizi ile birlikte ortaya çıktığından dolayı maliyet daha da yükselmektedir (Tablo 1). Caprio ve Klingebiel (1999)’a göre yalnızca bankacılık krizinin maliyeti GSYİH’nın % 4.5’u olurken, ikiz kriz durumunda maliyet % 23’e yükselmekte, GOÜ’lerde % 17.5, GÜ’lerde ise % 12 olmaktadır (Tablo 1). Üçüncü olarak bankacılık kriz maliyeti bankacılık sisteminin finansal aracılıkta oynadığı role bağlı olarak değişmektedir. Banka aracılığının önemli olduğu ülkelerde kamuya olan maliyet artarken, aracılığın görece düşük olduğu ülkelerde azalmaktadır. Örneğin GÜ ölçütlerine göre banka aracılığının düşük olduğu ABD’de, 1990’larda yaşanan “Saving & Loan” krizinin kamuya maliyeti milli gelirin yalnızca % 3 olmuştu (Caprio, vd. 1997). Dördüncü önemli bulgu, maliyet büyük ölçüde kriz sırasında izlenen yöntemlere göre değişmektedir. Honohan ve Klingebiel (2000), 1980-1997 tarihleri arasında, 40 GOÜ ve GÜ’de bankacılık kriz maliyetleri arasındaki farkın kriz sırasında izlenen yöntemlere bağlı olarak değiştiğini göstermiştir. Nihayet, maliyetin büyüklüğü ile ekonominin krizden çıkma sürati arasında herhangi bir paralellik yoktur. Aksine ödenen fatura yükseldikçe ekonominin toparlanması gecikmekte, reel maliyet daha da artmaktadır (Bordo vd., 2001: 53-82).

Bankacılık krizlerinin maliyetinin ölçülmesinde kamuya düşen yük her zaman iyi bir gösterge olmayabilir. Kimi zaman bu tür bir maliyet düşük iken reel

maliyet çok yüksek olabilir. Örneğin 1929 Bunalımında ABD’de mevduat garantisi ve likidite desteği olmadığı için krizin kamu maliyesine etkisi hemen hemen hiç olmamış, buna karşın reel maliyet çok yüksek olmuştur.

Tablo 1: Banka Yapılandırma Maliyeti (GSYİH’ nin %)

	Kriz Sayısı	Maliyet
Tüm ülkeler	30	17.5
GOÜ	23	20
Latin Amerika	14	19
GÜ	7	12
Bankacılık Krizleri	11	4.5
İkiz Krizler	19	23

Kaynak : Carstens, Hardy ve Pazarbaşıoğlu, 2004

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerde bir gerileme ve ekonomik büyümedeki bir gerileme ile eşanlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle banka krizleri ile üretim arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek ve banka krizlerinin reel etkisini ayırtmak kolay değildir (Kaminsky vd., 1999). Bankacılık krizleri iki kanalla üretim ve milli geliri etkiler. Birincisi, bankacılık krizi para stokunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açar (para kanalı). İkinci olarak, zayıflayan bankacılık sisteminin, hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için, kredi arzı azalır. Kredi arzının daralması hane halklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına, üretimin daralmasına yol açar (kredi mekanizması). Bu konuda ülkeler arası ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Az sayıdaki çalışmalardan Hoggarth vd. (2001), 1977-97 yılları arasında, 43 ülkede bankacılık krizlerinin ortalama yüzde 15-30 arasında üretim kaybına yol açtığını göstermişlerdir. Kamu maliyesinde olduğu gibi ikiz krizde üretim kaybı daha fazla olmaktadır. IMF’nin araştırmasına göre, 1975-97 yılları arasında bankacılık krizi yaşayan 54 ülkede reel maliyet GSYH’nın % 11.6’sına ulaşmakta, bu oran GÜ’lerde % 10.2, GOÜ’lerde ise % 12.1 olmaktadır (Tablo - 2).

Tablo 2: Banka Krizlerinin Reel Maliyeti

	<i>Dönem</i>	<i>Krizler</i>	<i>Kriz süresi</i>	<i>Birikimli reel maliyet</i>
IMF	<i>1975-97</i>			
Tüm ülkeler		54	3.1	11.6
Bankacılık krizi		22	3.0	7.5
İkiz krizler		32	3.2	14.4
GÜ		12	4.1	10.2
GOÜ		42	2.8	12.1
Hogarth	<i>1977-98</i>			
Tüm ülkeler		43	3.7	16.9
Bankacılık krizi		23	3.3	5.6
İkiz krizler		20	4.2	29.9
GÜ		13	2.6	23.8
GOÜ		30	3.3	13.9

Kaynak : Carstens, Hardy ve Pazarbaşıoğlu, 2004

1.6. Bankacılıkta Krizin Önlenmesi

Kriz sırasında alınacak ilk önlem krizin yayılmasını durdurmak ve sisteme olan güveni yeniden tesis etmektir. Krizin sistemin tamamına yayılması önlendikten sonra da krizi yaşayan bankaları yeniden yapılandırarak sisteme kazandırmak gerekmektedir. Bu çerçevede krizi önlemeye yönelik başlıca araçlar şunlardır (Günel, 2001:59);

- Son kredi verme mercii olarak Merkez Bankası'nın devreye girmesi ve zorda kalan bankalara reeskont penceresi veya açık piyasa işlemleri yoluyla kredi vermesi,
- Mevduat Sigorta Sistemi çerçevesinde mevduatların sigortalanması yoluyla sisteme olan güven sağlanması,
- Bankaların sağlamlığını ve güvenilirliğini artırıcı faaliyetlerine ilişkin

bilgilerin

kamuoyuna ulaşmasını sağlayacak, kısacası sistemin güvenilir olmasını ve sağlıklı işlemlerini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması,

- Erken uyarı sistemlerinin kurulması,
- Bankaların denetimi ve derecelendirilmesi
- Sermaye hareketlerindeki ani giriş- çıkışların kontrol altına alınması,
- Bankacılık kesimine yönelik yapılan tüm düzenleme ve kamu desteği sürecinin

şeffaf olması için gerekli hassasiyetin gösterilmesi olarak sayılabilir.

2. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ GENEL GÖRÜNÜMÜ VE 2000'Lİ YILLARDA BANKACILIK KRİZLERİ

2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı

Bir ülkede bankalar finansal sistem içerisinde fon toplayıp topladığı fonları ekonomiye aktararak ekonominin işleyişi için gerekli fon akışını sağlamaktadır. Bankacılık sisteminin yapısı ve organizasyonu sistemde krizlerin ortaya çıkması veya ortaya çıkan krizlere sistemin dayanıklılığı açısından son derece önemli bir faktördür (Karacan, 1996).

Bankacılık ve finansal sistem ekonomideki reel hareketlerin sağlıklı işlemesine, likidite sıkıntısı çekmemesine yardımcı olur. Eğer başta merkez bankası olmak üzere bankacılık sistemi bu görevini yerine getiremezse ve diğer finansal piyasalar sağlıklı işlemezse asli görevleri yerine sığ, fakat büyük boyutlu tali işlerle uğraşmaya başlarsa belirli bir süre sonra bankacılık ve finansal sistem kriz içerisine girecektir (Eroğlu, 2002:98).

Ülkemiz bankacılık sistemi mevduat bankacılığının temel niteliklerini taşımaktadır. Sistem içinde yer alan mevduat bankaları perakende bankacılığının birçok aracını içinde barındırırken, toplam fon kaynaklarının % 67' si mevduat cinsindedir.

Bankacılık sisteminde 1980 sonrasında yaşanan krizler finansal serbestleşmeye yönelik çabaların olmadığını değil tam aksine bu politikanın yanlış uygulanmasının sonucu olarak görülebilir (Çolak ve Yiğidim, 2001).

Bankacılık sektörü 1980-1990 dönemlerinde yaşanan krizleri aşmada yeterli esnekliği ve davranış biçimini geliştirememiştir. Çünkü sektör, pozitif faiz ile yüksek

faiz kavramlarını karıştırmış, serbest faiz uygulaması, bankaları 1980 öncesi güdümlü kriz politikalar nedeni ile ulaşamadıkları gömüleme altındaki tasarruflar yüksek faiz oranları ile kendilerine çekme politikası şekline bürünmüştür. Özellikle hamiline yazılı mevduat sertifikaları kullanılarak bazı bankaların açığa satış yapması sektörün yaptığı en önemli hata olmuştur. Özellikle küçük ölçekli bankaların sistemden pay edinmek için başlattıkları faiz yarışı bir süre sonra bankaların fon kaynak edinim ve kullanım maliyetlerini arttırmış ve sistemde sorunlu kredilerin büyümesine neden olmuştur. Bu gelişme sistemin maliyetinin artması sonucunu doğurmuştur. Türkiye’de finansal sisteme olan güveni sağlamaya yönelik olarak yapılan düzenlemeler, uzun dönemde finansal sistemde istikrar bozucu etkiler yaratmıştır. Bundan dolayı kısa dönemde hedef, sisteme yönelik paniği azaltıcı yöntemler olurken uzun dönemde, sistemde finansal istikrarı ve risk primini azaltmak hedefi göz ardı edilmiştir.

1986 yılından itibaren sektöre giren banka sayısındaki artış, 1994 krizi sonrasında TMSF işleyiş biçimi ve sisteme yeni banka girişlerinin nisbi olarak kolaylaştırılmasının bir sonucu olarak finansal sistemdeki kırılganlık daha da hızlanmış ve 1998- 2001 yılında yaşanan finansal dalgalanma sürecine de, bir anlamda kaynaklık etmiştir.

Bankaların mali yapılarının sağlam olması da finansal piyasalar açısından önemlidir. Bankaların öz kaynaklarının düşük olması, aktif ve pasif yapılarındaki dengesizlik, yükümlülüklerine oranla düşük nakit bulundurması, yükümlülüklerinin kısa vadede buna karşılık aktiflerinin daha uzun vadeli olması, sektörün mevcut yapısını daha kırılgan hale getirmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankacılığının ciddi bir gelişme göstermemesinin altında, sektöre yönelik müdahaleler ve bir türlü düşürülemeyen enflasyonun yol açtığı belirsizlik ortamı yatmaktadır. Bankacılık sektörüne yapılan dışsal müdahaleler finansal sistemin derinlik kazanması ve fon arz ve taleplerindeki vadenin uzamasıyla kendine açılım bulabilen kalkınma ve yatırım bankalarının gelişimini engellemiştir. Krize giren bankaların mali bünyelerini düzeltmek için,

kredi müşterilerinden alacaklarını en kısa zamanda tahsil etme yoluna gitmeleri ve bunlara yeni finansman sağlamaktan vazgeçmeleri, özellikle bankacılığın finansal sistemde büyük ağırlığa sahip olduğu ülkelerde ekonomik durgunluğa yol açmakta veya durgunluğu derinleştirmektedir (Turan, 1998-1999:4).

Günümüzde krizler oldukça sıklıkla tekrar edebilmekte ve çok hızlı bir süreçte meydana gelebilmektedir. Bunun nedeni; ekonomilerde para piyasalarının ve mali piyasaların her türlü gelişmeye anında tepki gösterebilmesidir. Bu tepkinin boyutları gelişmekte olan ülkelerde piyasaların spekülâtif hareketlere açık olması nedeniyle daha da yıpratıcı olabilmektedir. Dünyada sürekli denetim dışı hareket eden yaklaşık olarak günlük 1, 5- 2 trilyon/ \$ lık seyyal fon bulunmaktadır. Bu kaynakların gelişmekte olan piyasalara ani girişleri halinde piyasalar bir anda olması gerekenin üzerinde şok etkisi meydana getirmekte ve beraberinde ekonomik krize dönüşmektedir. Kriz beraberinde bu ülkelerde hükümetlere olan güveni azaltmakta, istikrarı yok etmekte, güvensizlik ortamı spekülâtif hareketlerin şoklara beraberinde krizler haline dönüşmesine neden olmaktadır.

Finansal kriz, finansal piyasaların ekonomide kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirememesi halidir. Ülkedeki tasarrufların reel ekonomiye kazandırılmasında aracı olan bankacılık sisteminin yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmesi, menkul kıymet borsalarında hisse fiyatlarının çok hızlı düşüşleri, merkez bankalarının mali piyasaları yönlendirici fonksiyonun, elindeki para politikası araçlarının yetersizliği ya da etkinsizliği gibi birçok neden finansal kaynaklı ekonomik krizlere neden olmaktadır. Bu nedendir ki bankacılık sektörü ekonomide önemli bir yer teşkil eder. Sektörde olası bir krizin önceden tahmin edilerek gerekli tedbirler alınması için sektörün, sürekli denetlenmesi ve kontrol altında tutulması gerekir.

2.2. Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları

Ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar ve yüksek enflasyon ortamı, faiz ve döviz kuru riskini artırmaktadır. Enflasyonist ortamda bankaların nominal olarak

artış gösteren karları, reel olarak azalmakta ve sektörün büyük ölçüde nakite dayalı olan özkaynaklarını reel olarak daraltmaktadır.

Hızlı enflasyon dönemlerinde büyük artış gösteren faiz yükü, bankaların alacaklarının tahsilini sınırlandırmakta ve donuk kredi sorununa yol açmaktadır. Bu durum, kaynakların akışkanlığını azaltmakta ve kaynak maliyetini yükseltmektedir.

Kamu açıklarının kısa süreli yabancı sermaye girişleriyle finansmanı politikası ve buna eşlik eden yüksek reel faizler, bankaları, bir yandan döviz açık pozisyonlarını genişletmeye teşvik ederken, bir yandan da aktif yönetim politikalarında kamu borçlanma senetlerine yönelik yatırımların ağırlığını artırmıştır. Sektörün toplam aktifleri içinde kamu borçlanma senetlerinin payı, 1989-1999 arasındaki dönemde %10.3'den %21.3'e yükseltmiştir. Bu gelişme, sektörün faiz riskine karşı kırılganlığını önemli ölçüde artırmıştır. Aynı dönemde özel sektöre açılan kredilerin toplam aktifler içindeki payı ise % 36'dan % 24'e gerilemiştir. Böylece bankalar, üreticiyi ve reel ekonomiyi yeterli ölçüde destekleyememiştir.

Enflasyonist koşullar, 1980 yılından itibaren geçilen serbest faiz rejimiyle birlikte mevduat faiz oranlarını yükseltmiş ve mevduatın kompozisyonunda vadesizden vadeliye doğru bir gelişime hız vermiştir. Yükselen kaynak maliyetleri ve artan işletme giderleri, kredi faiz oranlarını yükseltmekte ve böylece düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır.

Türk bankacılık sisteminin faize duyarlı yükümlülüklerinin vade yapısı görece olarak kısa olma eğilimindedir. Özellikle yurt dışından sağlanan krediler, daha kısa periyotlarla yeniden fiyatlanmaktadır. Aktif ve pasiflerin farklı periyotlarda yeniden fiyatlamaya tabi tutulması, aktif ve pasiflerin faiz oranlarındaki değişikliklere duyarlılığını artırmaktadır. Bankalar, faiz riskinden korunmak için faiz oranı swap'ı ve diğer finansal enstrümanları kullanmaktadır (Erçel, 1999).

Ülkemizde 1989 yılında sermayenin liberalizasyonunun tamamlanmasından sonra yaşanan süreç Türk bankacılık sisteminin kırılganlığını artıran bir unsur

olmuştur. Liberalleştirilmiş sermaye sisteminde sermaye girişlerinin özendirilmesi için yeterli para cinsi aktiflerin getirilerinin, döviz kurları artışının üzerinde tutulması, finansal piyasaları uluslar arası spekülatif sermayenin volalitesine terk etmiştir. Bu süreçte bankacılık sektörünün aktif ve pasif yapısı, dolarizasyon ve döviz açık pozisyonlarının artırılması yönünde dramatik bir değişim göstermiştir (Ertuğrul ve Yeldan, 2002). 1989-1999 döneminde; sektörün pasifleri içinde döviz cinsi yükümlülüklerin oranı % 25' den % 48'e çıkarken, sektörün aktifleri içinde döviz cinsi varlıkların oranı % 26' dan % 38'e yükselmiştir. Aynı periyotta sektörde toplam mevduatlar içinde döviz cinsi olanların payı % 55' e kadar yükselmiştir. Bu durum, sektörün döviz riskini ve döviz kurlarındaki sert hareketlere karşı kırılganlığını artırmıştır.

Kamusal sermayeli bankaların ana statüleri, örgütlenme biçimleri, personel kadroları ve sermayeleri belirli bürokratik işlemlerden sonra değiştirilebilmektedir. Bu durum, günümüzde hızlı bir değişim gösteren iktisadi koşullara uyum sağlanmasına, hızlı bir karar alma ve uygulama mekanizmasının işlemesine ve rasyonel yönetim anlayışına izin vermemektedir.

Kamu bankaları bankacılık işlevlerini yerine getiremez hale gelmiş ve bu bankalar, Türkiye'deki toplam mevduatın % 40' ını toplarken krediler içindeki payları % 26' da kalmıştır.

Sektördeki her alanda kendini gösteren rekabetin etkisiyle tüm bankalar; internet bankacılığı, şube bankacılığı, ticari bankacılık, yatırım bankacılığı ve kurumsal bankacılık faaliyetleri yapmak için altyapı yatırımları yapmış, fakat reel sektörün aynı şekilde büyüyememesi nedeniyle bu altyapı hizmetlerinden ortaya çıkan bankacılık faaliyetleri tam olarak etkin bir şekilde değerlendirilememiştir (Ekonomistler, 2002).

Son yıllarda kamu iç borç stoğunun ve kamu kağıtları getirisinin hızla artması, bankaları kamu menkul değerlerine yönelik işlemlere ağırlık vermeye yöneltmiştir. Bu durum, bankalar açısından ticari bankacılık faaliyetlerinin görel

önemini azaltmış ve geleneksel bankacılık faaliyetlerini aksatmaya başlamıştır.

Gerek bireysel ve kurumsal bankacılık gerekse uluslararası bankacılıktaki gelişim süreci, sektördeki istihbarat konusunda yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu bağlamda, sektörde rating kuruluşlarının ve bankalarda etkin istihbarat ve risk yönetimi birimlerinin eksikliği hissedilmektedir.

Kamu bankalarına devlet tarafından verilen tarım kesimi ile küçük ve orta boy işletmeleri destekleme görevi sonucunda oluşan zararların zamanında ödenmemesi, uzun yıllardır devam eden ve ekonomik etkinliğe ters düşen müdahaleler, aşırı istihdam ve şubeleşme, kamu bankalarının yönetim sorunları, bu bankaların mali yapılarını önemli ölçüde bozmuştur. Mali yapılarındaki bozulma ve verimsiz kaynak kullanımı sonucu kamu bankalarının kaynak ihtiyacı büyük artış göstermiştir (Hazine M., 2001).

İki yıl öncesine kadar olan dönemde sektöre giriş ve çıkışın kamu otoriteleri tarafından zorlaştırılması, sektörde serbest piyasa koşullarını bozan önemli bir faktör olmuştur. Ancak son iki yıl içinde, IMF destekli ekonomik istikrar programı çerçevesinde yapılan bankacılık reformu, çok sayıda bankanın sektörde çıkışına olanak vermiştir.

Borsada kote olan bankaların halka açıklık oranlarının düşük olması, bankaların hisse senedi piyasası yolu ile satın alınmasını engellemektedir. Türkiye’de bankalar çoğunlukla aile veya kişi kontrolünde olup, kendi şirket ve holdinglerine kullandıkları krediler nedeniyle kontrolün ve imkanların sürekli kendilerinde olmasını istemektedirler. Bu da birleşmelerde psikolojik bir engel olarak rol oynamaktadır (Ekonomistler, 2002:30).

Son yıllarda sanayileşmenin Anadolu’ya yayılması, bankaların bu bölgelerdeki şube ve personel sayısını artırmasına neden olmuştur. Öte yandan son yıllarda ivme kazanan teknolojik gelişmelerle birlikte bankaların otomasyonuna yönelik yatırımları artış kaydetmiştir. Söz konusu iki faktör, bankaların işletme

giderlerini ve dolayısıyla kaynak maliyetini yükseltmiştir.

Türkiye, gelişmekte olan ekonomiler içinde, bankacılık sektöründe konsantrasyonun en düşük olduğu ülkeler arasındadır. 2001 yılı, aktif büyüklükleri itibariyle ilk beş bankanın sektörün toplam aktifleri içindeki payı, Türkiye’de % 43 iken, Çin’ de % 70, Taylan’da %62, Brezilya’da % 52, Çek Cumhuriyeti’nde % 66, İsrail’de % 87’dir. 2008 yılında toplam aktifler içinde ilk beş bankanın payı % 62, ilk on bankanın payı ise %86 olarak gerçekleşmiştir. Konsantrasyon oranının düşüklüğü, Türk bankacılık sektöründe karlılığı düşürücü bir faktör olarak görülmektedir (Graham vd., 2001).

Döviz kurunun hızlı hareket ettiği dönemlerde, bankalar açık pozisyon sorunu yaşamaktadır. Döviz kurları, 2001 yılına dek çeşitli dönemlerde uygulanan istikrar programlarında, enflasyonun düşürülmesi amacıyla bir çıpa olarak kullanılmıştır. Bu uygulama, TL cinsi finansal enstrümanların getirilerinin dövizin getirisinin üzerinde oluşmasına yol açmıştır. Bu durum bankaları, dövizde açık pozisyona gitmeye, yani döviz cinsi aktiflerle pasifler arasındaki dengeyi pasifler lehine bozmaya teşvik etmiştir. Bankalar için cazip kazanç olanağı yaratan bu süreç, finansal kriz dönemlerinde yaşanan devalüasyonlar sebebiyle önemli tutarlara varan kambiyo zararını da beraberinde getirmiştir.

Kamu bankalarının, sektörün toplam aktif ve mevduatlarından büyük bir pay alması, özel bankaların mevduat toplama ve kredi verme faaliyetlerini sınırlandırıcı bir rol oynamaktadır. Bu durum, kaynakların serbest piyasa koşullarında rasyonel dağılımı ve kullanımını kısıtlamaktadır.

İştirak ve sabit kıymetlere yatırılan kaynaklar, yeterli getiriye sağlamaktan uzak olup, bankalar üzerinde büyük bir yük teşkil etmekte ve bankaların likiditelerini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Bu durum aynı zamanda, sermaye yeterliliği uluslararası normlarda olsa dahi sektörün sermaye yapısının kalitesini bozucu bir faktördür.

Para piyasalarında istikrar ve emniyetin sağlanması işlevine sahip olan mevduat munzam karşılıkları ve disbonibilite yükümlülüğü, kamunun düşük maliyetle fon kaynağı olarak işlev görmekte ve yüksek seviyelerde bulunmaktadır. Bu durum, bankaların kaynak maliyetini artırıcı bir rol oynamaktadır (Parasız, 2000:127).

Son iki yıl öncesine kadar bankacılık sistemi dışında tutulan ve bankacılığa çok benzeyen işlemler yapmalarına rağmen, kaynak kullanımı ve karşılık ayırma gibi kısıtlamalara aynen tabi bulunmayan özel finans kurumları, bankalar aleyhine haksız rekabet ortamı yaratmışlardır.

Çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemelerle, resmi mevduatın düşük faiz oranları ile kamusal sermayeli bankalara yatırılma zorunluluğu, sektörde haksız rekabete yol açmaktadır.

Bankalara hesap açtıran mudiler kısa vadeyi tercih ederken, yatırımcıların yüksek enflasyon ve belirsizlik beklentileri sebebiyle uzun vadeyi tercih etmesi, bankaların aktif ve pasiflerinin vade yapılarında uyumsuzluğa yol açmakta ve bu durum bankaları likidite riskine maruz bırakmaktadır.

1994 yılında ülkemizde yaşanan krizde açık pozisyondan kaynaklanan kambiyo zararları ile 1997-1998 yıllarında Asya ve Rusya krizlerinin yarattığı süreçten kaynaklanan alacak tahsil sorunları, bankaların mali bünyelerini bozan ve özkaynaklarını daraltan gelişmeler olmuştur.

Dürüst olmayan, bankacılık sorumluluğunu anlamayan, bankacılık yapma becerilerine sahip olmayan ve etkileşimli iyi yönetim çerçevesinde faaliyet gösteremeyecek iş adamlarına banka kurma ehliyeti verilmiştir. Bu durum, denetleme mekanizmaları ve bankacılık mevzuatının yetersiz kalmasından, hazine ve merkez bankaları işlevlerini bağımsız bir şekilde yerine getirememesinden, şeffaflık ve hesap verme olgularının tam olarak yerleşmemesinden kaynaklanmıştır (Ekonomistler, 2002:6).

Ülkemizde, holdingler için finansal kuruluşlara sahip olmanın önemli avantajlar getirmesi ve buna bağlı olarak holding bankacılığının yaygın hale gelmesi, yabancı sermayeli bankaların sektöre girmesini ve kalmasını sınırlandırmıştır.

Kurumsal kültür farklılıkları ve muhasebe uygulamalarının uluslararası standartlara uymayışı, banka birleşme ve devralmaları engelleyici faktörler olmuştur. Özellikle bankacılık sisteminde enflasyon muhasebesine geçilmemiş olması, bankaların karlılık rakamlarının net olarak anlaşılmasına sebep olmakta, bu da banka hakkında kesin bir fikir sahibi olmayı engellemektedir.

Uluslararası sermaye, Türk bankacılık sektörüne yeteri kadar girmemiştir. Bu duruma yol açan başlıca faktörler; iç denetleme ve düzenleme konularındaki ciddi boyutlar, temel muhasebe, denetim ve bildirim uygulamalarının uluslararası standartların altında olması ve daha fazla açıklığın benimsenmemesi, tüm tasarrufları güvence altına alan bir mevduat sigorta sistemi ile zayıf ve yetersiz bankaları kapatmak yerine, bunları destekleyerek yaşatmak, bankaların gerçek değerlerinin belirlenmesi konusundaki yabancı bankaların muhafazakar yaklaşımı olarak sıralanabilir (Ekonomistler, 2002:7).

Türkiye’de bankacılık sektöründe, birleşmeler çok yetersiz kalmış ve birleşmenin getireceği; Pazar payının artırılması, ölçek ekonomisi, maliyetlerin azaltılması ve verimlilik artışı, yeni kanallar ile müşteri erişiminin artırılması, ürün çeşitliliği ve çapraz satış, sermaye yeterliliği gibi avantajlardan yararlanılamamıştır. Birleşmeleri engelleyen başlıca faktörler; yetersiz sermaye tabanı, kredi riskini ölçme ve değerlendirme konusundaki zayıflık ve buna bağlı olarak verilen sağlıksız krediler, ortaklara ya da bağlı şirketlere kullanılan krediler, aşırı vade uyumsuzluğu ve açık pozisyonlar, birleşmelerin götürülerinin getirilerinden fazla olacağı görüşü (sinerji olmayışı) olmuştur (Ekonomistler, 2002:6).

Bankacılık sektöründeki mikro bazlı sorunları kısaca; sermaye yeterliliğinin düşük olması.¹, aktif kalitesinin bozuk olması, yönetim kalitesinin ve uygulamalarının yetersiz olması, likidite yetersizliği ve piyasa risklerine duyarlılığın yüksek olması şeklinde özetlenebilir.

Makro ekonomik nedenler arasında da, uygulanan makro ekonomik politikaların istikrarsızlığı, enflasyon ve büyüme oranlarındaki istikrarsızlık, faiz oranları, döviz kuru ve sermaye hareketlerindeki yüksek değişkenlik gelmektedir. Finansal liberalleşme sürecine yeterince uyum sağlanamaması da yapısal sorunlar arasında sayılabilir.

2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sisteminde Meydana Gelen Krizlerin Nedenleri

Genellikle bankacılık sektöründeki sorunların başlaması, ödemeler bilançosu krizleri ile eş zamanlıdır ve banka krizleri gelecekte ortaya çıkacak döviz krizlerinden korunmaya yardımcı olur (Kaminsky vd.,1999:474).

Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen bankacılık krizlerinin nedenleri; bankaların volatilitesi yüksek ve önemli makro ekonomik dalgalanmaların yaşandığı bir ortamda faaliyet göstermesi ve bankalara politik müdahalelerin olması, ekonomik istikrarsızlık, finansal kuruluş sayısının artması sonucu gözetim ve denetim faaliyetinin yetersiz kalması, kötü yönetim ve onun sonucu olarak düşük aktif kalitesi ekonomik konjonktür, yüksek operasyon maliyetleri, yüksek vergi ve harçlar, hukuki veya zımni tam mevduat sigortası ve buna bağlı olarak ahlaki tehlike olarak sıralanabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik konjonktür, gözetim ve denetim faaliyetinin yetersizliği ve tam mevduat sigortasının bir sonucu olarak risk nötr plasman politikaları gibi nedenler ön plana çıkarken; gelişmiş ülkelerde kötü

---

¹ Sermaye yapıları yetersiz bankaların, finansal sistemde oluşabilecek krizlerden olumsuz etkilenmelerini önlemek amacıyla, sermaye yeterliliği hakkında yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1988'de Basel Bankacılık Denetim komitesinin belirlediği ve günümüzde bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesinde en çok kullanılan "sermaye/risk ağırlıklı aktifler" oranı sermaye yeterliliği rasyosu olarak belirlenmiştir. Buna göre her bir banka risk ağırlıklı aktiflerinin asgari %8'i kadar sermaye bulundurmak zorundadır.

yönetim, yüksek vergi ve harçlar ile ahlaki tehlike gibi sorunlar daha önemli görünmektedir (Aydın vd., 2000).

Bankacılık sektöründeki kriz sürecinde ilginç olan bir nokta da, TCMB'nın krizin derinleşmesini engelleyerek reeskont ve kanuni karşılıklar politikası gibi araçlara sahip olmasına karşın bunlara başvurmamasıdır. TCMB bununla da kalmamış, Şubat krizinde, T.C. Ziraat bankasının disbonibilite yükümlülükleri ile içinde bulunduğu likidite sıkışıklığını aşmak için istediği 1.8 milyar TL' lik krediyi vermeyerek adeta tetiği çekmiştir.

Bankacılık kesimi etkin bir denetime ve borçlanmada belirli sınırlamalara tabi olmadığı için bir çok banka, özellikle 1994 yılı sonrası kısa vadeli borçlanma politikası izlemeyi tercih etmiştir. Kısa vadeli borçlanma, bir yandan devletin iç borçlanma ihtiyacını karşılarken, diğer yandan da bankalara arbitraj olanağı ile kar sağlamıştır. Ancak bu süreç bankacılık kesiminin açık pozisyonlarının artması ile sonuçlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, özellikle son yıllarda ciddi bankacılık krizleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Yapılan araştırmalara göre 1976-1996 yılları arasında (Doğu Asya'da son kriz meydana gelmeden önce) gelişmekte olan ülkelere meydana gelen 59 bankacılık krizinin toplam maliyeti Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) yüzde 9'u oranında, 250 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Asya krizinden en çok etkilenen 4 ülkedeki kredi zararları 130 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Bankacılık krizleri, genellikle düşük gelirli ülkelere meydana gelmekte ve maliyeti de görece olarak yüksek olmaktadır (Aydın vd., 2000).

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin küçük, ürün çeşitlenmesinin ise az olmasına bağlı olarak ana ihraç mallarının kısıtlı bir ürün yelpazesini içermektedir. Böyle ekonomilerde belli ürünlerin arz ve talebinde yaşanan ani değişiklikler, dış ticaret hadlerini olumsuz etkileyerek ihracata dayalı ticaret yapan firmaların iflasına ve bu firmalarla çalışan bankaların mali güçlük içine düşmesine sebep olmaktadır.

Bankalar; döviz kuru, faiz oranı ve enflasyon oranındaki volatilitelere karşı kırılganlık göstermektedir. Bankaların, yabancı para üzerinden aldığı kredilerin riskine karşı bir önlem almaması, ülke parasının değer kaybetmesi durumunda büyük zararlara yol açmaktadır. Yüksek enflasyon ve nominal faiz oranları ise, bankaların fonlama maliyetinin uzun dönemli kredilerin getirisinden daha yüksek olmasına neden olmaktadır.

Tayland ve diğer bölge ülkeleri örneğinde olduğu gibi finansal sistem, kredi değerlendirme ve nakit akış analizleri gibi kredinin ödenebilirliğine ve geri dönüşüne ilişkin analizlere dayalı kredi politikası yerine, teminat ağırlıklı kredi verme politikası uygulamıştır. Teminat ağırlıklı kredilerin büyük çoğunluğu ise, kişisel garantiler ile arazi ve emlak gibi sabit kıymetlere dayandırılmıştır. Böyle bir kredi politikası, genişleme döneminde verilen kredilerin kriz anında geri dönüş imkanını ve teminatlarında yetersiz hale gelme olasılığını artırmaktadır (Duvan, 2001:4).

Yabancı yatırımcıların stratejilerindeki ani değişiklikler, gelişmekte olan ülkelere büyük sermaye girişleri ve ani sermaye çıkışlarına sebep olarak, bu ülkelerin mali sistemlerini iflasa sürükleyebilmekte ve bankaların büyük zararla karşılaşmalarına yol açmaktadır.

Bankaların yurtdışından ilave kaynak sağlaması ve bu fonların ekonominin belli sektörlerine aktarılması, gayrimenkul ve hisse senedi fiyatlarında aşırı bir şişkinliğe yol açmaktadır. Ayrıca bankalar, kredi verme sürecinde firmalar hakkında yeterli ve doğru bilgileri elde edemedikleri gibi aktedilen sözleşmelerde yaptırım uygulayacak güvenilir bir mekanizma da bulunmamaktadır (Aydın vd., 2000).

1990-2000 yılları arasında faiz ve kur dalgalanmalarını azaltan, kurdaki artışı enflasyon oranı kadar tutan, aynı zamanda piyasaları gecelik fonlayan ve Hazine'nin rahat borçlanmasını sağlayan bir politika izlenmişti. Ancak bu politika bankaları faiz ve kur riski karşısında gerekli tedbirleri almaktan uzaklaştırmıştır. Hazine'nin iç borçlanmaya gitme zorunluluğu arttıkça, bankalar kısa vadeli dış krediyi daha yüksek faizlerle almaya ve bunu risk primi ile beraber Hazineye aktarmaya devam etmişler.

Aynı zamanda bu mekanizma bankaların, tasarruf-yatırım eşitliğini sağlama amacı yerine devlete borç verme amacına yönelik çalışmasına neden oluyordu. Bu mekanizmanın yarattığı avantaj nedeniyle, özel sermayeli ticaret bankası sayısı 1991 yılında 26 iken, 1999 yılında 35'e çıkmıştır.

Ancak kriz ortamında bu avantaj dezavantaja dönüşmüş ve krizin büyümesine neden olmuştur. Çünkü kriz, orta büyüklükteki bankaların düşen faizlere karşı kısa dönemli fonlar ile pozisyon almaları ile başlamış ve Kasım ayı ortasından itibaren faizlerin yükselmesine sebep olmuştur. Faizlerin artması bankaların bilançolarında riskli pozisyonda bulunan tahvillerin değerini düşürmeye başlamıştır. Bu tahviller kısa vadeli borç ile finanse edilmekteydi. Likidite sıkıntısı içine düşen bankalar hem bu sıkıntıyı atlatmak, hem de az zararla dönemi kapatmak amacıyla, ellerindeki devlet tahvillerini satmaya başladılar. Aynı olay piyasa yapımcıları tarafından gerçekleştirilince faizler iyice yükselmiştir. 20 Kasım 2000'den itibaren bankaların likidite sıkışıklığına girdiği dedikodusu yayılmaya başladı. Likidite sıkışıklığı gecelik faizlerde çok belirgin bir baskıya neden olmuştur.

Tablo - 3: Türkiye'de Kriz öncesi ve Sonrası, Gecelik İşlemlere Uygulanan Basit Faiz Oranları (Ağırlıklı Ort.)

AYLAR	O/N Faiz Oranları %
2000 Nisan	36.16
Mayıs	41.28
Haziran	42.00
Ağustos	37.57
Eylül	46.20
Ekim	31.41
Kasım	79.45
Aralık	198.95
2001 Ocak	42.16
Şubat	435.99
Mart	81.88
Nisan	80.64

Kaynak: TCMB

Tablo - 3 'de görüldüğü gibi gecelik faiz oranları 2000 Nisan ayında % 36 iken, 2000 Kasım ayından itibaren yükselerek % 79'a ulaşmış ve daha sonraki ayda % 200'e kadar çıkmıştır. Faizlerdeki en hızlı değişim 2000 yılı Kasım ayı sonlarında yaşanmıştır. Bu ayın ilk yarısında O/n faiz oranları % 30-50 bandında iken, ayın 15'inde % 80, ayın 22'sinde % 110 olmuştur. Aynı ayın 28' inde % 184 olan bu oran, 30 Kasım'da % 316'ya yükselmiştir.

Türk bankacılık sektörünün kırılgan yapısı krizler dönemlerinde daha hassas bir yapı sergilemektedir. Bu kırılgan yapı yatırımcılarda güvenin kaybolmasına neden oldu. Bunlara artan rekabet ve kötü yönetim koşulları eklenince, küçük bankalar faizlere karşı çok hassas duruma geldi. Tüketici kredilerinde risk ihmal edildi. Bankaların vade uyumsuzlukları arttı.

1990 yılından sonra kamunun artan faiz ödemelerinin kaynak transferi olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. 2000 yılıyla beraber bu kaynak transferinin kapanma yoluna girmesi, faaliyet dışı karlarıyla ayakta kalan banka ve firmaları zor duruma sokmuştur.

Kamu açıklarının bankacılık sektörü tarafından kapatılıyor olması nedeniyle, bankacılık sektörü etkin bir şekilde denetlenememiş, gerekli önlemler ve yasal düzenlemeler zamanında devreye sokulamamıştır. Bankacılık kesiminin açık pozisyonlarının artmasına karşılı, bu açık pozisyonlar sayesinde kamunun fonlanması, bu açığa göz yumulmasına yol açmıştır. Dışardan borçlanma sonucu artan ahlaki tehlikenin tedirginlik yaratmaması amacıyla, kısa vadeli yükümlülükleri devlet garanti altına almıştır. Bu da bankaları daha fazla borçlanmaya ve açık pozisyonlarını daha da artırmaya yönlendirmiştir.

İstikrarlı bir döviz kuru rejimi altında faaliyet gösteren bankalar, faiz oranlarını düşürmek amacıyla dolar cinsinden borçlanmaya teşvik edilmişler ve böylece sermaye akımları neticesinde ülkeye gelen yabancı fonlar bankalara aktarılmıştır. Bunun sonucunda da borçlanma ve tüketimde büyük bir patlama yaşanmış, güdümlü döviz kurlarının sürdürülemeyeceği ortaya çıkmıştır.

Sürdürülmesi mümkün olmayan bu gelişim, gelişmekte olan ülkelerde bankacılık krizlerinin en önemli sebeplerinden biri olabilmektedir. Nitekim, böyle ülkelerin paralarının dolar karşısında iflas etmesiyle, bir çok banka ve kredi borçluları bir gecede ödeme güçlüğü içine düşebilmektedir.

Yeterli şeffaflık olmayan ülkelerde finansal sistemlerin daha yavaş liberalize edilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Özellikle şeffaflığın yetersiz olduğu ülkelerde, piyasaların deregülasyonu sonrasında bankaların özel müşterileri hakkında daha sınırlı bilgiye sahip olacakları, dolayısıyla yatırım yapılacak projeler üzerinde doğru seçim yapılması için öğrenme sürecinin kredi dağılımının etkinliğini olumsuz olarak etkileyeceği ve bir kriz yaşanma olasılığının yüksek olduğu belirtilmektedir (T.B.B., 1999:14). Türkiye’de de şirket mali tablolarının yeterince şeffaf ve denetim görmüş olmamasından dolayı, kredi tekliflerinin yeterince iyi değerlendirilememesi ve takip eden dönemde alacak tahsil problemlerinin yaşandığı bilinen bir gerçektir.

Riskli aktiflere karşılık tutulması gereken asgari sermaye tutarının belirlenmesi amacıyla, sermaye yeterliliğinin tanımlanması ve ölçülmesiyle ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde; ekonomideki istikrarsızlık, bankalar ve düzenleme yapanlar arasında gizleme ya da başka nedenlerle bilgi uyumsuzlukları, bankaya politik müdahalede bulunulması gibi nedenlerle durum daha da sıkıntılı görünmektedir.

1980’lerde başlayan liberalizasyon süreciyle gelişmekte olan ülkeler, “düzenleme sistemlerini” gelişmiş ülkelere paralel olarak modernleştirmeye ve liberalleştirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, faiz oranları ve bankalarının kredi tavanlarının belirlenmesinde, öncelikli sektör ve kişilere verilen kredilerde uygulanan kurallarda ve hatta sermaye hesabı açılmasındaki idari kontroller kaldırılmıştır. Ancak, çoğu ülkede liberalizasyon sürecinin gerekli kurumsal altyapı oluşturulmadan başlaması mali sistemleri belirsiz bir ortamda faaliyet göstermeye itmiştir. Mali liberalizasyon sürecinde öncelikli yapılacakların belirlenmesinde yetersiz kalınması, bu süreci izleyen dönemde bankaları ödeme güçlüğü içine sokmuş ve banka krizleri meydana getirmiştir (Aydın vd, 2000).

Bankacılık krizlerinin meydana gelmesinde etkili olan bir başka faktör ise bankalara siyasi müdahalelinin olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler özellikle kamu bankaları üzerinde öncelikli sektör ve kişilere kredi verilmesi için baskı yapmaktadır. Çoğu durumda bu kredilerin geri dönmemesi, bankaların mali güçlerini doğrudan etkilediği gibi, kredi verme faaliyetlerine de ciddi zararlar vermektedir.

Tayland örneğinde; kriz öncesi dönemde banka ve finansman şirketlerinin kayıt sistemleri ve bunları düzenleyen yasal çerçeve, uluslar arası standartların son derece gerisinde kalmıştır. Özellikle verilen kredilerin tasnifi, sorunlu kredilere ayrılacak karşılıklar ve bunlara tahakkuk ettirilecek faizlere ilişkin kuralların hoşgörülü olması, banka sermayelerinin gerçek durumunu gizlemiştir. Ayrıca banka ve finansman şirketlerine sektörel kredi yoğunlaşma limitlerinin getirilmesi, belirli sektörlere açılan kredilerin denetimini imkansız hale getirmiştir (Akgüç, 1989:5-7)

2.4. Kasım 2000 Krizi

IMF ile imzalanan stand-by antlaşması doğrultusunda 58. Hükümet tarafından uygulanmaya konan dezenflasyon programı 2000 yılının sonuna doğru aksak yanlarını göstermeye başlamış ve 22 Kasım 2000 tarihinde Türkiye ekonomisinde kriz yaşanmıştır.

2000 Kasım ayı krizini finansal kriz olarak nitelendirmek mümkündür. Çünkü kriz finansal kesimden kaynaklanan bir baskı sonucu ortaya çıkmıştır. 2000 Kasım krizinden önce Ekim ayı sonu itibariyle Türkiye ekonomisinin genel görünümünü ortaya koymakta fayda vardır.

Enflasyon % 70'lerden % 40'lara kadar gerilemişti. Enflasyon daha da aşağıya çekilebilirdi Fakat faiz hadlerinde meydana gelen düşüş tüketime yönelik kredilere olan talebi artırmış bu ise talep yönünde genişlemeye neden olmuştu. Talepteki bu canlılık enflasyonun daha da aşağılara inmesini engelliyordu.

Ekonomik yapıdaki bozukluklar kısmi olarak giderilmeye başlanmıştı. 2000 yılında yetersiz olmasına rağmen yapılan özelleştirmelerde gelir toplamı son 15 yılın özelleştirme gelirlerinden daha fazla idi. Aynı zamanda bankacılık kesiminde reform çalışmaları başlamış tarım kesimine yönelik reformlarda ise önemli gelişmeler meydana getirilmişti.

Tüketim talebindeki artışlarla birlikte ekonomide bir canlanma meydana gelmişti. Ekonomik büyüme % 6.5 -7 düzeylerine çıkmıştı. Dolayısıyla bu oran 1999 yılının negatif büyüme rakamlarına da telafi eder nitelikte idi.

Bütçe gelir toplamları itibariyle faiz giderlerini karşılar düzeye gelmiş ve fazla vermeye başlamıştı. Bu nedenle bütçe açıklarından kaynaklanan enflasyonist baskı ortadan kalkma eğilimi içine girmiştir.

İhracat Ocak - Temmuz 2000 döneminde % 5 oranında artış göstermiş ve 15.790 milyon dolara ulaşmıştır. İthalat ise % 35.3 oranında artarak 29800 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 Ocak – Temmuz döneminde 6.987 milyon dolar olan dış ticaret açığı 2000 yılının aynı döneminde % 100.5 artarak 14.010 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılı ilk altı aylık ortalamalara göre ihracat miktar endeksi % 18, ithalat miktar endeksi % 38.1 artmış, ihracat fiyat endeksi % 5.6 azalmış, ithalat fiyat endeksi ise % 6.2 artmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1999 Temmuz ayında % 62.3 olarak gerçekleşmiş, 1999 Ocak – Temmuz döneminde % 68.3 seviyelerinden Temmuz 2000’de % 48.3’e 2000 Ocak – Temmuz döneminde ise % 53’e gerilemiştir. Buna karşın turizm gelirleri 1999 yılı ilk altı aylık dönemine kıyasla bu dönemde % 50.3 oranında artarak 3.6222 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. İşçi gelirleri ise % 5.3 gerileyerek 2685 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Hazine M., 2001).

En olumsuz gelişme ise ödemeler bilançosunda meydana gelen açıkların giderek artmasıdır. Bu artışın arkasında yatan en önemli neden ise tüketici kredilerinde meydana gelen düşüşler ve özellikle döviz kuru artışının enflasyondaki artışa kıyasla düşük kalmasından ötürü ithal mal talebinde ki artışlardı.

Para politikasındaki belirsizlik anında ve somut olarak yansıttığı için kısa vadeli faizim volatilitesine bakıldığı zaman gecelik faizler Haziran, Ağustos ve eylül aylarında önemli ölçüde yükseldi. Faizdeki voladite daha sonra özellikle döviz giriş çıkışındaki voladite ile birlikte çok yüksek seviyelere çıkabilecek düzeyde idi.

2000 yılı içerisinde kısa vadeli dış borç/döviz rezervi oranında önemli artışlar gözlemlendi. 1999 sonunda 1.01 olan bu oran 2000 yılı sonunda 1.44 düzeylerine çıktı. Asya Krizi öncesi Malezya'da, Filipinler'de ve Tayland'da benzer gelişmeler yaşanmıştı (Uygur, 2001:12-15).

2000 yılı içerisinde cari açık/döviz rezervi ve cari açık/GSYİH oranlarında sürekli ve hızlı yükselişler gözlemlendi. Türkiye'de bu oran 1999 sonunda % 5.9 iken 2000 Haziran ayında ise % 27.7'ye 2000 Aralık ayında ise % 50'ye tırmandı.

Cari açık/GSYİH oranı 1999 sonunda % 0.7 iken 2000 Haziran ayında bu oran %4'ü aşmıştır. Türkiye için kritik oran % 3.5 olarak belirlenmiştir (Uygur, 2001).

Fakat krizi başlatan unsur genel kanaate göre bankacılık kesiminden geldi. Bankalar yavaş yavaş açık pozisyonları kapatmaya çalışıyorlardı. Yabancı bankalar ise yıl sonu hesaplarını kapatma telaşına düşmüşlerdi. Beraberinde bu bankalar döviz taleplerini de artırmaya başlamışlardı. Bu gelişmeler normal olarak faiz hadlerinin yukarı doğru tırmanışı ile sonuçlandı. Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) ile devletin finansman ihtiyacını karşılamışlar. Öz kaynakları yetersiz olan bankalar, satın aldıkları DİBS' leri yurtdışından aldıkları kredilere karşı teminat olarak veriyorlar ve borçlanıyorlar. Bu da bankacılık sektöründeki likidite ve kur riskindeki artışla sonuçlanıyor. Aynı zamanda bankacılık kesimine yönelik düzenlemelerin hızlandırılacağı beklentisi de bu gelişmeyi hızlandırdı.

Başta Demirbank olmak üzere, ellerinde hazine kağıdı taşıyan ve bunları repo işlemlerinde kullanan birçok banka büyük kayıplara uğradı. Çünkü bu bankalar hızla ellerindeki hazine kağıtlarını likidite ihtiyaçları için fonlamaya çalışıyor, aynı zamanda sendikasyon ödemeleri için de döviz taleplerini artırıyorlardı. Bu bankaların en önemli özelliği aşırı derecede devlet iç borçlanma senedini ellerinde tutmaları idi. Örneğin Demirbank toplam iç borçlanma stoğunun yaklaşık % 20 gibi oldukça yüksek bir oranını elinde tutuyordu. Bunun anlamı hemen hemen bütünüyle bankacılık işlemlerini bu alana kanalize etmiş olmasıydı.

Türk bankalarının, riskin tümünü üstlenerek yurt dışındaki bir bankayla ortaklaşa yarattıkları fonlarla Türk Hazine kağıtları satın alınıyor ve kar paylaşılıyordu. Ancak risk Türk bankalarınca üstlenildiği için Hazine kağıtlarının faizlerinin yükselmesi karşısında, yabancı bankalar bu fonları bozarak paralarını istemeye başladılar. Bu durumda da Türk bankaları yabancıların parasını ödemek için ellerindeki fonlarla döviz talebine yöneldiler. Bu gelişme de piyasada likidite daralmasını besledi.

Kasım ayında yaşanan bu kriz nedeniyle uluslar arası kredi değerlendirme kuruluşları Moody's daha sonra da S&P, Türkiye'nin kredi notunu aynı noktada tutma kararı verdi. Yani bir bakıma beklemeye aldı. Kriz olmasa bu iki kuruluşun Türkiye'nin kredi notlarını yükseltmesi bekleniyordu. Bu iki kredi derecelendirme kuruluşunun Türkiye'nin notunu yükseltmesinin anlamı Türkiye'nin dış finans çevrelerinden daha uzun vadeli fakat daha düşük faizli borçlanması anlamına geliyordu. Sonuçta Türkiye hakkındaki beklentiler olumsuz hale dönüştü, aynı zamanda faizlerde ise yükselme meydana geldi.

Kriz sonrasında Hazinesinin iç piyasadaki durumuna bakılacak olursa şu durum ortaya çıkmaktadır. Gerçekte Hazine diğer borçlanıcılarına göre üstün ve zayıf olduğu yönlerde sahiptir. Çünkü Hazine diğer borçlanıcılarından farklı olarak hem kendi sattığı kağıtların aynı zamanda da diğer borçlanıcıların araçları üzerinde bulunan vergi üzerinde oynamalar yaparak kendisi lehine avantajlar meydana getirebilmektedir. Bunun yanında Hazine ya para basarak ya da ek vergi koyarak

borcunun tamamını ödeyebilmektedir. Fakat bu durum sadece hazinenin uzun dönem içerisinde kullanabileceği araçlardır. Dezavantajı ise hazinenin borçlanmayı bankalar aracılığı ile yapabilmesi doğrudan borçlanma yönteminin ise kullanılmamasıdır. Bu nedenle hazinenin borç verilebilir fonlara yönelik kısa dönemli talep eğrisi bulunmaktadır. Bu nedenle Hazine faiz haddi ne olursa olsun mutlaka borçlanmak zorunda kalmaktadır (Eğilmez, 2001). Sonuçta kriz sonrası artık hazine daha yüksek faiz hadlerinde piyasadan borçlanabilir hale gelmiştir.

Kasım krizinin diğer olumsuz etkisi ise doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'ye girişinde yaşandı. 2000 yılı programının olumlu havası ile Ekim 2000 itibariyle Türkiye'ye giren yabancı sermaye miktarı 1.3 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bu rakam 1999 yılında ise sadece 817 milyon dolar idi. Tabii ki bu rakamlar doğrudan yabancı sermaye girişi açısından oldukça düşüktür. Çünkü 1999 yılında gelişmekte olan ülkelere giren miktar toplam 183 milyar dolar idi.

Yüksek faiz oranları karşısında bankalar firmaların yatırım için ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlayamamıştır. Yatırım yapmakta ve dolayısıyla üretim yapmakta zorlanan firmalar üretimlerini daraltmışlar, firmaların daralmaya gitmesiyle de işsizlik artmıştır.

Kasım krizi ile bankacılık sektöründeki sorunlar bir kez daha vurgulanmıştır. Bankacılık sektörüne ait sorunlardan birtanesi; çok yüksek, aşırı açık pozisyon durumu; ikincisi, kamu sektörünü finanse görevini hala sürdürmüş olması halbuki dezenflasyon programında bunu yapmak oldukça riskli bir iştir (Cansızlar, 2001:413-414).

Sonuç olarak; Kasım ayında yaşanan krizde finansal baskı, gerginlik ve panik gözlemlenmektedir. Kasım krizi her ne kadar atlatılmış olsa bile, faiz hadleri gerek iç gerekse dış borçlanma açısından yükselmiş, borçlanmada da vadeler kısılmıştır. Faiz hadlerinde ki bu yükselmenin etkisi reel kesime de yansdı.

2.5. Şubat 2001 Krizi

Kasım krizinden sonra ikinci bir kriz, bir bakıma Türkiye'nin önceki programını tümüyle ortadan kaldıracı kriz, 19 Şubat 2001'de siyasal alanda meydana gelen bir tartışmayla ortaya çıktı. Başbakan'ın devlet yönetiminde "kriz" var açıklamalarıyla mali piyasalarda panikle başlayan süreç yerli parayı savunmak için gecelik faizlerin astronomik oranlara yükselmesine rağmen yerleşiklerin yoğun döviz talebi nedeniyle Merkez Bankasının 20 –21 Şubat'ta 5 milyar dolarlık döviz satışıyla sonuçlandı. Kamu bankalarının likidite ihtiyaçlarının karşılanamaması, ödemeler sistemini kilitleyecek boyutlara ulaşmıştı. Banka sisteminde büyük çöküşü önlemek için 22 Şubat' da Türk Lirasının yabancı para birimlerinin karşısında ki değeri dalgalanmaya bırakıldı (TCMB, 2001:89). Toplam döviz rezervi yaklaşık 25 milyar dolar olan Türkiye'de sistemden 7 ile 10 milyar dolar arasında döviz atağı biçimindeki bir çekilme para piyasalarını dengeden tümüyle ortadan kaldıracı özelliklere sahipti.

Hükümet siyasi istikrarsızlığın ortadan kalkması ve siyasi aktörlerin kendi aralarında uzlaşması halinde ekonominin düzeleceği kanaatini taşıyordu. Bu yüzden hükümet kanadında bir revizyona bile ihtiyaç duyulmamıştır.

21 Şubat'ta Interbank piyasasında gecelik faizler % 6000'leri aştı. Ve ortalama olarak ta % 4000'ler olarak gerçekleşti. Aynı zamanda 19 Şubat'taki siyasi gerilim öncesi 27.90 milyar dolar olan Merkez Bankası rezervleri 21 Şubat'ta kurun dalgalanmaya bırakılmasından sonra 22.59 milyar dolara kadar geriledi. Ve iki gün içerisinde Merkez Bankası rezerv kaybı 5.31 milyar dolara ulaştı. Kurun dalgalanmaya bırakılmasıyla birlikte dolar kuru yaklaşık % 40'luk devalüasyonla birlikte 1 milyon dolara yükseldi. Yaşanan bu gelişmelerle; "2000 yılı başından itibaren uygulanan kur çıpasından, direk enflasyon hedeflemesine geçilmiştir" (Sayılğan, 2001:59). Dalgalı kura geçilmesiyle "ödemeler sistemi ciddi şekilde kilitlendi ve spekülasyon döviz atağını önlemek için Merkez Bankası % 7500'lere varan gecelik faizleri oluşturan sıkı para politikası izledi." (Gürlel, 2001:59). Şubat krizinin döviz cephesi açısından Kasım krizinden farkı bu defa dövize olan yoğun

talebin sadece yabancı bankalarla sınırlı kalmaması, buna yerlilerin de iştirak etmesi idi.

Krizin getirdiği kredibilite kaybıyla, öngörülebilir kur rejimi seçeneği geçerliliğini yitirdi. Sermaye hareketlerinin kontrol edilemediği bir ortamda, hem döviz kurunu ve hem de faizleri bir araç olarak kullanmak olanaklı değildir. Serbest dalgalı kur rejimine ani ve zorunlu geçiş ve ardından gelen yüksek oranlı devalüasyonlar, daha önce faiz şoklarıyla bilançoları hasar görmüş banka ve reel sektörünü, özellikle açık döviz pozisyonları ile bu krize yakalanan ekonomik birimleri beklenmedik ölçülerde kötü dengelere sürüklemiş, öz kaynaklar erimiş ve varlık değerleri düşmüştür.

Uygulanmakta olan temel dezenflasyon programının temel göstergesi olan sabit kur sistemini var olan ekonomik yapıya uygun olmadığı Şubat 2001 krizinde anlaşılmış ve sabit kur sistemi uygulamasına son verilerek döviz kuru dalgalanmaya bırakılmıştır (Boratav, 2001:18). Dalgalı kurlara geçişi, IMF taleplerine uyarak sıkı maliye ve para politikaları ile yürütmek, ekonomideki daralmayı çok derinleştirecektir.

Şubat 2001 yılında yaşanan krizle birlikte ekonomi daralmaya başlamıştır. Kamu bankalarından, özel bankalardan ve banka dışı kesimden yüksek faizli gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılması ve bu ihtiyacın TCMB tarafından karşılanması benimsenmiştir. Görev zararları, alacakları ve sermaye ihtiyaçları için Hazine kamu ve fon bankalarına değişken faizli devlet iç borçlanma senedi vermiştir. Merkez Bankası bu senetlerin 14 milyar TL'lik kısmının kesin alımını yapmış ve geri kalanı içinde repo imkanı tanınmıştır.

Şubat 2001 krizinin ardından bankacılık sisteminin çöküşünü önlemek için yapılan düzenlemeler, devletin mali yükümlülüklerini çok yüksek düzeylere sürüklemiştir. Ödemeler dengesinin sermaye hesabında büyük net çıkışlar gerçekleşmiş; Reel ekonomi arz ve talep yönlü olumsuzlukların etkisiyle önemli oranda daralmıştır. Böylelikle krizden çıkışın hızlı ve kolay olamayacağı görüşü yaygınlık kazanmıştır.

Banka sisteminin mali bünyesinin güçlendirilmesi üç kanaldan yürütüldü. Görev zararları stoklarını bilançolarından tasfiye etmek için, kamu bankalarına özel tertip DİBS verildi. Mali yükümlülüklerinin kapatılması ve özkaynakları ile döviz pozisyonlarının güçlendirilmesi için TMSF bünyesindeki bankalara özel tertip DİBS ve döviz cinsi senetler ihraç edildi. Özel sermayeli ticari bankalara yabancı para pozisyon açıklarının kapatılmasına katkıda bulunmak ve Hazinesinin iç borçlanma vadesini uzatabilecek koşulları sağlamak için bu kesimle iç borç takası yapıldı (TCMB, 2002:45; DPT, 2001:89-92).

Banka sisteminin mali bünyesinin güçlendirilmesinin yanı sıra, sistemin kurumsal yapısını ve denetimini etkinleştirecek yasal ve operasyonel düzenlemeler uygulamaya konuldu. Yeni yasal çerçevede kamu bankalarına görev verilmesi merkezi hükümet bütçesine ödenek konulması koşuluna bağlandı. Türkiye'nin ekonomi politiği için önem taşıyan bu değişim, bütçenin siyasal işlevinin ve saydamlılığının artmasına katkıda bulunacak bir olgudur. Ancak, 2001 yılında kamu bankalarını yeniden yapılandırırken kredilendirme kapasitelerinin daraltılmış olması, krizden çıkışı zorlaştırmıştır.

Kriz sonrası ekonomide uygulanacak olan politikalar konusunda genellikle geleneksel yaklaşım IMF'nin yaklaşımıdır. IMF kriz sonrası ekonomilerin daralmasını öngörmekte, bunun için sıkı para ve sıkı maliye politikalarının uygulanması gerektiğini, bunun gerekçesi olarak da döviz kaçışını engellemek, cari açığı kapatmak, dövize hücumu engelleyerek aşırı döviz talebini ortadan kaldırma olarak sıralanabilir. Fakat görülmüştür ki kriz sonrası ekonomilerde reel kesim sürekli daralan talep karşısında iyice gerilemekte, işsizlik katlanılmaz oranlara yükselmekte, üstelik reel kesimdeki daralmayla birlikte beklenen ölçülerde ihracat artışı gerçekleştirilememektedir.

Türkiye'de kriz sonrası uygulanan sıkı para ve maliye politikası ile birlikte güven ortamı ortadan kalktığı için döviz talebi sürekli artmaktadır. Bir diğer gelişme ise döviz fiyatlarındaki artışlarla birlikte faiz hadlerinde de sürekli artışlar gözlenmektedir. Beklenti döviz kurları ile faiz hadlerinin birbirinin alternatifi

piyasalar oldukları için ters yönlü işleyecektir. Fakat kriz sonrası ekonomilerde reel kesim daraldığı, alternatif piyasalarda güvensizlik nedeniyle yeterince işlemediği için bu sonuçlar elde edilememektedir.

Bu gelişmeler dikkate alındığında, bankacılık kesiminin aktif kalitesinin zayıflaması ve kredi riskinin artması ihtimaline karşı önlem alınması kaçınılmaz olmuştur. Kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı kısa sürede ortadan kaldırmak, ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapı oluşturmak amacıyla Hükümet tarafından uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının ana unsurlarından birisi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olarak belirlenmiştir.

3. BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA PROGRAMI

Banka yeniden yapılandırması, bir ülkede meydana gelen banka iflaslarının toplam bankacılık sisteminin % 20' sinden fazlasını etkilemesi üzerine bankacılık sektörüne güvenin tekrar sağlanması ve sektörün iyileştirilmesi amacıyla yapısal ve düzenleyici programların uygulamaya konulması şeklinde tanımlanmaktadır.

Banka yeniden yapılandırmasında devlet tarafından uygulamaya konulan programlar, makro ekonomik çözümler ile bankacılık denetiminin artırılması, yasal muhasebe ve düzenleyici çerçevenin geliştirilmesine yönelik çabaları içermektedir.

1980'lerden itibaren sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, iletişim teknolojilerinin ilerleme göstermesi, çöken sabit kur rejiminin ardından kur riskinden korunmak için türev ürünlere başvurulması gibi gelişmelerle, dünya ekonomik sistemi içinde finansal işlemlerin payı artmıştır. Bu gelişim, ülke ekonomilerinde de finansal işlemlerin bireysel bazda yaygınlığı ve tüm ekonomi içindeki payını artırmıştır.

Öte yandan, ekonomilerde yaşanan krizlerin finansal sisteme ve onun en önemli unsurlarından olan bankacılık sektörüne yansiyarak, tüm finansal sistemi ve ekonomiyi etkileyebilecek sorunlar ortaya çıkarması ihtimali düzenleyici ve denetleyici kurumları daha dikkatli olmaya zorlamıştır. Pek çok ülkede bu kurumlar tüm bankacılık sisteminin çöküşünü önlemek için yaşanan krizler sonrasında kayıpların artmasını önleyebilmek ya da krizlerin sektöre de bulaşmasına karşı tedbir alabilmek için sisteme müdahale etmek durumunda kalmıştır.

Türk mali sisteminin regülasyon yapısına göre, mali piyasaların doğrudan yada dolaylı regülasyonundan beş kamu kuruluşunun yetkili ve sorumlu olduğu görülmektedir. Bunlar: Merkez Bankası, BDDK, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'dur.

Türkiye'de bankaların ve özel finans kuruluşlarının regülasyon, denetim ve gözetiminden, 31 Ağustos 2000 tarihi itibariyle bağımsız bir kurum olarak faaliyetlerine başlayan BDDK yetkili ve sorumludur. Bunun yanında önemli bir regülasyon aracı olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) da Türk bankacılık sistemi için hayati öneme sahiptir. Ayrıca Bankalar Kanunu'na göre, bankacılık sisteminin regülasyonuna ilişkin T.C. Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın da görev ve yetkileri bulunmaktadır. Bu kurumların yanında bir regülasyon kurumu olarak Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların oluşturdukları Türkiye Bankalar Birliği'ni de bu çerçeveye dahil etmek gerekir.

Yeniden yapılandırma programı, bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir (BDDK, 2001:13).

15 Mayıs 2001' de açıklanan Programın hedefi; kamu bankalarını mali sistem içinde istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması yönünde önem teşkil eden TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını kısa sürede gidermek ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir mali yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri yapmaktır.

Bankacılık düzenlemelerinin koruyucu olmasının nedeni bankacılık sektöründe ortaya çıkacak sorunların, ekonominin çok büyük bir kısmına etki etmesi ve bankaların tartışmasız hükümetlerin para politikalarında ne kadar önemli bir yeri olduğunun kabul edilmesidir (Sayılğan, 2003:63).

Tablo 4: Yeniden Yapılanma Programı

YENİDEN YAPILANDIRMA PROGRAMI	
Temel Amaç:	Mali aracılık fonksiyonuna odaklanmış, iç ve dış stoklara dayanıklı ve uluslar arası ölçekte rekabet edebilir bir bankacılık sektörüne geçişi sağlamak.
Temel Unsurlar:	Bankacılık sektörünün mali ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması: <ul style="list-style-type: none"> _ Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması _ Mali bünyesi zayıflayan bankaların TMSF' ye alınarak çözümlenmesi _ Özel bankaların güçlendirilmesi _ Gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirici ve sektörde etkinliği artırıcı düzenlemelerin hayata geçirilmesi

Kaynak: Engin AKÇAKOCA; Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, www.bddk.org.tr, 2 Mart 2002, syf: 9

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması süreci üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu süreçler; finansal yeniden yapılanma, operasyonel yeniden yapılandırma ve bu süreçleri desteklemek amacıyla uygulanmaya çalışılan ihtiyatlı düzenleme ve denetim gözetim sistemidir.

Finansal yeniden yapılanma, bankaların bilançolarının iyileştirilmesi ve böylece ödeyememe güçlülüğünün aşınması sürecini ifade eder (Yay vd., 2001:141).

Operasyonel yeniden yapılanma sürecinde bankaların karlılığı ve performansını artırmaya yönelik uygulamalar yapılacaktır. Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması sürecinde uygulanacak finansal ve operasyonel yeniden yapılandırma çalışmaları sürecindeki etkinliğin artırılması için ihtiyati düzenleme, denetim ve gözetim sistemleri uygulanmalıdır.

Yeniden yapılanma sürecinin şeffaflığı sektörün en önemli gereksinimi olan güvenin sağlanması açısından yeniden yapılanma programının en hassas parçasıdır

3.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Bankacılık Sistemi içerisinde önemli bir büyüklüğe sahip olan kamu bankalarının görev zararları ciddi boyutlara ulaşmıştır. Görev zararlarının ödenmesi zamanında gerçekleştirilmeyen kamu bankalarına asli görevlerinin dışında görevler yüklenmiş ve bu da kamu bankalarının mali yapısını iyice bozmuştur.

Mali yapısı bozulan, kamu maliyesine yük getiren ve sektördeki istikrarın sağlanmasında sıkıntıların en önemli nedenlerinden biri haline gelen kamu bankaları finansal açıdan ve operasyonel açıdan yeniden yapılanmaya tabi tutulmuştur.

Kamu bankalarının yüksek miktardaki nakit açıklarını kapamak ihtiyacı içinde günlük olarak piyasalardan fon talep etmesi, bu bankaları likidite ve faiz şoklarına karşı duyarlı hale getirmiştir. Özellikle Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri döneminde faiz oranlarının yükselmesi kamu bankalarının fonlama ihtiyacını daha da artırmış, zararlarının büyümesine neden olmuştur.

Finansal açıdan, kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasında gerçekleştirilen ilk aşama kamu bankalarının yönetiminin ortak bir kurula devir edilmesi olmuştur.

Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması;

1. Görev zararı alacaklarının tasfiyesi
2. Kısa vadeli yükümlülüklerinin azaltılması
3. Kamu bankalarına sermaye desteği sağlanması
4. Mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi
5. Kredi portföyünün etkin yönetimi alanlarında yoğunlaşmıştır (BDDK 2001:13).

Kamu bankaları yüksek montanlı nakit açıklarını günlük olarak piyasadan karşılamaktadır. Bu da bankaların faiz ve likidite şoklarına karşı kırılgan bir yapılanmaya sürüklenmektedir. Yeniden yapılanma sürecinde bunun önüne geçilmek istenmiş ve Hazine tarafından kamu bankalarına görev zararı alacakları karşılığı olarak değişken faizli menkul kıymet verilmiştir. Ziraat Bankasının aktiflerinin % 50' si, Halk Bankasının aktiflerinin % 65' ini oluşturan görev zararları tasfiye edilmiştir (BDDK 2001:14).

2001 yılsonunda 17,5 milyar dolara ulaşan görev zararları tasfiye edilmiş ve buna yol açan düzenlemeler iptal edilmiştir. Kamu bankaları kanalıyla verilecek destekler için ihtiyaç duyulacak kaynakların bütçeye konulması ve bankalara önceden aktarılması uygulaması başlatılmıştır. Bu çalışmalarla Kamu Bankalarının bilançolarının küçültülmesi ve etkinliğin artırılması sağlanmıştır.

Özel bankalar ile banka dışı kesimin, Mart 2001 itibarıyla, 8,4 milyar dolar civarında olan kısa vadeli yükümlülükleri sıfırlanmıştır.

Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla büyük bölümü menkul kıymet olmak üzere 2001 yılsonu itibarıyla 3,5 milyar dolar civarında sermaye desteği sağlanmıştır. Böylece toplam ödenmiş sermaye tutarı Aralık 2000'e göre 2,9 milyar TL artarak, Ağustos 2003'de 3,4 milyar TL'ye, toplam özkaynakları aynı dönemde 7,1 milyar TL artarak 7,8 milyar TL'ye yükseltilmiştir.

Kamu sermayeli bankaların operasyonel yeniden yapılandırması;

Yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlık planları çerçevesinde, bu bankaların organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve bankacılık hizmetlerindeki mevcut yapısının çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yeniden yapılandırılması sağlanmıştır (BDDK, 2002:4-5).

Kriz döneminde kamu bankaları bankacılık işlevlerini yerine getiremez hale geldiklerinden çıkarılan Kanunla² Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankası anonim şirket statüsüne kavuşturulması suretiyle tabi oldukları yasal istisnalar ortadan kaldırılmıştır.

Operasyonel yapılandırma kapsamında ilk olarak Ziraat ve Halk Bankalarının idaresi ortak yönetim kuruluna devredilmiş ve kurula kamu bankalarını yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlama yetkisi verilmiştir.

Kamu sermayeli bankaların 30 Eylül 2003 itibarıyla toplam personelin yaklaşık %27'si emekliye ayrılmıştır. Bunun yanında, şube sayısının azaltılması ile ihtiyaç fazlası personelin diğer kamu kuruluşlarına devredilmesi amacıyla aynı tarih itibarıyla şubelerin %32,5'i kapatılmış ve personelin yaklaşık %50'si azaltılmıştır.

Bu program doğrultusundaki uygulamalar:

- Emlak Bankasının bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme iznini kaldırmıştır.
- Kamu Bankalarının faaliyetlerini daha iyi takip edebilmek için; kamu bankaları kar/zarar durumlarını, likit yapılarına ve faiz oranı marjlarını izlemek için bir izleme programı oluşturuldu.

Kamu bankalarında bu uygulamalar gerçekleştirilirken şube sayısında 897 adet, personel sayısında ise 16.000 kişi daha azaltılması ve kamu bankalarının özelleştirilme (Vakıf Bank) sürecinin sonuçlandırılması gibi hedeflere yönelik faaliyetler devam etmektedir.

---

² Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında 4603 Sayılı Kanun; 22 Kasım 2000 tarih ve 24238 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo – 5 : Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısında Yaşanan Gelişmeler

	Aralık-00	Mart-01	Haz.-01	Eylül-01	Aralık-01	Mart-02	Mayıs-02
Personel Sayısı	61.601	59.831	51.975	48.511	47.985	43.907	38.303
Ziraat Bankası	36.576	35.334	29.903	35.565	33.023	29.173	23.993
Halk Bankası	10.000	14.699	13.207	12.946	14.962	14.734	14.310
Emlak Bankası	15.025	9.798	8.865	–	–	–	–
Şube Sayısı	2.494	2.488	2.476	2.418	2.398	2.052	1.792
Ziraat Bankası	1.287	1.281	1.270	1.615	1.499	1.383	1.233
Halk Bankası	804	804	803	803	899	669	559
Emlak Bankası	403	403	403	–	–	–	–

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu,

www.bddk.org.tr, Temmuz 2002, syf:14

2000 yılının Aralık ayında 61.601 olan personel sayısının Mayıs 2002’de 38.303, şube sayısının ise aynı dönemlerde 2.494’den 1.792’ye düştüğü Tablo - 5’deki verilerden incelenebilmektedir.

3.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bünyesindeki Bankalar

Temel görevi, tasarruf mevduatının sigorta edilmesi, kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırması ve üçüncü kişilere devredilmesi/özelleştirmesi olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) ayrıntılı görev ve yetkileri 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 3. Maddesinin 11. Fıkrası ve 15. maddesinin 3. ve 4. fıkralarına dayandırılarak hazırlanan ve 3 Ağustos 2001 tarihli ve 24482 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan TMSF yönetmeliğinde tanımlanmıştır (Yay vd., 2001:47-51).

1980 yılında alınan 24 Ocak kararları sonrasında uygulamaya konulan finansal serbestleşme politikası ile bankacılık sektöründe sorunlu bir döneme geçiş başlamıştır. İlk ciddi kriz 1994 yılında yaşanmış ve mevduatın tamamının TMSF tarafından güvenceye alınması gibi anlık tedbirlerle kriz önlenmeye çalışılmıştır. 1980 sonrası bankerlerin de piyasada yer alması ile bankaların paçal maliyeti artmış

ve bu durum bankaların finansal yapısını olumsuz etkilemiştir. 1994'te yaşanan krizi kaldıramayan bazı küçük ölçekli bankalar da sektörden çekilmek zorunda kalmışlardır. Anadolu Bankası, Emlak ve Kredi bankasına devir edilmiştir. TYT Bank, Marmara Bank. Impex Bank sektörden ayrılmıştır. 1994 yılında yaşanan krizi önlemek için TMSF kullanılmış ve mevduatın tamamı güvence altına alınmıştır. Bu da bankacılık sektöründe 'Moral Hazard' olarak ifade edilen 'ahlaki tehlike' sorununu doğurup günümüzdeki bankacılık problemlerinin sebeplerinden biri olmuştur.

1998 yılı itibariyle TMSF bünyesindeki banka sayısı 2'dir. 1999 yılında bu sayı 8'e, 2000 yılında ise 11'e çıkmıştır. TMSF kapsamındaki bankalardan Egebank A.Ş., Yurtbank A.Ş., Yaşarbank A.Ş. ve Bank Kapital A.Ş. 26 Ocak 2001 tarihinde Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmiştir. 2001 yılının Şubat ve Mart aylarında Ulusal Bank A.Ş. ve İktisat Bankası A.Ş. TMSF kapsamına alınmış ve Ulusal Bank A.Ş. Sümerbank A.Ş. bünyesinde birleştirilmiştir. Birleşik Sümerbank A.Ş. 10 Ağustos 2001 tarihinde Oyak grubuna satılmıştır. Demirbank A.Ş.'nin hisselerinin HSBC Bank'a satışı ile ilgili hisse satış sözleşmesi 20 Eylül 2001 tarihinde imzalanmıştır. 15 Haziran 2001'de İnterbank A.Ş. ve Esbank A.Ş. Etibank A.Ş. çatısı altında birleştirilmiştir. Bank Ekspres A.Ş. 30 Haziran 2001 tarihinde Tekfen grubuna satılmıştır. Türk Ticaret Bankası A.Ş.'nin bankacılık yapma ve mevduat kabul etme lisansı 1 Temmuz 2001 tarihinde, iki yatırım bankasının (Atlas Yatırım Bankası A.Ş. ve Okan Yatırım Bankası A.Ş.) lisansları ise, 10 Temmuz 2001 tarihinde iptal edilmiştir.

Son dönemde yaşanan krizlerle birlikte sektörün gücünü azaltıcı bankaların sektörden çıkarılmasına yönelik bir program gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Mali yapısı zayıf olan ve sektörün direncini kıran bankalar tespit edilerek gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır. BDDK'da bankacılık sistemindeki bankaların faaliyetlerini sağlıklı ve etkin bir şekilde sürdürmesini amaç edinmiştir. 1999 yılından itibaren TMSF'na devir olan bankalar ve mevcut durumları Tablo-6'da açıklanmaktadır (BDDK, 2002:12).

Tablo 6: TMSF Bünyesinde Devredilen Bankalar Listesi

Bankalar	Fona Devir Tarihi	Mevcut Durum
Satılan Bankalar		
Sümerbank	22 Aralık 1999	Birleşik Sümerbank 09.08.2001’de Oyakbank Grubuna satılmış, Sümerbank’ın Oyakbank’a devri 11.01.2002 tarihinde tescil edilmiştir.
Egebank		26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yurtbank		26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yaşarbank		26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Bank Kapital		26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Ulusal Bank		17.04.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Bank Ekspres		30.06.2001’de Tekfen grubuna satılmıştır. Devir işlemi 26.10.2001 tarihinde tescil edilmiş olup, faaliyetine Tekfen bank olarak devam etmektedir.
Demir bank	06 Aralık 2000	20.09.2001’de HSBC Bank plc’ye satılmış, Demirbank T.A.Ş’nin HSBC Bank A.Ş’ye devri 14.12.2001 tarihinde tescil edilmiştir. HSBC Bank A.Ş olarak faaliyetine devam etmektedir.
Site Bank	09 Temmuz 2001	21.12.2001’de Novebank SA ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış ve hisse devir işlemi 16.01.2002’de gerçekleşmiştir. Sitebank olarak faaliyetine devam etmektedir.
Lisansı İptal Edilen Bankalar		
Etibank	27 Ekim 2000	Bankacılık lisansı 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır.(1)
İnterbank	07 Ocak 1999	15.06.2001’de Etibank ile birleştirilmiştir.
Esbank	22 Aralık 1999	15.06.2001’de Etibank ile birleştirilmiştir.
İktisat Bankası	15 Mart 2001	Bankacılık Lisansı 07.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.(1)
Kent bank	09 Temmuz 2001	Bankacılık Lisansı 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır.(1)
Fon Bünyesinde Bulunan Bankalar		
Türk Ticaret Bankası	06 Kasım 1997	Türk Ticaret bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izinleri 1.7.2001 tarihi itibariyle iptal edilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu yürütmeyi durdurma kararı almış,

		ancak ilgili karar Danıştay 10.Dairesinin kararı ile esastan reddedilmiştir.
	09 Temmuz 2001	Varlık yönetimi işlevini yürütecek geçiş bankası olarak yapılandırılmaktadır.
Bayındır Bank	09 Temmuz 2001	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izinleri 18.01.2002 tarihi itibariyle kaldırılmış olup, Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
EGS Bank	09 Temmuz 2001	30 Mayıs 2002 tarihi itibariyle satışa sunulmuştur. Ancak, ilgilenen yatırımcıların mali gücü yeterli bulunmadığından, bankada inceleme yapmaları uygun görülmemiştir.
Tarişbank	30 Kasım 2001	31.01.2002 tarihinde satış süreci başlatılmış, verilen ilk teklif yetersiz bulunmuş ve banka yeniden satışa sunulmuştur bir yatırımcı grubu tarafından verilen teklif değerlendirme aşamasındadır.
Toprak Bank	19 Haziran 2001	Banka, 29 Haziran 2002 tarihinde satışa sunulmuş olup, ilgilenenlerin 19 Temmuz 2002 tarihine kadar başvurmaları gerekmektedir.
Pamukbank		

Kaynak: Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu, www.bddk.org.tr,

Temmuz 2002, syf:13

- (1) BDDK'nın 20.03.2002, 653 sayılı ve TMSF'nun 20.03.2002 tarih, 177 sayılı kararları çerçevesinde 04.04.2002'de yapılan Genel Kurul tasfiyesinin kaldırılarak Bayındırbank'ın bünyesinde devren birleştirilmesine karar verilmiştir.

Bankaların mali bünyelerinde meydana gelen zafiyet sonucu alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar, bankacılık işlemlerinin çeşitliliği ve sorunların farklılığı nedeniyle değişiklik arz etmektedir (TBB, 2001).

Yeniden yapılandırma sürecinde mali yapısı bozulan ve sektör için tehlike arz etmeye başlayıp kurtulamayacak duruma gelen bankalar öncelikle TMSF'nu bünyesine alınmaktadır. Daha sonra birleşme, satış veya tasfiye uygulamalarından en uygun olanı gerçekleştirilerek kamuya getirdiği maliyet azaltılmaya çalışılmaktadır.

TMSF’u kapsamına alınan bankalar Operasyonel açıdan Yeniden Yapılandırma sürecine tabi tutulmuş ve Şube ve Personel sayısında azaltmaya gidilmiştir. Bazı bankaların şubeleri satılmış ve satılan şubelerdeki personeller satın alan bankalarda görevlendirilmiştir. İktisat bankasının 23, Kent Bank’ın 46, Etibank’ın 91, EGS Bank’ın 3 olmak üzere 163 şube satılmıştır. Bu şubelerde görevli olan 1.601 personel şubeleri satın alan bankalar tarafından istihdam edilmiştir.

1997 yılından beri finansal sektörde yaşanan sorunlar nedeni ile TMSF’na 19 tane banka devir olmuştur. 1997 yılında 1, 1998 yılında 1, 1999 yılında 6, 2000 yılında 3, 2001 yılında 8 tane banka olmak üzere toplam 19 banka TMSF’una (BDDK, 2002:6) devir edilmiştir. 2001 yılında 3 bankanın lisansı iptal edilmiştir. 2002 Temmuz itibariyle TMSF’da 5 banka yer almaktadır.

TMSF Bankalarının finansal yeniden yapılandırmasıyla söz konusu bankaların bilanço yapılarının düzeltilmesi ve sermaye yapılarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, yeniden yapılandırma programı süresince izlenen politikalar aşağıda özetlenmektedir.

Mart 2001 itibarıyla 5,2 milyar TL olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Söz konusu tarihte TCMB’ye olan 2,6 milyar TL tutarında kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içerisinde sıfırlanmıştır

Mayıs 2001 dönemine kadar 4,5 milyar dolar seviyesinde olan TMSF bünyesindeki bankaların YP açık pozisyonları, Mayıs ayında yapılan dövize endeksli kamu kağıdı enjeksiyonunun etkisiyle Haziran sonunda 561 milyon dolara gerilemiştir. TMSF bankalarının açık pozisyon tutarı Pamukbank’ın TMSF kapsamına alınmasıyla tekrar yükselmiş, ancak yapılan dövize endeksli kamu borçlanma senedi desteğiyle azalarak, 15 Ağustos 2003’de 63 milyon dolar seviyesine gerilemiş ve Ağustos sonu itibarıyla sıfırlanmıştır.

2000-2001 krizi sonucu TMSF’ye devredilen bankalar ilgili dönemde, toplam aktif ve pasif büyüklükleri yönünden bankacılık sektörünün beşte birini

oluşturmaktadır. TMSF'ye devrolan bu bankalarda likidite ve sermaye yetersizliği sorununun yanı sıra önemli ölçüde hakim ortak istismarıyla da karşılaşmıştır.

Çözümleme sürecine alınan bankalara, TMSF tarafından sermaye payı, ihtiyatlar, kredi, iştirakler ile menkul ve gayrimenkul devralma, sermaye benzeri kredi kullandırmaları yoluyla ciddi tutarda kaynak aktarımı yapılmıştır. 1984-30 Eylül 2009 döneminde TMSF bankalarına 30,2 milyar dolar kaynak aktarılmıştır.

Tablo 7: Bankalara Aktarılan Kaynaklar – Diğer Çözümleme Giderleri

30 Eylül 2009	Milyon Dolar
Bankalara Aktarılan Kaynaklar	29.641
Sermaye Payı	2.182
İhtiyatlar	19.173
Kredi, İştirak ve Menkul-G.menkul Devralma (Dibs+Nakit+Fon B. Mevd.)	1.612
Devralınacak Kredi, İştirak ve Menkul- Gayrimenkul Nedeniyle Aktarılan	116
Tasfiye Hal. Bankalar Nedeniyle Akt. Kaynak / Mudi Ödemeleri (İmar B. Dahil)	6.557
Diğer Çözümleme Giderleri (*)	577
TOPLAM	30.218

Kaynak: BDDK, Diğer Çözümleme Giderleri; ilgisinden talep ve tahsil edilmek üzere yapılan ödemeler, tahsilat iadeleri, teminat iadeleri, vekalet ücretleri, iştirak bilanço mükellefiyetleri, banka çözümleme giderleri ve diğer gider kalemlerinden oluşmaktadır.

TMSF tarafından devralınan bankalardan tasfiye sürecine alınanlar hariç, 4 bankanın doğrudan, 6 bankanın ise birleştirilmek suretiyle satışı sağlanmış, 1 banka kamu bankasıyla birleştirilmiş ve 8 banka da bir geçiş bankasına devredilerek çözümleme işlemleri tamamlanmıştır. Tasfiye sürecine alınan bankaların işlemleri ise hâlihazırda devam etmektedir. Yönetim ve denetimi Fona devredilerek çözümlenen bankaların devir tarihleri itibarıyla toplam zararları yaklaşık 23,2 milyar dolar seviyesindedir. TMSF'ye devredilen bankaların çözüm sürecinde oldukça hızlı davranıldığı ve ortalama çözüm süresinin 14 ay olduğu görülmektedir.

Fona intikal eden bankaların ortakları ve diğer görevlilerin banka kaynaklarını ve varlıklarını kötüye kullanarak edindikleri veya üçüncü kişilere edindikleri para, mal, her türlü hak ve alacakların temin edilmesinde kullandıkları banka kaynakları nedeniyle doğan alacaklar, fon alacağı sayılmaktadır. Bu şekilde edinilmiş varlıklar üçüncü kişilere ait olsa da fon el koyabilecektir (BDDK, 2001).

Banka çözümleme süreci kapsamında, TMSF tarafından bankalardan devralınan sorunlu varlıkların geri kazanımına yönelik olarak yeni yöntem arayışlarına gidilmiş ve uluslararası uygulamalar paralelinde İstanbul Yaklaşımı, Alacak Satışı ve Varlık Yönetim Şirketi (VYŞ) uygulamaları ile Ticari ve İktisadi Bütünlük Satışları gibi yeni yöntemler de kullanılmıştır. Banka hakim ortak istismarından kaynaklanan alacakların geri kazanımını hızlandırmak amacıyla da TMSF'nin takip ve tahsilat yetkileri, getirilen yasal düzenlemeler yoluyla güçlendirilmiştir. Yaşayabilir firmaları korumak ve TMSF alacaklarının tahsil kabiliyetini artırmak amacıyla, hakim ortak dışındaki borçlularla geri ödeme anlaşmaları yapılmıştır. Bankacılık Kanununun ve 6183 sayılı Kanunun Fona tanımış olduğu yetkiler çerçevesinde yapılan takiplerde, özellikle 2005 yılından itibaren kamu alacağının etkin bir şekilde tahsilinde çok önemli mesafeler kaydedilmiştir. Toplam çözümleme faaliyet gelirlerinin %70'ini banka hakim ortaklarından yapılan tahsilatlar (13 milyar ABD doları) oluşturmaktadır. TMSF'nin çözümleme faaliyetlerinden geri kazanım oranı 30 Eylül 2009 itibarıyla %62'ye ulaşmıştır.

Çözümleme faaliyetleri kapsamında 30 Eylül 2009 tarihi itibarıyla, toplam 18,6 milyar ABD doları tahsilat yapılmıştır. Bu tahsilâtın, yaklaşık 16,7 milyar ABD doları (%90'ı) 2004 yılından itibaren gerçekleştirilmiştir. TMSF'nin 2009-2018 dönemi toplam tahsilat beklentisi ise 3,6 milyar ABD dolarıdır.

TMSF bünyesindeki bankalara ait mevduatın yaklaşık 3 milyar ABD dolarlık bölümü DİBS verilmek suretiyle ihale yoluyla diğer bankalara devredilmiştir. Söz konusu uygulama, dünyada bu büyüklükte ve etkin olarak yapılan ilk uygulamadır. TMSF bankalarının 2,4 milyar ABD dolarlık mevduat dışı YP yükümlülükleri, kamu bankalarına devredilmiştir.

IMF'in temel prensipleriyle karşılaştırıldığında, ülkemizdeki mevduat sigorta sistemine ilişkin olarak aşağıda sıralanan önerileri getirmek mümkündür.

- 2004 yılı Temmuz ayından itibaren 50.000 TL ile sınırlandırılacağı bildirilen sigorta kapsamı yüksek görülmektedir. Ayrıca sigorta kapsamının kademeli olarak indirilmesi daha uygun olacaktır.
- Banka iflasları halinde mudilere yapılacak ödemeler için bir geri ödeme takvimi getirilmesi mevduat sigorta sisteminin güvenilirliğini etkileyecektir.
- Fona devredilen bankaların ne kadar bir süre fonda kalacağını takvime bağlanması, problemlı bankaların çözümlenmesi sürecine disiplin getirecektir (Ayzit, 2004:85).

3. 3. Özel Sermayeli Bankaların Yeniden Yapılandırılması

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra ciddi boyutta sarsılan bankacılık sektörünü sağlam bir yapıya kavuşturmak için özel bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma sürecine tabi tutulmuştur.

Özel Sermayeli Bankaların Yeniden Yapılandırma Programında;

- Sermaye yapılarının güçlendirilmesi
- Kredi yapılanmasının düzenlenmesi; geri dönmeyen sorunlu kredilerle ilgili düzenlemeler alınması ve verilen kredilerde gereken disiplinin sağlanması,
- Yabancı para açık pozisyonlarının daraltılması,
- İç kontrol risk yönetimi sistemlerinin oluşturulması,
- Birleşme ve devir işlemlerini özendirerek daha az sayıda bankadan oluşan bir bankacılık sisteminin oluşturulmaya sağlanması konularında düzenlemeler yapılmıştır.

Özkaynakların güçlendirilmesini özendirmek amacıyla, gayrimenkul ve iştirak hissesi satışından doğan kazançların, satışın yapıldığı yılda sermayeye ilave edilen kısmının kurumlar vergisinden muaf tutulması sağlanmıştır. Kaynak maliyetinin düşürülmesi amacıyla, Türk lirası cinsinden mevduat için ayrılan zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulanmasına başlanılmıştır (TCMB, 2001:119-120).

Öncelikli olarak kamu ve fon bankalarının yeniden yapılandırılması ile bu bankaların Türk Lirası fonlar üzerindeki baskısının orta vadede oldukça azalacağı, bunun sonucunda özel bankaların fonlama maliyetlerinin düşeceği ve yurtiçi kaynaklarının artacağı düşünülmektedir. Böylelikle, özel bankaların karlılıkları artacak ve yurt dışından borçlanmaları azalacaktır.

Finansal aracılık faaliyetlerinin düşürülmesi, TL mevduatlarının cazip olması ve uzun vadeli mevduatı teşvik etmek için uygulanan ortalama efektif stopaj oranı yabancı para mevduatta %4.2'den %4.7'ye yükseltilmiştir. Mevduatta ise 15.4'ten, 13.8'e düşürülmüştür.

TCMB'sı bankaların kaynak maliyetlerini düşürmek amacıyla, bankaların ayırdıkları munzam karşılıklara piyasa faiz oranı üzerinden faiz ödemesinde bulunarak bankaların kaynak maliyetlerini %8.5'ten %5.3'e çekmiştir.

Yaşanan krizler sonrasında BDDK özel sermayeli bankaların temsilcileri ile görüşmeler yapmış ve krizin daha çabuk atlatılmasına yönelik önlemler almaya çalışmışlardır. "Mali yapıları zayıf olduğu belirlenen özel bankalarla, sermayelerinin 2001 yılı sonuna kadar yeterli düzeylere çıkarılmasına ilişkin planları içeren taahhüt mektupları imzalanmıştır" (TCMB, 2001:45). Taahhüt mektuplarında; özel sermayeli bankaların her birinin bilançoları ayrı ayrı değerlendirilerek her bir banka için sermaye artırımı ve kredilendirilme şartları ile yeniden yapılandırma stratejileri (şube ve personel sayısının rasyonelleştirilmesi, maliyetlerinin düşürülmesi, kredilerin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkul satışı) belirlenmiştir. Bankalar ve iştiraklerin birleştirilmesi için vergi teşvikleri uygulanmıştır.

27 Ağustos 2001 tarih ve 450 sayılı Kurul kararı ile Osmanlı Bankasının Bileşik Türk Körfez Bank'ı devralınmasına karar verilmiştir. 31 Ağustos 2001 tarihinde Bileşik Türk Körfez Bankası A.Ş tüm hak, alacak, borç yükümlülükleriyle ve tüzel kişiliği sona erdirilmek suretiyle Osmanlı Bankası A.Ş'ye devir edilmiştir. 18 Ekim 2001 tarihinde Osmanlı ve Garanti Bankaları birleşmek için BDDK'ya başvurmuşlar ve 14.12.2001 tarihi itibarıyla Osmanlı Bankası Garanti Bankasına

devir olmuştur. Demirbank 14.12.2001 tarihinde HSBC Bank A.Ş.'ye devir olmuştur. Bank Ekspres 26.10.2001 tarihinde Tekfen Bank A.Ş.'ye devir olmuştur. 11 Ocak 2002 tarihinde Oyak Bank Sümerbank'ı devir almıştır.

Tablo 8: Özel sermayeli Bankaların Sermayelerinin Güçlendirilmesi

Özel Sermayeli Bankaların Sermayelerinin Güçlendirilmesi	
.... sermaye desteğinin yönetimi ve	
koşulları	
Sermaye Desteği iki şekilde yapılacaktır:	
1)	Ana sermaye oranının yüzde 5'e çıkarmak için ortaklarca ödenecek tutarı aşmamak üzere doğrudan sermaye konulması
2)	Sermaye yeterlilik oranı (SYR) yüzde 9'a çıkarmak için hisse senedine dönüştürülebilir tahvil karşılığı ve 7 yıl vadeli sermaye benzeri kredi sağlanması.
Destekten Yararlanmanın Koşulları:	
Her iki türünden de yararlanabilecek bankalar:	
-	30 Eylül 2001 bilançolarına göre sektördeki payı asgari yüzde 1 olan bankalar
-	Devir ve/veya birleşme yoluyla sektördeki payını %1'e çıkaran banka
Sadece sermaye benzeri kredi desteğinden yararlanabilecek bankalar:	
-	Sektördeki payı %1'in altında olan ancak sermaye oranlarını %5'e çıkarmış olan bankalar

Kaynak: Engin AKÇAKOCA; Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı;

www.bddk.org.tr, 2 Mart 2002, syf: 9

Banka devir ve birleşmeleriyle güçlendirilmek istenen özel sermayeli bankacılık sektörünün sermayelerinin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Krizler sonrası yaşanan ekonomik durgunluk, kredi riskindeki artış ve bankacılık sektöründeki yapısal sorunlar ve öz kaynakların erezyona yönelmesi bankaların sermayelerini güçlendirmeye yönelik önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bankacılık kesimi ile reel sektörün karşılıklı işbirliği ve anlayış içinde hareket ederek, sorunlara ortak çözümler üretmeleri, içinde bulunduğumuz darboğazın hızlı bir şekilde aşılabilmesi yönünden önem taşımaktadır. Bankacılık sektöründe güvenin önemi büyüktür. Bu nedenle sarsılan güvenin tekrar kazanılması için şeffaflıkta ön planda tutulacaktır.

3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi ve Sektörde Etkinliğin Artırılmasına İlişkin Düzenlemeler

Bankalar Kanunu yeniden yapılandırma programının amacı doğrultusunda gözden geçirilerek değişikliğe tabi tutulmuştur. Bankalar Kanunundaki ilk değişiklik 1999 yılının Haziran ayında gerçekleştirilmiştir. Ancak daha sonra 17 Aralık 1999'da 4491 sayılı kanunla değişikliğe uğramış ve Mayıs 2001'de 4672 sayılı kanun düzenlenmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri tedbirin alınması gerektiğinin sinyallerini vermiş ve 2001'de Bankalar kanununda tekrar değişiklik gerçekleştirilmiştir.

Bankalar Kanununda gerçekleştirilen değişikliklerle; bankacılıkta uluslar arası standartları yakalamak, TMSF'daki bankalarla ilgili sorunları kısa sürede çözümlenmek, kamu bankaları ile ilgili reformları hızlandırmak amaçlanmıştır.

Bankaların sermaye yeterliliği rasyosu hesaplamalarına faiz, kur ve hisse senedi risklerini ihtiva eden piyasa riski de dahil edilmiştir.

4389 sayılı değişiklikle farklı bankacılık faaliyetlerinde bulunan ülkelerin uluslar arası standartlara sahip bir yapılanma sağlanması amacıyla Basel Komitesinin bazı prensiplerini kapsamıştır.

Basel Komitesi kararları konu itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Etkin Bankacılık gözetim ve denetimi için koşullar
- Faaliyet izni
- Bankaların ihtiyati yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler
- Bilgi verme yükümlülükleri
- Gözetim ve denetim otoritesinin yasal yetkileri
- Sınır ötesi bankacılık (Aydın ve Yiğidim, 2006:32).

Avrupa Birliği direktifleri ile diğer kabul görmüş uluslar arası uygulamaları da dikkate alınarak hazırlanan yeni Bankalar Kanunu ile mali sistemin güven ve

istikrarını sağlama temel amacına yönelik olarak ülkemizdeki banka denetim ve gözetimin etkinliğini artırma yanında bu alandaki uluslar arası standartlara uyumda sağlanmıştır (Erçel, 2001:1-2).

Avrupa Birliği'ne uyumlu hale getirilmeye çalışılan bankacılık sektöründe 'Kredi Sınırlaması' ile standart oranların hesaplanmasında da temel alınacak olan 'Konsolide Özkaynak' tanımlaması yapılmıştır.

Özkaynak; esas unsur ve oranları, uluslar arası standartlar da dikkate alınmak suretiyle Kurulca belirlenmek üzere, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşürülmesi sonucu bulunacak tutarı,

Konsolide Özkaynak: konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında dikkate alınmak üzere, Kurulca belirlenecek kaynakların toplamıdır (TBB, 2001:2).

Bankaların risklerini etkin bir şekilde yönetebilmeleri için iç kontrol ve risk yönetimi sistemi oluşturulacaktır. Yabancı para açık pozisyonlarına yönelik olarak sınırlamalar ve düzenlemeler getirilecektir.

Bankaların kredilerle ilgili alması gereken önlemler vardır. Kredilerde risk yoğunlaşmasını önlemek, risk grubu tanımını yapmak, bankanın kaynaklarının belli sektör veya gruplara yönelmesini önlemeye yönelik olarak alınacak önlemlerle aktiflerin kalitesini ve bankanın verimliliğini artırmak amaçlanmıştır. Gerçek ve tüzel bir kişiye doğrudan veya dolaylı olarak verilebilecek kredilerin toplamı özkaynakların en fazla % 25'i ile sınırlandırılmıştır.

Bankacılık sektöründeki gelişmeleri daha etkin bir şekilde değerlendirebilmek, karşılaştırabilmek için muhasebe ile ilgili düzenlemelerde yapılmıştır. Dolayısıyla uluslar arası Muhasebe Standartlarına uygun olarak Tekdüzen Muhasebe Sistemi 1 Temmuz 2002 tarihi itibariyle uygulanmaya konulmuştur.

Yeniden yapılandırma programı çerçevesinde devir ve birleşmeler de teşvik edilmiştir. Ancak devir ve birleşmeye konu bankaların aktif büyüklüğünün sektörün %20'sini aşmamalıdır. Konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılmış vergi teşvikleri getirilmiştir. Yabancı bankaların piyasa girişlerinin önümdeki bürokratik ve diğer engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar süratli devam etmektedir (BDDK, 2002:24).

Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma programının hükümet tarafından destek görmesi ve yeniden yapılandırma programı sürecinde ki gelişmelerin şeffaflığı programın başarısı açısından büyük önem taşımaktadır.

4. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAPILAN YENİ DÜZENLEMELER

İkinci yapısal dönüşümün altyapısını oluşturan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (Bankacılar Dergisi, 2005), finansal istikrarın sağlanması, sektörün geliştirilmesi, denetim, uygulama ve düzenleme çerçevesinin güçlendirilmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ve kurumsal kabiliyetin güçlendirilmesi için önemli bir fırsat oluşturmuş, geleceğe dönük yeni bir finansal yapı ortaya koymuştur.

Daha sistematik ve kolay anlaşılır bir yapıya sahip yeni Kanun ile, öncelikle kuruluşlarca gerçekleştirilebilecek faaliyet konuları açıkça belirlenirken, finansal holding şirketleri yeni bir kuruluş tipi olarak sisteme tanıtılmış, özel finans kurumlarının adı katılım bankası olarak değiştirilmiş ve destek hizmeti ve değerlendirme kuruluşlarının da Kanun kapsamına alınması sağlanmıştır. Kuruluşlarda kurumsal yönetimin güçlendirilmesine yönelik özel hükümler içeren söz konusu Kanun ile, finansal sektörün düzenleme ve denetim çerçevesine ilişkin daha bütünleşik bir yapıya doğru önemli bir adım atılarak, finansal kiralama, faktoring, tüketici finansmanı ve finansal kiralama şirketlerinin denetim ve gözetimi de BDDK'ya devredilmiştir. Kanun kapsamında ayrıca denetimler sonucu alınacak tedbirler daha sistematik hale getirilirken, sandıklara kaynak aktarımı yasaklanmış ve bağış ve yardımlara sınırlamalar getirilmiştir. Kanun, BDDK'nın organizasyon ve personel yapısı konularında da ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ışığında düzenlemeler yapmıştır (Bankacılar Dergisi, 2005).

Başta sermaye yeterliliğine ve mevduat sigortasına ilişkin düzenlemeler olmak üzere ihtiyatlı düzenlemelerin bütünü, eksikler ve güncellemelerle daha da sıkılaştırılmıştır. Muhasebe, finansal raporlama ve bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler, uluslararası standartlara tam uyumlu hale getirilmiştir.

Bankaların kredi kartı ile yapılan harcamalardan doğan alacaklarını taksitlendirme uygulaması, piyasalarda kredi hacminin ve kredi riskinin aşırı artmasına neden olması nedeniyle taksitlerin vadesine bağlı olarak daha yüksek (%150/%200) risk ağırlıklarına tabi tutulmuştur.

Şubat 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen diğer bir yapısal reform da TCMB Yasasının değiştirilmesi olmuştur. Mayıs 2001’de gerçekleştirilen yasal değişikliklerle, kamuya kredi vermesi Kasım 2001’den itibaren yasaklanmış, TCMB’nın idari bağımsızlığı güvence altına alınmış, TCMB’nın temel hedefinin fiyat istikrarı olduğu açık bir şekilde belirtilmiş ve TCMB araç bağımsızlığına kavuşturulmuştur. Yapılan yasal değişiklikler sonrası, TCMB’nın temel önceliği, finansal piyasalardaki istikrarın sağlanması ve bu amaçla piyasalara sağlanan olağanüstü tutardaki likiditenin enflasyonda sıçramalara yol açmasının önlenmesi olmuştur.

4.1. Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi

Kurumun denetim ve gözetim kapasitesinin artırılması amacıyla; öncelikle denetimin organizasyonu ve işleyişi gözden geçirilerek, yerinde denetim ekiplerin murakıpların dışındaki tüm meslek personelinin katılımıyla güçlendirilmiştir. Ayrıca, uzaktan gözetim ve diğer faaliyetler çerçevesinde hazırlanan rapor, değerlendirme ve benzeri ürünlerin denetim birimlerince daha etkin bir şekilde paylaşılması sağlanmıştır (BDDK, 2009:26).

Risk odaklı denetim yaklaşımı (ROD); ROD yaklaşımı çerçevesinde yapılan denetimin amacı, bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin seviyelerini ve türlerini anlamalarını ve kontrol etmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda, bankaların faaliyetleri sonucunda belli bir tarih itibarıyla üstlendikleri risklerden ziyade, bu risklerin yönetiminin kalitesi ve etkinliği önem taşımaktadır. ROD Yaklaşımından beklenen faydalardan bazıları (BDDK, 2008:24):

- Denetimin dinamik ve kesintisiz bir süreç içerisinde gerçekleştirilmesi,
- AB Direktiflerine ve uluslararası standartlara uyumun sağlanması,
- Finansal faaliyetlerin ve ürünlerin değişmesi ve karmaşıklaşması nedeniyle bankaların risk profilindeki önemli değişmelerin tespit edilebilmesi,
- Bankacılık sisteminin ve bankaların, etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerine sahip olmalarının sağlanması yoluyla krizlere karşı dayanıklılığının artırılmasıdır.

Her bir bankayı sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kabiliyeti, gelir gider dengesi ve kârlılık, likidite ve piyasa riskine duyarlılık gibi parametrelerle bileşke bir derecelendirmeye tabi tutan CAMELS olarak da adlandırılan UFIRS uygulamaya konulmuştur.

Bilgi sistemleri denetimi alanında; mevzuat altyapısı oluşturulmuş, öncelikle bağımsız denetim şirketleri aracılığıyla denetimlere başlanmış, bilgi sistemleri altyapısı ve yönetimine ilişkin ilkeler yayımlanmış, BDDK bünyesinde oluşturulan denetim ekiplerine işlerlik kazandırılmıştır. 2002 yılında, denetlenen kuruluşlardan tek bir kanal aracılığıyla toplanan verilerden oluşan kapsamlı bir veri tabanı oluşturulmuş, 2007 yılından itibaren hatalı raporlama yapan bankalara idari para cezası uygulamasına başlanmıştır (BDDK, 2009:28).

Kurumun denetim ve uygulama kapasitesi ayrıca Ağırlıklandırılmış Bileşik Derecelendirme Uygulaması (ABDU), Erken Uyarı Sistemi, Banka Performansı Raporlama Sistemi (B-PeRa), Banka Finansal Performans Raporu (BAFPER) ve Banka Raporlama Performansı Değerlendirme ve Ceza Uygulaması gibi yeni geliştirilen bilgi sistemlerine dayalı araç ve uygulamalarla güçlendirilmiştir.

4.2. Finansal Piyasaların Altyapısının Güçlendirilmesi

Merkezi Kayıt Kuruluşunun (MKK) Kasım 2005'te faaliyete geçmesiyle birlikte, sermaye piyasası araçlarının fiziki basımına son verilmiş ve bu araçların

tamamen elektronik ortamda izlenir hale gelmesiyle fiziki kıymetlerin tabi olduğu risklerin bertaraf edilmesi hedeflenmiştir. Merkezi kaydi sistem saklama görevi yanında, özellikle borsada gerçekleşen alım satım işlemlerinin kıymet bacağına takasının yapıldığı bir platform olma özelliğine sahiptir. Bu sistem aynı zamanda mali ve yönetsel hakların kullanımında, yatırımcılar ve finansal kurumlara hızlı ve zamanında hizmet vermektedir.

Kredi Kayıt Bürosu (KKB), 2001 krizi sonrasında Türk Finans Sektörü'nün en önemli altyapı unsurlarından biri olmuştur. Türkiye'deki bireysel kredi ve kredi kartı hesaplarının tamamını içeren Kredi Referans Sistemi veritabanından üretilen kredi raporu sayısı, 2002 yılında 6 milyon iken sonraki yıllarda hızlı bir artış göstererek 2009 yılında 112 milyon düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde kredi kuruluşları, yeni müşterilerin yanı sıra kendi kredi portföylerinde bulunan müşterilerin de diğer kuruluşlardaki kredi ödeme performansını KKB'de takip etmiş ve kredi riskinin kontrolünde KKB'den etkin bir biçimde yararlanmıştır.

Bu dönemde kurulan Kurumsal Büro Sistemi ile şirketlerin de kredi ödeme performansı, risk, limit ve teminat bilgileri ile karşılıksız çek bilgileri kredi kuruluşları arasında paylaşılmaya başlanmıştır.

Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ve üye bankalar tarafından kredi kartı sektörünün önündeki tehlikelerden biri olan kredi kartı dolandırıcılığının önüne geçmek amacıyla 1 Temmuz 2007'den itibaren çipli kart ile şifreli işleme geçilmiştir. BKM, kredi kartı ile internet üzerinden yapılacak alışverişlerde, hem ticari sitelere, hem de kart kullanıcılarına güvenli bir alışveriş ortamı sağlayacak 3D Secure uygulaması için gerekli platformu 2007 yılında hayata geçirmiştir. 1 Ekim 2009'dan itibaren geçerli olan sistem ile banka kartı sahipleri artık tüm bankaların ATM'lerinden para çekip, bakiye sorgulama yapabilmektedirler. Yeni sistem ile hem maliyet optimizasyonunun sağlanacağı hem de ATM'lerin işlem hacminin artacağı öngörülmektedir. Verimlilikteki bu farkın ekonomiye katkısı ise yaklaşık 300 milyon doları bulacaktır. Para çekme işleminin kolaylaşması ile piyasada dolaşımdaki para

hacmi artacak, nakit dolaşımı hızlanacak, ekonominin kayıt altına alınmış olmasına destek sağlanmış olacak ve ülke ekonomisi canlanacaktır.

4.3. İdari Kapasitenin Artırılması

Bankacılık Kanunu ve ilgili düzenlemeler ile BDDK'nın düzenleme, denetim ve uygulama kapasitesi artırılmıştır. BDDK faaliyetlerinde stratejik yönetim anlayışı benimsenerek ilk stratejik plan uygulamaya konulmuştur.³ Bu alanda ayrıca, hizmete özel bir yayın niteliğindeki Temel Strateji ve Politikalar Rehberinin yayımına başlanarak Kurumun görev alanına yönelik olarak çeşitli düzeylerde oluşturulan strateji ve politikaların daha etkin şekilde izlenmesi, uygulamaya konulması, değerlendirilmesi ve raporlanması sağlanmıştır.

Kurumun organizasyon yapısı eşgüdümün ve sinerjinin artırılması amacıyla gözden geçirilerek görev alanındaki genişlemenin ve hizmetlerin gerektirdiği esneklik sağlanmış, denetim ve uzaktan gözetim faaliyetlerinin aynı birimler tarafından yürütüldüğü daha bütünleşik bir yapıya geçilmiştir.

Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin yanı sıra müşterilerin bilinçlendirilmesi amacıyla Kurum yayınları sıklık, içerik, tür ve kullanım kolaylığı açısından geliştirilmiş, yeni internet sayfası kullanıma açılmıştır. Ayrıca, BDDK, finansal sektördeki müşterileri etkili şekilde bilgilendirme kapasitesini artırmaya yönelik olarak ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde başlatılan Tüketicilerin Bilgilendirilmesi Projesi kapsamında tüketicilere yönelik bir rehber hazırlanmıştır.

Hizmet kalitesini artırmaya yönelik olarak başta teknolojik donanım ve iletişim araçları olmak üzere fiziki kaynakların yeterliliği ve kapasitesi güçlendirilmiştir. Kurumdaki bilişim sistemi daha ergonomik ve yüksek kapasiteli taşınabilir dizüstü bilgisayarlar ve en son sürüm yazılım programları ile desteklenirken, personelin Kurum bilgi sistemleri ağına uzaktan erişimi sağlanmış, güvenlik prosedürleri güçlendirilerek sistemin esnekliği ve güvenilirliği artırılmıştır.

³2006 yılı Haziran ayında uygulamaya konulan "BDDK Stratejik Planı 2006–2008" ile Kurumun misyon ve vizyonu tanımlanmış ve beş stratejik amaç ile 13 adet stratejik hedef belirlenmiştir.

Bilgi sistemleri altyapısı sayesinde kuruluşlarca raporlama yapılması, kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik rapor ve verilerin üretilerek mümkün olduğu ölçüde interaktif şekilde paylaşılması, denetim alanında yer alan kuruluşların mali durumlarının analiz edilmesi ve değerlendirilmesi, kuruluşlara yönelik uygulama süreçleri ile personel ve evrak işlemlerinin yürütülmesi gibi konularda bilişim tabanlı sistemlerden yoğun biçimde yararlanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, Ankara ve İstanbul hizmet binaları arasında entegre bir telekomünikasyon altyapısı oluşturulmuş, başta elektronik veri tabanları ve periyodik yayınlar olmak üzere Kurum bilgi kaynakları zenginleştirilmiştir.

Yeterli mali kaynağa sahip olması ve bunun dayanağını Kanundan alması, söz konusu dönemde Kurumun idari kapasitesi açısından önemli bir avantaj teşkil etmiştir. Kurumun artan iş yükünün ve personel sayısının gerektirdiği mali kaynaklar, denetim kapsamında yer alan kuruluşların bilançoları üzerinden tahakkuk ettirilen giderlere katılma payı düzeyinde ihtiyaca göre yapılan ayarlamalarla karşılanmıştır.

4.4. Küresel Ekonomik Krize Hazırlık

Ekonomilerin canlı dönemlerinde düzenlemelerin sıklaştırılması yoluyla birikim yapılması, kriz dönemlerinde ise ekonomik aktörleri rahatlatıcı tedbirler alınması stratejisi çerçevesinde; 2006 yılı bahar aylarında yaşanan dalgalanmanın ardından özellikle uluslararası finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelere karşı daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim anlayışı benimsenmiştir. Bu kapsamda, BDDK tarafından 2006 yılı Kasım ayında, mevcut koşullar altında tüm bankalara uygulanmak üzere hedef rasyo uygulamasına geçilmiştir. Söz konusu hedef rasyo, yasal rasyo olan %8 oranına +%4'lük ihtiyat aralığı ilave edilmesi suretiyle %12 olarak belirlenmiş, hedef rasyoyu tutturamayan bankaların yeni şube açamayacaklarına ilişkin bankaların uyarılmasına karar verilmiştir (BDDK, 2009:30)

Krediler için ayrılan karşılıklar konusunda da benzer bir yaklaşımla; nakdi krediler için %0,5, gayri nakdi krediler için %0,1 olarak öngörülen genel karşılık

oranları, 6 Şubat 2008 tarihinde yayımlanan düzenleme ile Karşılık Yönetmeliğinde, Birinci Grup nakdi krediler için %1, gayrinakdi krediler için %0,2; İkinci Grup nakdi krediler için %2 ve gayrinakdi krediler için %0,4 olarak belirlenmek suretiyle sıkılaştırılmıştır.

2008 yılı Ekim ayında, 2008 yılında elde edilen kârların dağıtımına konu edilmesinin planlanması durumunda, gerekçeleri belirtilmek suretiyle BDDK'ya başvurulması ve izin verilmesi halinde karın dağıtımına konu edilebileceği bankalara bildirilmiştir. Bu çerçevede sermaye yeterliliği rasyosu dikkati çekecek noktalara hızla inen, hızlı büyümüş bankaların kar dağıtımına izin verilmemiş ve benzer bir uygulama 2009 yılı kârlarına yönelik olarak da benimsenmiştir.

22 Mart 2008 tarihinde yayımlanan yönetmelik değişikliği ile kredi kartları ile yapılan taksitli alışverişlerden kaynaklanan kredilerin geri ödeme vadesi dönemi içinde ekonomide yaşanacak olumsuz bir gelişmenin müşterilerin geri ödeme gücü kabiliyetlerini zayıflatma olasılığı ve bu kredilerin teminatsız olması hususları dikkate alınarak, taksitli alışverişlerden doğan kredilerin vadelerine kalan süreye göre risk ağırlıklarının artırılması sağlanmıştır.

Bankalar korunma amaçlı işlemler dışında sorunlu türev ürünler ile uğraşmaması konusunda uyarılırken, yeni konjonktürde daha ihtiyatlı olmaları konusunda moral açıdan da teşvik edilmişlerdir.

2006 yılı Mayıs ayında, finansal piyasalardaki güven ve istikrar ile gelişmeyi temin etmek üzere, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, ortak politika önerilerinde bulunmak ve finans sektörünün geleceğini ilgilendiren konulara ilişkin görüş bildirmek amacıyla oluşturulan Finansal Sektör Komisyonuna işlerlik kazandırılmıştır (BDDK, 2009:32). Ayrıca, BDDK ve TMSF arasındaki işbirliğini artırmaya dönük Eşgüdüm Komitesi oluşturulmuştur.

Yine BDDK, TMSF, HM ve TCMB arasındaki işbirliğine ve bilgi alışverişine ilişkin protokolün günün koşullarına göre güncellenmesi ve sistemik risk

yönetimi konusunda işbirliğine ilişkin yeni bir protokolün tesis edilmesi sağlanmış ve yeni protokoller 2009 yılı Nisan ayında yürürlüğe konulmuştur.

Sınır ötesi işbirliği ve bilgi alışverişini artırmak amacıyla yurt dışı muadil denetim otoriteleriyle mutabakat zabtı imzalanmasına yönelik çabalara hız verilerek 2005 yıl sonu itibarıyla 12 olan mutabakat zabtı imzalanan ülke sayısı 2009 sonu itibarıyla 18'e çıkarılmıştır. 2006 yılında DB ve IMF ile işbirliği içerisinde FSAP-Türkiye çalışmaları yürütülmüştür. Bankalar ve müşteriler arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak Bankalar Birliği nezdinde Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyetine 2007 yılı Eylül ayından itibaren işlerlik kazandırılmıştır.

Öte yandan, 2008 yılında küresel krizin etkilerinin belirginlik kazanmasıyla birlikte finansal kuruluşlar, hanehalkları ve şirketler kesimi üzerindeki olası olumsuz etkileri hafifletmek ve düzenleyici çerçevenin konjonktürle yöndeş etkiler yaratmasını önlemek amacıyla bir dizi düzenleme hayata geçirilmiştir.

Yurt dışı bankacılık ve sermaye piyasalarında yaşanan likidite sıkışıklığının Türk bankacılık sektörüne olumsuz yansımalarını önlemeyi teminen 5 Nisan 2008 tarihinde yayımlanan düzenleme değişikliği ile, bankaların likidite yeterliliğinin ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde borçlu cari hesap kredilerin, ana para tutarlarının dikkate alınma oranı yarıya indirilirken, vade unsuru taşımayan ve yüzde 100 likit kabul edilen bazı aktif kalemlerin bazı pasif kalemlerle ilgisi kurularak, özellikle mevduat çekilişlerinde bankaların süreklilik kazandırılmıştır.

Öte yandan, kredilerin ve diğer alacakların yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemede geçici bir süre esnekliğe gidilmiş, finansal varlıkların başka bir kategoride sınıflandırılmasına izin verilmiş, dövize endeksli finansal araçlardan kaynaklanan nakit akışları YP likidite yeterliliği hesaplamasında dikkate alınmış, ani mevduat çekilişlerini karşılayacak düzeyde asgari likidite düzeyi uygulamasına geçilmiştir.

Hanehalkları ve şirketler kesimine yönelik olarak, bankacılık sektörünün kredi kullandırma olanaklarının geliştirilebilmesini teminen, karşılıklar yönetmeliğinde yapılan düzenleme değişikliği ile bankaların ayırmak zorunda oldukları karşılık tutarları gevşetilmiştir.

22 Ocak 2009 tarihli ve 5834 sayılı Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetler ile Kredi ve Kredi Kartları Borçlarına İlişkin Kayıtların Dikkate Alınmaması Hakkında Kanun (Resmi Gazete: 28.01.2009) uyarınca kullandığı nakdî ve gayrî nakdî kredinin ödemelerini aksatan gerçek ve tüzel kişilerin, ticari faaliyette bulunan ve bulunmayan gerçek kişilerin ve kredi müşterilerinin karşılıksız çıkan çek, protesto edilmiş senet, kredi kartı ve diğer kredi borçlarına ilişkin olarak Merkez Bankasında tutulan kayıtlarının, söz konusu borçların altı ay içinde ödenmesi veya yeniden yapılandırılması halinde silinmesi sağlanmıştır.

24 Haziran 2009 tarihli ve 5915 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununda değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Resmi Gazete: 07.07.2009) ile, kredi kartı borçlarını ödeme güclüğü içerisinde bulunan kredi kartı hamillerinin borçlarının yeni ödeme planları çerçevesinde yeniden yapılandırılması imkanı getirilmiştir. İlk beş aylık uygulama kapsamında, Kasım 2009 itibarıyla protokol imzalanan kart sayısı 546.333, kişi sayısı 494.192 ve borç tutarı 1.607 milyon TL olarak gerçekleşmiş, protokolü bozulan kart sayısı 52.166, kişi sayısı 48.690 adet ve borç tutarı 166 milyon TL olmuştur.

2008 yılında uluslararası piyasalarda başlayan finansal kriz, Merkez Bankası'nın likidite ve kur politikası uygulamalarını da yakından etkilemiştir. Merkez Bankası, gelişmiş ülke piyasalarındaki sorunların ülkemiz piyasaları ve kredi mekanizması üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmeye yönelik önlemleri aşamalı ve etkin bir şekilde almıştır.

TCMB'nin 2001 krizi sonrası uygulamaya koyduğu esnek likidite yönetimi çerçevesi, para piyasalarının sorunsuz işlemesine imkan tanımıştır. TCMB'nin 2001 krizinden sonra uygulamaya koyduğu ve para piyasalarının etkin çalışmasında

belirleyici olan stratejiler; (a) Gün sonu likidite ihtiyacı olan bankalara, Bankalar arası Para Piyasası'nda likiditenin son mercii sıfatıyla teminat karşılığı olmak kaydıyla limitsiz likidite imkânı sağlanması, (b) Piyasa yapıcısı bankalara, HM ihalelerinden aldıkları tutarın % 7'si ile sınırlı kalmak kaydıyla likidite imkânı sağlanması, (c) Zorunlu karşılık oranlarında piyasa likiditesini destekleyici ayarlamalar yapılması, (d) Piyasaların enflasyon ve kur risklerine karşı devamlı olarak uyarılması, riskten korunma amaçlı araçların kullanımının yaygınlaştırılması, (e) Savaş, terörist saldırı gibi dışsal şoklar karşısında piyasalardaki dalgalanmaların önlenmesi ve likidite desteği sağlanması olarak sıralanabilir.

Merkez Bankası tarafından gecelik faizlerdeki oynaklığı azaltmak amacıyla, 400 baz puan olan TCMB borç alma-borç verme faiz oranları aralığı, 18 Temmuz, 23 Ekim ve 20 Kasım 2008 tarihinde 50'şer baz puan daraltılarak 250 baz puana düşürülmüştür. Ayrıca, Ekim 2008'den itibaren bir yandan repo işlemleri ile piyasa ihtiyacının üzerinde fonlama yapılırken bir yandan da fazla likidite gün sonunda piyasadan çekilmiştir.

29 Ocak 2009 tarihinde Likidite Desteği Kredisi'ne ilişkin koşullar kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu çerçevede, bankacılık sisteminde belirsizlik ve güvensizlik oluşması ve fon çekilişlerinin hızlanması halinde, ödeme kabiliyeti olan bankalara, avans şeklinde, teminat karşılığında, bankanın özkaynaklarının 2 katı ile sınırlı olmak üzere likidite desteği kredisi imkanı sağlanmıştır. Ayrıca, 2009 Yılında Para ve Kur Politikası duyurusunda likidite sıkışıklığına bağlı olarak, repo işlemleri ile fonlama vadesinin uzatılması ve ikincil piyasadan doğrudan DİBS alımlarının yapılabileceği ve Türk parası zorunlu karşılıkların sınırlı ölçüde indirilebileceği açıklanmıştır. Bu çerçevede 19 Haziran 2009 tarihinden başlayarak 1 hafta vadeli repo ihalelerine ek olarak 3 ay vadeli repo ihalelerine başlanmıştır. Ayrıca, aracılık maliyetlerini azaltmak ve piyasaya kalıcı likidite sağlamak yoluyla Türk parası kredilerde kaydedilen artış eğilimini desteklemek amacıyla Türk parası zorunlu karşılık oranları 16 Ekim 2009 tarihinde %6'dan, %5'e indirilmiştir. Türk parası zorunlu karşılık oranında yapılan bu indirimle, bankacılık sistemimize yaklaşık 3,3 milyar TL kalıcı likidite sağlanmıştır.

Diğer yandan, 16 Ekim 2008 tarihinde döviz alım ihalelerine ara verilerek döviz likiditesinin sistemde kalması hedeflenmiş, 24 Ekim 2008 tarihinde günlük döviz satım ihalelerine başlanmıştır. İki iş günü içinde sadece 100 milyon dolarlık satış yapılmış, kurlardaki aşırı oynaklığın azalması üzerine 30 Ekim 2008 tarihinde satım ihalelerine son verilmiştir. 10 Mart 2009 tarihinde döviz piyasasının sağlıklı çalışmasını sağlamak amacıyla döviz satım ihalelerine tekrar başlanmıştır, 18 satım ihalesi ile 900 milyon dolar satılmış, döviz piyasasında derinliğe ilişkin kaygıların azalmasıyla birlikte 3 Nisan 2009 tarihinden itibaren döviz satım ihalelerine son verilmiştir.

5. BÖLÜM

2008 YILINDA YAŞANAN KÜRESEL KRİZ ve BU KRİZİN KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ İLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

5.1. 2008 Krizinin Çıkışı ve Yaşanan Gelişmeler

Finansal piyasaların büyük değişim geçirdiği son yıllarda teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşılabilmesi, bilginin daha etkili kullanılabilmesini sağlamış, sayısal tekniklerle birlikte risk ve getiri beklentilerine göre birçok finansal ürün geliştirilmiştir. Ayrıca finansal ürünlerdeki çeşitlilik risk tercihlerinin genişlemesine, katılımcı sayısının artmasına ve piyasaların büyümesine neden olmuştur. Her bilginin dikkatle ele alındığı, 24 saat sürekli işleyen ve coğrafi sınırları olmayan, odağında ise ABD piyasalarının olduğu bir piyasalar sistemi ortaya çıkmıştır. ABD’de yaşanan bir sıkıntı küresel sistem içerisindeki tüm piyasalara yansımakta, belli bir ülkeye has olayın etkisi aynen yaşanan krizde olduğu gibi, düşünüldüğünden çok daha büyük olabilmektedir.

ABD’de 2007 yılında yaşanan finansal dalgalanma büyük ve gelişmiş bir ekonominin bankacılık sistemini geçmişte emsali olmayan bir şekilde sıkıntıya sürüklemiş, başta denetleyici ve düzenleyici kurumlar olmak üzere herkesi nerede hata yapıldığı konusunda düşünmeye sevk etmiştir. Subprime mortgage kredilerinde geri ödemelerde yaşanan sorunlarla ortaya çıkan finansal dalgalanma, çok hassas dengeler üzerine kurulu ve birbiriyle ilişkili ABD piyasalarında büyük etki yaratmıştır. Mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile kredi türev ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi, kimi zaman da finansal mühendislik teknikleri kullanılarak ölçülemez hale getirilmesi akabinde denetleyici yapının eksiklikleri finansal kurumları etkilemiş ve mortgage kredi krizi olarak adlandırılan durum küresel bir likidite krizine dönüşmüştür (BDDK, 2008:1).

2008 yılının Eylül ayında önce ABD’de patlayan, sonra dalga dalga bütün dünyaya yayılan küresel krizin kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatıyor. ABD’deki mortgage piyasası yaklaşık 10 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmış ve bu haliyle dünyanın en büyük piyasası olmuştu. Başlangıçta mortgage kredilerinin büyük ağırlığı, yüksek kaliteli müşterilere verilen kredilerden oluşuyordu. Bunlar “prime mortgage” kredileri olarak tanımlanmıştır. Zaman içinde krediler daha düşük kaliteli müşterilere de yönelmeye başlamıştır. Bunlar “subprime mortgage” kredileri olarak tanımlanmıştır. 2008 ortasında subprime mortgage kredilerinin hacmi 1,5 trilyon dolara kadar yükselmişti. ABD’de faizler geçmişte son derece düşük düzeylerde olduğundan, subprime mortgage kredilerini kullanan düşük gelirli gruplar büyük ölçüde değişken faizli kredileri tercih etmişlerdi. FED’in son dönemde faizleri peş peşe arttırmasına konut fiyatlarındaki düşüşün eşlik etmeye başlaması, bu kişilerin aldıkları kredileri geri ödeyememe sorunlarıyla karşılaşmasına yol açtı (Eğilmez, 2009:66).

2008 küresel krizi, altında emlak fiyatlarının şişkinliği de olsa, kredinin değil, ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir çeşit kredi krizi olarak tanımlanıyor. Sorunu yaratan şey kredinin elden ele inanılmaz bir ölçekte el değiştirmesinden kaynaklanıyordu. Bu el değiştirme türev ürünler adı verilen bir finansal buluşla yapılıyordu. Türev ürün, şirketlerin başka işlemlerden doğan risklerini alışverişe konu edebilmelerini sağlayan sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler, mortgage kredisini verenin bu krediyi kullanan geri ödenmemesi riskini üçüncü kişilere, örneğin hedge fonlara devretmeye yarıyordu. Riski devreden kredi kuruluşları çok daha büyük risklere girebiliyor ve krediler ile doğal olarak türev ürünler çığ gibi büyüyor. Başlangıçta riski devretmeye yarayan ve bu alanda sistemde bir sigorta işlevi gören türev ürünler giderek kendileri birer risk unsuru olmaya başlamışlardı.

Bu ilişkiler açısından bakıldığında, neredeyse dünyadaki bütün uluslararası çapta işlem yapan bankalar birbirlerine kefil olmuşlar ve bu ilişkilerin en fazla toplandığı banka da Lehman Brothers haline gelmişti. Sözleşmelerin yerine getirilemeyeceği gündeme düştüğünde Lehman Brothers batma olgusuyla karşı karşıya geldi. Bankalara karşı sözleşmelerin koşullarını yerine getiremiyor, gerekli

ödemeleri yapamıyordu. Hükümet ve FED bu bankayı kurtarmayacaklarını açıkladılar. Bu açıklama Lehman Brothers' dan alacaklı konumda bulunan bütün bankalar açısından müthiş zararların ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Makroekonomik açıdan bakıldığında da durum karışıktı. ABD, tarihinin en büyük cari açıklarını veriyordu. Buna karşılık büyük miktarda fon çekiyor ve bununla cari açığını finanse ediyordu. Diğer yandan 2008 yılında petrol, gıda ve metal fiyatları hızla artmaya yönelmiş; mali kesimde zaten oluşmuş kötümser havaya yeni olumsuz beklentiler eklenmesine yol açmıştır.

Bu finansal krizin bu kadar büyümesinin temel nedeni kuralların yetersizliği ve denetim eksikliğidir. Bu krizin nedenlerini tek bir yerde aramak doğru değildir. Ama kuralların uygulanmaması ya da kapsamaların genişletilmemesi en temel neden gibi görünüyor. Bir önceki dönemin yarattığı kuralları azaltma, serbestleştirme, deregülasyon modasının etkisiyle türev ürünlerin bağlanmasına karşı çıkılmasıdır.

Krizin gelişme yolundaki ülkeleri de derinden etkilemesinin birçok nedeni vardır. Her şeyden önce bu ülkelere yönelen sıcak para çekilmeye başlandı. Sıcak paranın kaynağı olan ülkelerde sorunlar çıkınca bu sorunların gelişmekte olan ülkeleri de etkileyeceği korkusu sıcak paranın çıkmasına yol açtı. Gelişmiş ülkelerde büyümenin düşmesi, talebin de gerilemesine yol açınca gelişme yolundaki ülkelere yapılan ithalatta azalma olmaya başladı. Bu durum gelişme yolundaki ülkelerin dış ticaret gelirlerinin düşmesine ve dolayısıyla ekonomilerinin küçülmeye başlamasına yol açtı. Bütün bu karşılıklı daralma eyleminin bir sonucu olarak bu kez petrol, metal fiyatları çok hızlı bir çöküş içine girdi. Bu da ayrıca deflasyonist bir etki yaratmaya başladı.

2008 krizinin bütün öteki krizlerden farkı, bunun tam anlamıyla bir küresel kriz olması ve dünyadaki bütün ülkeleri etkilemiş olmasıdır.

Küresel finansal kriz ile kredi piyasalarında yaşanan şokların, yatırımların azalmasına ve piyasalardaki güvensizliğin artmasına sebep olmuş, bu durum yatırım,

üretim ve tüketim seviyesinin gerilemesine, ekonomik büyümenin yavaşlamasına ve milyonlarca insanın işsiz kalmasına yol açmıştır. Kriz sürecinde pek çok sektörde büyük miktarda daralmaların yaşanması, işçilerin geçici süreli işten çıkarılmalarına ve küresel çapta istihdam şoklarının yaşanmasına sebep olmuştur (Kobal, 2009).

ABD finansal hizmetler sektörü bankacılık, sigortacılık, menkul kıymet, mal ve diğer yatırım hizmetlerini kapsamaktadır. 2006 yılında sektör yaklaşık 8.363 milyon kişi istihdam etmiştir. Bunun yaklaşık 1.8 milyonu bankacılık, 2.3 milyonu sigortacılık ve 816 bini menkul kıymet, mal ve diğer yatırım alanlarında istihdam edilmişti (ILO, 2009:4). ABD Bankacılık Sektöründe 2000 yılından itibaren artış trendine giren personel sayısının 2007 yılında 1.950.840'a kadar çıktığı görülmüştür ancak 2007 yılı ortalarında ortaya çıkan finansal kriz ile bu rakam 1.905.751'e kadar gerilemiştir. Banka sayısına baktığımızda ise 2000 yılında 8.315 olan banka sayısının, 2007 yılında 7.345'e kadar gerilediği ve yaşanan finansal kriz ile beraber 2009 yılı ortalarında 6.995'e gerilediği görülmektedir.

Uluslararası kırılğan makroekonomik ortamın yarattığı dışsal şokların yansımaları Türkiye ekonomisini de etkilemekte ve kesintisiz 27 çeyrektir devam eden büyüme eğiliminde 2008 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla belirgin bir yavaşlamaya neden olmaktadır. Küresel kriz Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Bankacılık sistemi ilk üç çeyrekte kredi arzını artırmakla beraber, son çeyrekte risklerin artması ve likiditenin önem kazanması nedeniyle daha ihtiyatlı bir yaklaşım içinde olmuştur. İlk üç çeyrekte kredi kullandırmaya devam eden bankalar, bu dönemde elde ettikleri kaynakların %75' ini kredi olarak kullandırmışlardır.

Ancak 2008'in son çeyreğinde, küresel finans sistemindeki sorunlar ve bunların ekonomiye olumsuz yansımaları nedeniyle, bankalarda özellikle döviz cinsinden kaynak kaybı yaşanmış; yurtdışından kaynak temini daha zor ve pahalı hale gelmiştir. Ekonomide risk algısı yükselmiş, beklentiler bozulmuştur. Finansal piyasalardan kaynak çıkışı yaşanmıştır. TL'nin değer kaybı ve hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi, finansal varlıklara olan talebi düşürmüştür.

Bankacılık sistemi bu dönemde özellikle, döviz cinsinden likit varlıklarını artırmaya ve kredi stokunun kalitesini korumaya yönelmiştir. Kredi standartları yükseltilmiş, kredi stokunun artış hızı yavaşlamıştır. Kamu maliyesindeki gevşeme nedeniyle iç borç stokunun çevrilme oranının artması ve bankaların likit varlık tercihlerinin güçlenmesi sonucu menkul değerler cüzdanı artmaya başlamıştır.

TL'nin başlıca yabancı paralar karşısında değer kaybı nedeniyle, hem aktif, hem pasif tarafta, YP kalemlerin payı artmıştır. Sektörün yabancı para net genel pozisyonu çok sınırlı olduğundan, önemli bir kur riski oluşmamıştır. Likidite riski dikkatle izlenmektedir. Faiz riski ise, BDDK'nın düzenlemeleri, Merkez Bankası'nın para politikasını gevşetmeye başlaması ve faiz oranlarının dalgalanmanın ilk aylarında yükselmesinin ardından, gerilemeye başlaması sonucu, kontrol altında gözükmektedir. Öte yanan, mevcut kredi stokunun kalitesinin korunması ve sorunlu kredilerdeki hızlı artışın kontrol altına alınabilmesi önem arz etmektedir.

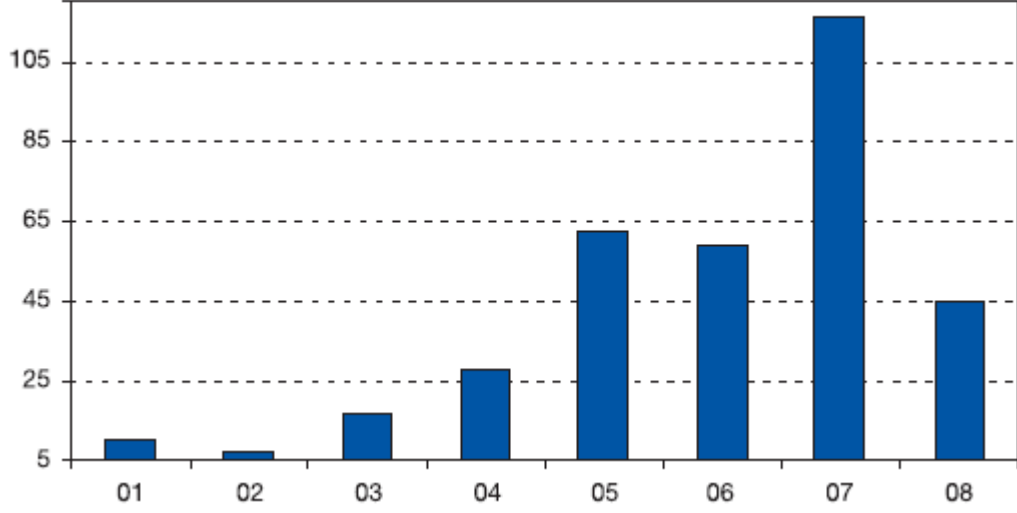
Tablo- 9: Seçilmiş Göstergelerle AB ve Türkiye Bankacılık Sistemleri

	AB27 (2007)	Türkiye (2007)
Kişi başına aktif (Euro)	82.827	4.453
Toplam aktifler/gsyih (yüzde)	334	66
Nüfus/personel sayısı	153	466
Nüfus/şube sayısı	2.123	9.697
Nüfus/ banka sayısı	59.401	1.605.978

* Mevduat, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarını içermektedir.

2002-2008 döneminde yaşanan istikrarlı büyümeye ve kredi arzındaki artışa rağmen, Türkiye'de bankacılık sistemi, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça küçük bir ölçüğe sahiptir.ğ

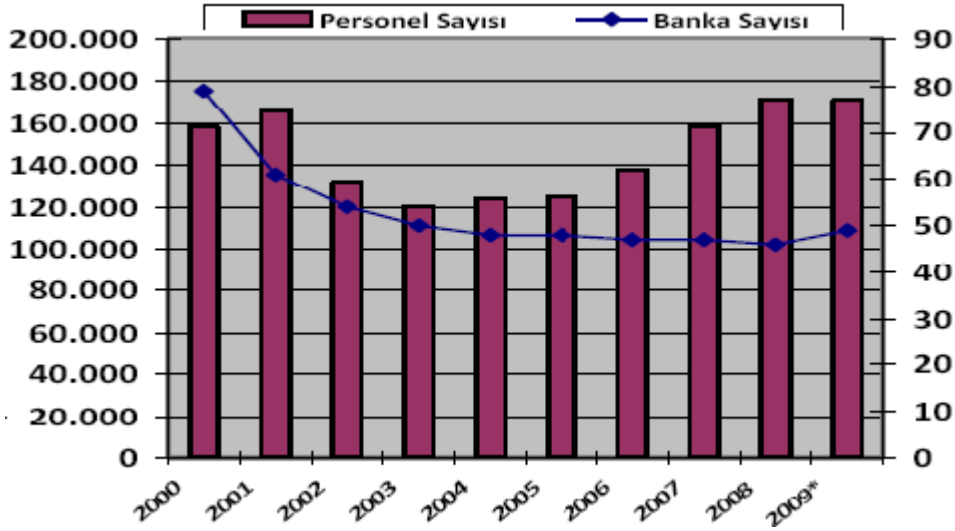
Finansal kurumların piyasa değeri 2008 yılı sonunda 45 milyar dolar düzeyine gerilemiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören hisse fiyatlarında 2008 yılının özellikle son çeyreğinde yaşanan gerileme ve TL'nin değer kaybı, piyasa değerindeki gerilemede etkili olmuştur.

Grafik – 1: Mali Kurumlar Piyasa Değeri

Türkiye’de bankacılık sektörü, finans sektörünün en büyük temel taşı oluşturmaktadır. Doğal olarak finans sektörü içinde en büyük istihdamı da bankacılık sektörü sağlamaktadır. Türkiye’de Bankacılık Sektörü’nde Haziran 2009 itibariyle 46 bankada toplam 171.255 kişi istihdam edilmektedir. 2001 yılında yaşanan krizden sonra 81 olan banka sayısının 53’e düştüğü görülmekle birlikte, 2003 yılından itibaren bankacılık sektörü istihdamında sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2007 ortalarına gelindiğinde ABD’de başlayan ve küresel bir hal alan kriz Türk Bankacılık Sektörü istihdamında artış yönündeki ivmenin yavaşlamasına ve az da olsa düşmesine neden olmuştur. Grafik-2’de Türkiye’de banka ve bankalarda çalışanların sayısı yıllar itibariyle gösterilmektedir.

Grafik – 2: Türkiye’de Banka ve Bankalarda Çalışanların Sayısı

Kaynak : TBB, www.tbb.org.tr

Küresel finansal krizin başladığı Temmuz 2007’den 30 Haziran 2009 tarihine kadar geçen sürede, Türkiye’de büyük bankaların personel sayılarına baktığımızda çalışan sayılarının azalmadığı gibi tersine artış kaydettiği görülmektedir. Grafik-2’de Türkiye’de büyük bankaların personel sayılarında kriz sonrası değişim yer almaktadır.

Tablo - 10: Türkiye’de Büyük Bankaların Personel Sayılarında Kriz Sonrası Değişim

Banka İsmi	Haziran 2009 İtibariyle Değişim	Temmuz 2007’den Önce Çalışan Sayısı
T.C. Ziraat Bankası	+1.414	20.261
İş Bankası	+3.118	18.909
Yapı Kredi Bankası	+1.673	13.101
Garanti Bankası	+3.575	12.919
Akbank	+2.037	12.832
Halk Bankası	+1.983	10.538

Kaynak : TBB, www.tbb.org.tr

Küresel finansal krizin merkez üssünü oluşturan finansal hizmetler sektörü doğal olarak krizden en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Kriz ile

beraber yirmi kadar banka batmış ve dünya genelinde bu sektörde işten çıkarılanların sayısı 325.000'i bulmuştur. ABD'de ve AB'de bankacılık sektörü istihdamında düşüşler yaşanırken, Türkiye' de bankacılık sektörü istihdamındaki düşüşün daha sınırlı olduğunu hatta büyük bankaların, krizin başladığı Temmuz 2007 ile Haziran 2009 tarihleri arasında çalışan sayılarını arttırdıkları görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 11), ülkeler bazında küresel krizden etkilenme durumunun, risk ve karlılık açısından karşılaştırması yer almaktadır. Krizden görece fazla etkilenen gelişmiş ülkelerde, sermaye yeterliliği (SYR), aktif getirisi (ROA), karşılıklar/tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) oranı azalmış, TGA'nın krediler içindeki payı ise artmıştır (BDDK, 2008:25).

Türkiye ve bunun gibi bazı gelişmekte olan ülkelerde SYR ve aktif getirisindeki azalış daha sınırlı kalmıştır. Buna ilaveten bazı ülkelerde, örneğin Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da SYR artmıştır. Küresel düzeyde karlılıkta azalış eğilimi ve TGA'nın krediler içindeki payında ise yükselmeler gerçekleşmiştir.

2008 krizinde bankacılık sektörünün geçmişle kıyas bile edilemeyecek derecede sağlam olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temelinde de, 2001 krizi sonrasında bankacılık sektörünün çürüklerden arındırılmış olması, sistemde kalan bankaların sermayelerinin güçlendirilmiş, düzenleme ve denetimin son derece sıkılaştırılmış olması yatmaktadır.

Tablo 11: Küresel Dalgalanmaların Ülkelerin Risk ve Karlılık Göstergelerine Yansımaları

SYR (%)	SYR		TGA/Krediler		Karsılıklar/TGA		ROA	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Latin Amerika								
Ariantin	16,9	16,8	2,7	2,5	129,6	130,9	1,5	1,6
Brezilya	18,7	16,6	3	2,9	181,8	170,9	2,9	2
Meksika	15,9	15,3	2,7	2,5	169,2	184	2,7	1,8
Avrupa								
Bulgaristan	13,9	14,9	2,1	2,4	V.Y.	V.Y.	2,4	2,1
Cek Cumhuriyeti	11,5	12,9	2,7	3,1	56,4	56,3	1,3	1,3
Estonya	14,8	18,3	0,4	1,6	V.Y.	V.Y.	2,6	2
Macaristan	10,4	11,1	2,5	2,9	58,1	80,3	1,4	1,5
Letonya	11,1	11,8	0,4	2,2	129,8	92,6	2	0,3
Litvanya	10,9	12,9	1	1,1	V.Y.	V.Y.	2	1,2
Polonya	12,1	11,6	5,2	4,4	V.Y.	V.Y.	1,7	1,7
Romanya	12,7	11,9	9,7	9,8	25,7	27,8	1,3	1,4
Rusya	15,5	14,5	2,5	2,5	144	140	3	1,6
Slovakya	12,4	11,3	2,5	2,9	95,1	89,1	1,1	0,9
Slovenya	11,2	11,2	1,8	1,6	V.Y.	V.Y.	1,4	1,1
Türkiye	18,9	18	3,5	3,6	86,8	79,9	2,8	2
Avusturya	12,7	11,7	1,7	V.Y.	76,4	V.Y.	0,7	0,7
Belçika	11,2	12,9	1,1	1,5	48	64	0,4	-1
Danimarka	12,3	V.Y.	0,3	V.Y.	V.Y.	V.Y.	1	V.Y.
Finlandiya	15,4	13,5	0,4	0,4	V.Y.	V.Y.	1,2	0,8
Fransa	10,1	V.Y.	2,7	V.Y.	61,4	V.Y.	0,4	V.Y.
Almanya	12,9	V.Y.	2,7	V.Y.	77,3	V.Y.	0,2	V.Y.
Yunanistan	11,2	10,4	4,5	4,7	V.Y.	V.Y.	1	0,7
İrlanda	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.
İtalya	10,4	V.Y.	4,6	V.Y.	49,5	V.Y.	0,8	V.Y.
Lüksemburg	13,9	15,4	0,2	V.Y.	V.Y.	V.Y.	0,8	0,7
Malta	23,2	V.Y.	1,8	V.Y.	V.Y.	V.Y.	1	V.Y.
Hollanda	13,2	13,5	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	0,6	V.Y.
Norveç	11,7	11,4	0,5	0,8	67	50,8	0,8	0,5
Portekiz	10,2	V.Y.	1,3	V.Y.	75,7	V.Y.	1	V.Y.
İspanya	11,4	11,3	0,9	3,2	214,6	71,9	1,1	1
İsviçre	10,3	10,2	0,5	1	79,9	V.Y.	0,7	0,6
İsviçre	12,5	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.	V.Y.
İngiltere	12,6	V.Y.	0,9	V.Y.	V.Y.	V.Y.	0,4	V.Y.
Asya								
Çin	8,4	8,2	6,7	2,5	39,2	115,3	1	V.Y.
Hong Kong	13,4	14,3	0,9	1	V.Y.	V.Y.	1,9	2
Hindistan	12,3	13	2,5	2,3	56,1	52,6	0,9	1
Kore	12,3	10,9	0,7	1,1	199,1	155,4	1,1	V.Y.
Malezya	13,2	12,6	6,5	5,1	77,3	86,9	1,5	1,6
Singapur	13,5	14,3	1,5	1,4	115,6	119,9	1,4	V.Y.
Orta Doğu ve Orta Asya								
Mısır	14,8	14,9	19,3	16,5	74,6	89,9	0,9	V.Y.
Pakistan	13,2	11,8	7,2	8,4	85,3	79	2,2	2
Suudi Arabistan	20,6	V.Y.	2,1	V.Y.	142,9	V.Y.	2,8	V.Y.
Afrika								
Güney Afrika	12,8	12,5	1,4	2,6	V.Y.	V.Y.	1,4	1,8
Uganda	19,5	19,8	4,1	3,7	71,8	99,8	3,9	3,4
Diğer								
Avustralya	10,2	10,9	0,2	0,5	183,7	87,2	1	0,9
Kanada	12,1	12,7	0,7	1,1	42,1	34,7	0,9	1,3
Japonya	12,9	12,3	1,5	1,5	26,4	24,9	0,2	0,3
ABD	12,8	12,5	1,4	2,3	93,1	84,7	0,8	0,3

Kaynak: IMF

5.2. Kriz Dönemlerinde (2001-2008) Genel Ekonomik Görünüm ve Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerin, temel ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri son derece yıkıcı olmuştur. 2001 yılında ekonomik aktivite, keskin bir biçimde daralmış, enflasyon yükselmiş, kamu kesimi finansman dengesi finansal krizlerin çözümleme maliyetinin de etkisiyle daha da bozulmuştur.

Ancak, yaşanan finansal krizler sonrası uygulamaya konulan reform çabaları ve 2002 yılı sonrasında sağlanan siyasal istikrar, temel göstergelerde belirgin bir iyileşme yaşanmasını sağlamıştır. Nitekim küresel gelişmelerin de etkisiyle 2002-2007 döneminde, daha önceki dönemlerden farklı olarak, uzun soluklu ve istikrarlı bir iyileşme eğilimi yaşanmıştır. Ancak, 2007 yılının ikinci yarısında, önce gelişmiş ülkeler finansal piyasalarında başlayan, 2008 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla da yaygın bir ekonomik durgunluğa dönüşen küresel krizin olumsuz etkileri Türkiye Ekonomisinin'de de görülmüştür.

Tablo - 12: Temel Ekonomik Göstergeler

(%)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009T
GSYH Büyümesi ¹	3.1	-3.4	6.8	-5.7	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.7	0.9	-6.0
SAGP Göre Kişibaşı GSYH ²	8.6	8.2	9.2	8.6	8.7	8.8	10.2	11.4	12.7	13.5	14.0	13.1
İşsizlik Oranı	6.9	7.7	6.5	8.4	10.3	10.5	10.8	10.6	10.2	10.3	11.0	14.8
Enflasyon (TÜFE-yılsonu)	69.7	68.8	39.0	68.5	29.7	18.4	9.4	7.7	9.7	8.4	10.1	10.1
Cari İş. Den./GSYH	0.7	-0.5	-3.7	1.7	-0.6	-2.3	-2.8	-3.5	-4.6	-5.9	-5.7	-1.8
KKBG/GSYH	-5.7	-7.0	-8.9	-12.1	-10.1	-7.4	-2.8	0.1	1.4	-0.1	-1.6	-6.4
KKFDF/ GSYİH (IMF tan.)	-	-1.3	2.2	4.3	3.6	5.2	4.2	3.4	3.6	3.0	1.6	-2.1
Brüt Kamu Borç Stok/GSYİH	-	-	51.4	57.6	58.4	53.3	45.6	39.3	35.0	39.4	39.5	39.5

Kaynak: DPT, HM

¹ Milli gelire oranlar yeni seri GSYH ile hesaplanmıştır.

² Bin ABD Doları, SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi

2002-2008 döneminde yakalanan yüksek oranlı büyümenin yanı sıra, 1999 yılında %68,8 olan enflasyon oranı, 2004 yılında tek haneli sayılara gerilemiş, 2008 yılı itibarıyla da %10,1 olarak gerçekleşmiştir. Sağlanan mali disiplin sonucu, kamu borcunun GSYH'ye oranı 2008 yılı itibarıyla %39,5'e gerilemiştir. 2001 sonrası dönemde küresel likidite koşullarının da uygunluğu çerçevesinde cari işlemler

denge içinde görel bir bozulma görölmekle birlikte, özellikle artan doğrudan yabancı sermaye girişi neticesinde finansman sıkıntısı çekilmemiştir.

Büyüme; 2001 yılı öncesinde istikrarsız bir büyüme trendi sergileyen Türkiye ekonomisi 2001 yılında %5,7 daralmıştır. 2002-2007 döneminde ise, 2001 krizinin ardından uygulanan istikrar programı paralelinde Türkiye Ekonomisi yıllık ortalama bazda %6,8 büyüyerek global büyümenin üzerinde bir performans kaydetmiştir. 26 çeyrek boyunca ekonominin kesintisiz bir şekilde büyüdüğü görölmektedir. Bu performans, Türkiye tarihinin en uzun süreli kesintisiz büyüme dönemlerinden birine işaret etmektedir.

2002 sonrasındaki dönemde kaydedilen ekonomik büyümeye ilişkin aşağıdaki unsurlar öne çıkmaktadır:

- Ekonomide özel sektörün ağırlığı artmıştır. Bu gelişmede, siyasi istikrarın sağlanması ve enflasyonun düşmesi paralelinde geleceğe yönelik öngörülebilirliğin artması, mali disiplinin sağlanması ve faiz dışı fazla hedefi paralelinde kamunun özel sektör üzerindeki dışlama etkisinin (crowding out) azalması ile faizlerdeki düşüş paralelinde özel kesimin yatırım ve tüketim harcamalarının canlanması etkili olmuştur.

- Özelleştirme yoluyla devletin ekonomideki ağırlığı azaltılarak, kaynak kullanımı verimli bir hale gelmiştir.

- Verimlilik artışı paralelinde rekabet gücü artmış, bu çerçevede bu dönemde ihracat güçlü bir seyir izlemiştir.

Öte yandan, 2002-2007 döneminde büyümenin yapısına ilişkin bazı olumsuz unsurlar da dikkat çekmektedir:

- 2002-2007 döneminde kaydedilen büyümeye karşılık istihdam piyasasındaki gelişme

sınırlı düzeyde kalmıştır.

- Üretimde ithal girdi payının yüksekliği, büyümenin ithalat artışını da beraberinde getirmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, dış ticaret ve cari işlemler açığı önemli ölçüde genişlemiştir.

Cari İşlemler Dengesi: Türkiye ekonomisi yapısal sorunlarından kaynaklanan krizler yaşadığı 1994 ve 2001 yılları ile Rusya krizinin etkilerinin hissedildiği 1998 yılı dışında sürekli cari işlemler açığı vermiştir. Özellikle 2001 krizi öncesinde cari işlemler açığının milli gelire oranında belirgin bir artış görülmektedir. 1999 yılında %0,7 olan cari işlemler açığının milli gelire oranı 2000 yılında %3,7'ye yükselmiştir.

Mevcut durum ve 2001 krizi öncesi dönem karşılaştırıldığında, her iki dönemde de dış ticaret açığının cari işlemler açığının ana kaynağı olduğu görülmektedir.

Cari açığın genişlemesine neden olan faktörler kriz öncesi dönemle büyük ölçüde benzerlikler göstermesine rağmen finansman tarafında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. 2001 krizinden önceki dönemde doğrudan yatırımların cari açığın finansmanı içindeki payı cüzi seviyelerde iken kriz sonrası dönemde artmaya başlamış ve 2007 yılı itibarıyla cari açığa oranı %50'nin üzerine çıkmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artmasında uygulanan ekonomi politikalarının uluslararası piyasalarda Türkiye Ekonomisi'nin geleceğine ilişkin önemli bir güven unsuru olarak algılanması, siyasi istikrar, özelleştirme işlemleri, IMF ile yapılan stand-by düzenlemeleri ve AB'ye tam üyelik müzakerelerinin başlaması etkili olmuştur. Bu dönemde, bankacılık sektörü ile reel sektör firmalarının yurtdışı borçlanmalarında da artış kaydedilmiştir. Söz konusu borçlanmaların büyük ölçüde uzun vadeli olması, cari açığın giderek daha fazla oranda orta-uzun vadeli kaynakla finanse edilmesine imkan sağlamıştır.

Öte yandan, 2008 yılında uluslararası piyasalardaki gelişmeler nedeniyle genel olarak yabancı yatırımcıların risk iştahının azalması, cari açığın borç

yaratmayan kaynaklarla finansmanı açısından önem taşıyan doğrudan yatırımların güçlü bir performans göstermesini zorlaştırmıştır. Nitekim, Temmuz 2008 itibarıyla 12 aylık kümülatif doğrudan yabancı yatırımların cari açığa oranı %31,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, portföy yatırımlarında da net çıkış gözlenirken, diğer yatırımlar kalemi (ticari ve nakit krediler ile mevduattan oluşan) cari açığın temel finansman kaynağı olmuştur. Cari açığın giderek daha fazla oranda borç yaratan kaynaklarla finanse edilmesi endişe yaratırken, yüksek düzeydeki enerji fiyatları da cari açık üzerinde baskı yaratmaya devam etmektedir. Ayrıca, banka dışı kesimin döviz cinsinden yükümlülüklerindeki artış da kaygı yaratmaktadır.

Kamu Maliyesi: 2001 krizinin temel nedenleri arasında kamu dengesindeki bozulma yer almaktadır. Nitekim, kriz öncesi dönemde kronikleşen bütçe açıkları ve buna bağlı olarak hızla büyüyen kamu borcu çevrilemeyecek hale gelmiştir. 2001 krizi öncesi dönem incelendiğinde, bütçe açığının milli gelire oranının oldukça yüksek düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Söz konusu oran 1999’da %8,7, 2000’de %7,9 ve kriz yılında %11,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle, krizin ardından uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın ana hedeflerinden biri kamu maliyesinde disiplini sağlamak olmuştur. Kriz sonrası döneme bakıldığında da en önemli iyileşmenin bu alanda sağlandığı göze çarpmaktadır. Bütçe açığının milli gelire oranı 2001 yılındaki en yüksek seviyesinden 2006 yılına kadar düzenli olarak gerileyerek %0,6 seviyesine kadar inmiştir. 2007 yılında ise, seçim yılı olmasına bağlı olarak bütçe açığı/GSYH oranı bir miktar yükselmiş ve %1,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2008’in ilk yarısında ise, bütçe dengesi fazla vermiştir.

Enflasyon: Uzun yıllar kronik yüksek enflasyon sorunu yaşayan Türkiye’de, TCMB’nin öncelikli hedefinin fiyat istikrarı olarak belirlenmesi ve para politikası uygulamalarında Hükümet’ten bağımsızlaştırılması 2001 yılından sonra enflasyonun düşürülmesine yönelik para politikalarının etkinliğini artırmıştır. TCMB, 2002-2005 döneminde örtük, 2006 yılından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesi uygulamıştır. Ayrıca, 2002 yılından itibaren Türkiye’de siyasi istikrar ortamının oluşması, kamu maliyesinde disiplinin sağlanması ve fiyatlandırmada geçmişe endeksleme alışkanlığının zayıflaması bu dönemde enflasyonun düşmesine katkıda bulunmuştur.

Söz konusu dönemde, gerek global likiditenin bolluğu gerekse Türkiye'nin uyguladığı makroekonomik istikrar programına olan güven sayesinde, Türk Lirası değerlendirme sürecine girmiştir. Türk Lirası'nın değerlendirilmesi enflasyondaki düşüş sürecini hızlandırdığı gibi ekonomideki ters-dolarizasyon sürecinin işlenmesini sağlayarak para politikasının etkinliğini de artırmıştır. Öte yandan, verimlilik artışları da enflasyon üzerindeki maliyet kaynaklı baskıları sınırlandırmıştır.

Enflasyonun son dönemlerde artmasına neden olan dinamikler 2001 yılı öncesine göre farklılık göstermektedir. 2001 yılı öncesinde enflasyonun yüksek seyirinde,

- Siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle başta ekonomi olmak üzere her alanda kısa vadeli politika uygulamalarının mali disiplinsizliğe neden olması ve uzun vadeli uygulama gerektiren enflasyonla mücadelede önem verilmemesi,

- Kamu iktisadi teşebbüslerinin açıklarını finanse etmeye yönelik yüksek fiyatlandırma alışkanlıkları,

- 30 yıla yakın bir süre yüksek enflasyonla yaşayan ekonomik birimlerin enflasyonda geçmişe endeksleme alışkanlığı sonucunda ortaya çıkan enflasyonist atalet gibi yapısal unsurlar belirleyici olmuştur.

Tablo - 13: Operasyonel Göstergeler

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Eyl.09
Banka Sayısı	75	81	79	63	54	50	48	51	50	50	49	49
Şube Sayısı	7.740	8.104	8.298	7.386	6.160	6.029	6.440	6.240	6.911	7.700	8.768	9.428
Banka Kartı Sayısı ¹					35,1	40	43,1	48,2	54	55,5	61	63,1
Kredi Kartı Sayısı ¹					15,7	19,9	26,7	30	32,4	37,3	43,4	43,8
Personel Sayısı ²	166,5	174	171,7	139,0	129,6	129,5	138,4	138,6	151,0	167,8	182,7	182,2
Toplam Aktif Payı ³	44,1	46,3	47,8	54,4	57,4	59,0	58,1	61,4	60,9	59,8	60,1	60,5
Toplam Aktif Payı ⁴	67,6	67,5	69,2	79,5	80,8	82,3	84,0	82,9	83,5	82,5	82,8	83,4
Küres. Serm. Payı %	5,6	7,1	3,4	3,0	3,3	3,0	3,5	6,3	13,1	14,0	17,0	16,1

Kaynak: BDDK, 2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.

¹ Milyon Adet.

² Bin Adet.

³ İlk 5 banka için.

⁴ İlk 10 banka için.

2001 yılı sonrasında bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma faaliyetlerinde alınan mesafe, küresel finansal ortamın belirgin biçimde iyileşmesi, sağlanan siyasal ve ekonomik istikrar ortamı ve Türkiye'nin AB üyeliği müzakere sürecine dahil olması, Türk Bankacılık Sektörü'ne küresel sermaye ilgisini 2005 yılı sonrasında belirgin bir biçimde artırmıştır. 2001 yılında küresel sermaye payı %3 iken 2008 yılında bu rakam %17'ye yükselmiştir.

2001 yılında yaşanan krizin ve alınan tedbirlerin etkisiyle, banka sayısında azalma ve konsolidasyon yaşanmıştır. 2002 yılı ve sonrasındaki dönemde kamu bankalarının sistem içindeki ağırlığı azalmış, küresel sermayenin payı ise artış göstermiştir. Bu çerçevede, 1999-2003 döneminde banka sayısı 81'den 50'ye gerilerken toplam aktiflerde ilk 10 bankanın payı %67,5'ten %82,3'e yükselmiş, 2007-2009 dönemindeki küresel krize rağmen 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla banka sayısı 49 olarak gerçekleşirken ilk 10 bankanın payı %83,4 olmuştur.

Benzer şekilde, 2001 krizinin ardından dramatik düşüşler göstererek rasyonel düzeylere gerileyen şube ve personel sayısı, izleyen yıllarda görülen sağlıklı büyüme sürecine paralel olarak belirgin bir artış göstermiş, 2007-2009 dönemindeki küresel krize rağmen artış trendini devam ettirmiştir. 1999-2003 döneminde şube sayısı 8.298'den 6.029'a gerilerken personel sayısı 174 binden 130 bine gerilemiş, istikrarlı büyümenin etkisiyle söz konusu göstergeler 2009 yılı Eylül ayında sırasıyla 9.428 ve 182 bin olarak gerçekleşmiştir.

Öte yandan, sağlanan kazanımların katkısıyla bilişim teknolojilerinden daha etkin şekilde yararlanılması ve müşteri ağının genişletilmesi trendi de kesintisiz şekilde devam etmiştir. 2002 ile 2009 yılları arasında sürekli bir artış seyri izleyen banka kartı ve kredi kartı sayısı, 2009 yılı itibarıyla sırasıyla 63,1 ve 43,8 milyon adede ulaşmıştır. Banka kartı sayısında en büyük artış 5,5 milyon adet ile 2008 yılında gerçekleşmiştir.

5.3. Krizlerin Banka Bilançolarına Temel Etkileri

2002 yılı ve sonrasında, bankacılık sektörünün bilançosu, hızlı ve istikrarlı bir büyüme sürecine girerken bilançonun kompozisyonunda uygulanan politikaların etkisiyle değişim yaşanmıştır. Bu dönemde, bankacılık sektöründe yaşanan yüksek büyüme, finansal erinleşmeyi olumlu etkilemiş, bankacılık sektörü ekonomik büyümeyi daha da güçlü bir şekilde destekleyebilmiştir.

Tablo-13'te görüldüğü üzere, 2001 yılında toplamda 173.4 milyar TL olan bankacılık sektörü aktifleri, 2008 yılında 732.5 milyar TL'ye çıkmıştır. 2002-2008 döneminde sağlanan makroekonomik ve siyasi istikrar ve bankacılık sektörüne yönelik uygun politikalar sonucu, sektörün toplam aktifleri yıllık ortalama %23 büyümüştür.

Para politikası olarak enflasyon hedeflemesi stratejisinin uygulandığı ve görece istikrarın sağlandığı 2002 sonrası dönemde, sektör temel aracılık işlerini oluşturan kredilere yoğunlaşmıştır. Kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında %26 iken 2008 yılında %52'ye yükselmiştir. Kamu borçlanma gereksiniminin azalması ve borçlanma faizlerinin düşmesiyle birlikte menkul değerlerinin aktiflerden aldığı pay 2001 yılında %34, 2002 yılında % 40 ve 2003 yılında %43 iken krediler lehine yaşanan değişim nedeniyle 2008 yılında %29'a gerilemiştir. Makro ekonomideki istikrar ve finansal kesimin yeniden yapılandırılması konusunda atılan adımlar, 2002 yılı öncesinde kamu kesimine kaynak sağlayan bankacılık sektörü aktif yapısını, şirketler ve hane halkını finanse eden bir yapıya dönüştürmüştür. Aktif yapısındaki bu şekillenmenin rekabeti ön plana çıkararak hizmet çeşitliliği ve kalitesini de beraberinde getirdiği ileri sürülebilir.

Sektörün temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerine ağırlık verebilmesi sayesinde, krediler dönem boyunca en hızlı artış gösteren aktif kalemi olmuştur. 2002-2008 döneminde toplam krediler, yıllık ortalama %40 büyümüştür. Kriz öncesi dönemdeki şartlar sektörün gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak kamuyu finanse eder bir duruma getirmiştir. Bu yapı, 2002 ve sonrası dönemde değişmiş ve

menkul değerler portföyüne yapılan plasmanlar görece olarak azalmıştır. 2002-2008 döneminde menkul değerler portföyü yıllık ortalama %14 artmıştır. Takipteki alacaklar kalemi 2000-2001 döneminde krizle birlikte yaptığı sıçramanın ardından gerilemeye başlamıştır. 2002 öncesi dönemde bankacılık sektöründe en önemli olumsuzluklardan biri olarak gösterilen serbest sermayenin azlığı, yeniden yapılandırma ve sonrasında yürütülen politikalarla artmıştır. Sektörün serbest sermayesinin toplam aktiflere oranı 2001 yılında %1,3'den 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %10,5'e yükselmiştir. Sektör, 2000-2001 kriz döneminde önemli bilanço zararları yaşamıştır. 2002 ve sonrası dönemde enflasyon ve nominal faiz oranlarında yaşanan gerileme başta olmak üzere, makroekonomik çerçevedeki olumlu gelişmeler, sektörün krediler portföyünün hızla büyümesini sağlamıştır. Aynı zamanda sektörün düşük enflasyon ortamında kârlılığını korumak için, ürün ve hizmet çeşitliliği yaratma yönündeki politikalara ağırlık vermesi de yüksek kârlılıkta ve bu kârlılığın devam ettirilmesinde etkili olmuştur.

Tablo - 14: Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri

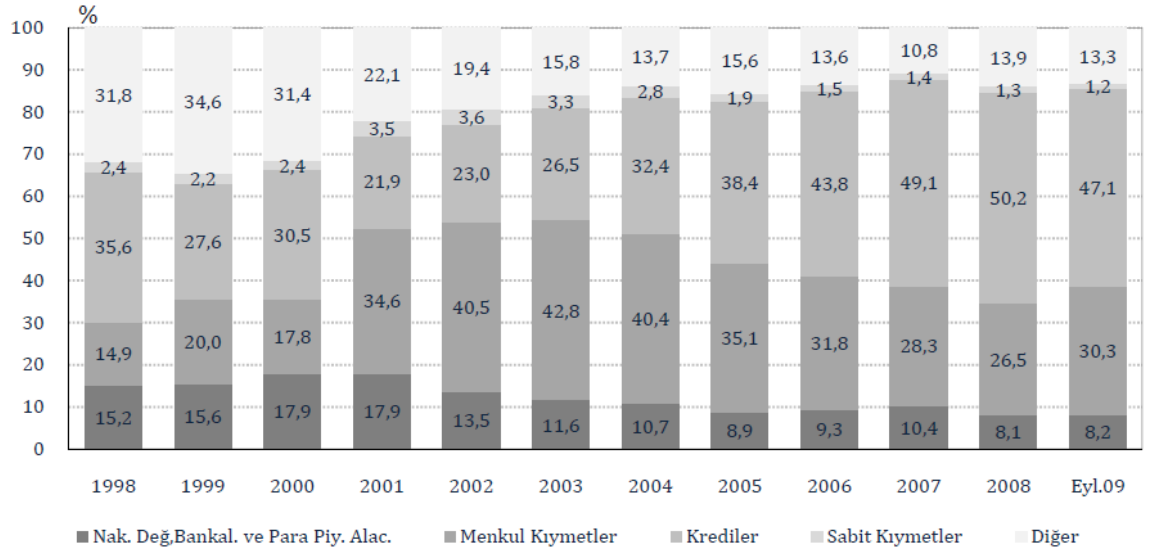
Milyar TL	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Eyl.09
Toplam Aktifler	36,8	72,1	104,1	173,4	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5	798,4
Krediler	13,1	19,9	31,8	38,0	49,0	66,2	99,3	156,4	219,0	285,6	367,4	375,7
MDP	5,5	14,4	18,5	60	86,1	106,8	123,7	143,0	158,9	164,7	194,0	241,5
İşt., B. ve B. Kon. Edi. Ort.	0,6	1,7	4,2	6,6	8,7	9,2	11,8	11,1	9,2	10,9	10,3	12,1
Sabit Kıymetler	0,9	1,6	2,5	6,0	7,7	8,3	8,5	7,7	7,4	7,9	9,6	9,7
Mevduat	21,8	43,4	58,9	110,4	138,0	155,3	191,1	251,5	307,6	356,9	454,6	488,9
Yurtd.Sağ.Fonlar ³	2,5	3,2	3,8	2,8	11	17	22	36	49	61	62	58
Özkaynaklar	3,3	4,2	7,2	18,3	25,7	35,5	46,0	54,7	59,5	75,8	86,4	105,4
Dönem Karı	0,8	-0,3	-3,1	-10,5	2,9	5,6	6,5	6,0	11,4	14,9	13,4	15,7
Bilanço Dışı İşlemler	32,6	74,4	105,0	87,5	75,3	107,2	527,6	206,0	277,4	385,5	476,0	638,6

Kaynak: BDDK

2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.1 ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.2 2002 öncesi için yabancı kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmemiştir.3 Milyar Dolar

Sektörün bilançosu, yurt içi ekonomik faaliyetlerdeki istikrara ve diğer ekonomik göstergelerdeki gelişmelere paralel olarak, kamu kesimini finanse eden bir aktif yapısından, şirketler ve hanehalkına kaynak sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Sektörün aracılık fonksiyonunun güçlenmesi, ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır. Sektörün toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken, menkul değerler portföyünün payı görece azalmıştır. Toplam kaynaklar içinde mevduat, dönem boyunca istikrarlı payını korumuştur. Kriz döneminde bile bankalardan ciddi bir mevduat çıkışının olmaması, sektöre güven açısından önemli bulunmaktadır. Yaşanan finansal krizler, özkaynakların önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Bu nedenle, bankaların ve BDDK'nın, güçlü özkaynak yapısını devam ettirme çabaları memnuniyet vericidir. Bu yolla, kredi kanalları desteklenmiş ve reel sektörün kaynak ihtiyacı karşılanmış olmaktadır.

Kaynak: BDDK

Grafik 3: Aktif Kompozisyonu

5.4. Kriz Dönemlerinde Bankacılık Sektörü Finansal Sağlık Göstergelerindeki Değişim

2001 krizinden sonra alınan en önemli derslerden birisi güçlü sermaye yapısının korunmasının önemi olmuştur. Bu dönemde yürütülen tüm politikalarda güçlü sermaye yapısının korunmasına vurgu yapılmıştır. 2000 yılında %9,3 olan Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) 2009 yılında %20'lere yükselmiştir. Yaşanan küresel ekonomik krize rağmen sektörün SYR'sinde önemli bir düşme yaşanmamıştır. Aktif kalitesinde de istikrarlı bir iyileşme kaydedilmiş, 2001 yılında kredilerin dörtte biri takibe düşmüşken, söz konusu oran 2009 yılsonunda %5,3'e düşmüştür. Düşük enflasyon ortamında ve olumlu ekonomik beklentilerin etkisiyle, bireyler ertelenmiş harcamalarını yapmaya başlamışlar ve buna bağlı olarak bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı artmıştır. 1998 yılında %5,3 olan bireysel

kredilerin toplam krediler içindeki payı, 2009 yılı itibarıyla %33 olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün ekonomik büyümeye esas katkı sağlayacak temel fonksiyonu olan finansal aracılık fonksiyonunu, etkili olarak yerine getirmeye başlamıştır.

Toplanan mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2001 yılında %34 iken, 2008 yılsonuna göre kredilerdeki artışın mevduattaki artıştan daha fazla olmasından dolayı Aralık 2009 yılında %80,6 'ya yükselmiştir. Sektörün; kârlılık performansında da iyileşme gözlenmiş, aktif ve özkaynak kârlılıkları, 2001 yılında eksi rakamlarla ifade edilirken 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %2,4 ve %18,9 olarak gerçekleşmiş, yılsonunda bu rakam %2,6 ve 22,9'a yükselmiştir.

Tablo - 15: Bankacılık Sektörü Finansal Sağlık Göstergeleri

%	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Eyl.09
SYR	13,0	8,2	9,3	20,8	25,3	30,9	28,2	23,7	21,9	18,9	18,0	20,0
YPNGP/Özkaynaklar ²	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1,1	-0,5	-0,6	1,0	0,3	-0,6	0,6
Krediler/Mevduat	60,3	45,9	54,1	34,4	35,5	42,6	52,0	62,2	71,2	80,0	80,8	76,8
Bireysel Kred./ Krediler	5,3	4,9	14,5	6,3	4,5	9,7	12,8	18,8	21,7	23,8	22,6	33,0
Takip.Alac./Brüt Kred.	7,2	10,5	11,1	25,2	17,6	11,5	6,0	4,8	3,8	3,5	3,7	5,3
YP Aktifler / Toplam Aktifler	40,2	35,3	43,4	43,2	38,0	36,2	31,3	33,1	28,3	30,3	27,1	38,1
Mevduat/Yabancı Kaynaklar	69,7	69,1	75,5	73,8	72,5	73,4	71,4	69,9	70,6	70,4	68,8	70,6
YP Pasifler / Toplam Pasifler	47,3	48,0	46,5	53,2	50,4	43,3	40,1	35,9	37,8	33,5	34,9	32,4
Vergi Son. Akt.Kâr.(ROA) ¹	2,1	-0,4	-3,0	-6,1	1,4	2,5	2,3	1,7	2,5	2,8	2,0	2,4
Ver.Son. Özkay. Kâr. (ROE)	23,1	-7,2	-43,7	-57,5	11,2	18,1	15,8	12,1	21,0	24,8	18,3	18,9

Kaynak: BDDK 2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dâhil edilmiştir.¹ ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.² 2002 öncesi için yabancı kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmiştir.

ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.

³ Banka aktifinin %50 ve fazlasının kontrol edildiği hesaplama

Günümüzde tasarrufların reel sektöre plasmanı konusunda, 2001 ekonomik krizi sonrası döneme oranla büyük bir artış gözlenmiştir. O dönemde %34,4 seviyesinde olan kredi/mevduat oranı kademeli bir artış sonucunda 2008 yılında %80,8 seviyesine ulaşmıştır. Küresel ekonomik krizin ilk dönemlerinde, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren, gerek kredi talebinin azalma göstermesi, gerekse bankaların ihtiyatlı bir politika izlemeleri nedeniyle mevduatın krediye dönüşüm oranı azalma eğilimi göstermiş ve 2009 Eylül ayı itibarıyla %76,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan; 2000 yılı sonunda %54,1 olan kredi/mevduat oranı, tüketici ve yatırımcıdaki güven eksikliği, ekonomik aktivitedeki gerileme, kamu ve fon bankalarının takibe düşen alacaklarındaki yükselme, ihracatın yavaşlamasına bağlı olarak azalan ihracat kredileri, kamu bankaları tarafında kullanılan ihtisas

kredilerine (yeniden yapılanma programı) getirilen sınırlandırmalar neticesinde 2001 yılında bu oran % 34,4'e gerilemiştir.

Bankacılık sektöründeki kredilerin takibe dönüşüm oranı, 2000 yılı Aralık ayında % 11,1 iken ekonomik aktivitedeki daralma, şirket bilançolarındaki kötüleşme ve varlık fiyatlarındaki gerilemeye bağlı olarak, 2001 yılında bu oran %25.2 seviyesine yükselmiştir. 2008 yılsonunda %3,7 düzeyinde olan toplam kredilerin takibe dönüşüm oranı, Aralık 2009 itibarıyla % 5,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılından sonra bankacılık sektöründeki kredi riskinin sınırlandırılmasında, risk yönetimine verilen önem etkili olmuştur. Sorunlu kredilerin mali sektör ve reel kesim işbirliği içinde çözümlenmesini öngören Londra Yaklaşımı ve varlık yönetim şirketinin kurulması yönündeki girişimler sektörün daha düşük bir kredi riskiyle faaliyette bulunmasını sağlamıştır. Ayrıca vadeli işlem opsiyon sözleşmeleri ve diğer türev ürünlerin kredi tanımına dahil edilmesi ve bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştiraklerinin özkaynaklarının en fazla yüzde 15'i, bu iştiraklerin toplam tutarının ise özkaynakların yüzde 60'ı ile sınırlandırılması kredi riskini engelleyen önemli düzenlemelerdir.

Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu 2009 yılsonu itibarıyla %20 düzeyindedir. Sermaye yeterliliği rasyosunun bileşenlerinden risk ağırlıklı varlıklardaki 2008 yılsonuna göre %9'luk artışa karşın, yasal özkaynak tutarındaki %24 oranındaki yükselme, 2008 yılsonunda %18 seviyesinde olan rasyonun yaklaşık 2,5 puan artarak Aralık 2009 itibarıyla %20,5'e yükselmesini sağlamıştır (BDDK, 2009:21). Eylül 2008'de Lehman Brothers'ın iflası ile derinleşen küresel kriz ortamında, piyasa faiz oranlarındaki düşüşler Türk bankalarının kârlılığına olumlu katkı yapmış, özkaynakları güçlenmiş ve buna bağlı olarak da sektörün sermaye yeterliliği rasyosu yükselmiştir (BDDK, 2009:22). 2001 yılında bu oranın önceki döneme göre belirgin bir şekilde artmış olduğu gözlenmektedir. Bunun nedeni de bankaların yeniden yapılandırılması kapsamında Hazine ve TMSF'dan sağlanan sermaye desteği ile açıklanabilir.

Bankacılık sektöründe karlılığın ölçülmesinde yaygın olarak aktif getirisi (ROA) ve özkaynak getirisi (ROE) kullanılmaktadır. (Aktif Getirisi (ROA)=Dönem

Net Karı/Toplam Aktifler, Özkaynak Getirisi (ROE)= Dönem Net Karı/Toplam Özkaynaklar.) ROA ve ROE rasyoları 2008 yılında sektör genelinde bir önceki yıla göre azalmıştır. Sektörün ROA rasyosu söz konusu dönemde %2,8'dan %2'ye, ROE rasyosu ise %24,8'den %18,3'e gerilemiştir. 2009 yılı itibarıyla bu oranlarda artış gerçekleşmiştir. Oysa sektörün, 2000 ve 2001'de yaşanan krizlerde karı olmamakla birlikte; bu oranlar negatif rakamlarda seyretmiştir. Kamu bankalarının zararlarına rağmen, 2001 yılı zararındaki azalışta, zarar eden beş bankanın TMSF kapsamına alınması, yeniden yapılandırma programı çerçevesinde kamu bankalarına verilen DİBS'lerden elde edilen faiz gelirlerinin reel olarak önemli oranda artması ve sermaye piyasası işlem zararlarının gerilemesi etkili olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılında ulusal bir krizle, 2008 yılında da küresel bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Türk Bankacılık Sektörü Kasım 2000 krizi ile faiz riskine, Şubat 2001 krizi ile de döviz kuru riskine maruz kalmış ve bilançolarında büyük zararlar oluşmuştur. 2000–2001 yıllarında yaşanan kriz, finansal sektörde yapısal sorunlara sahip bir ekonominin sabit kur rejimini sürdürmeyeceğini ortaya koymuştur. Türkiye’de bankacılık ve para krizi şeklinde ortaya çıkan ikiz kriz bankacılık sektöründeki yapısal sorunların krizin oluşumuna zemin hazırladığını göstermiştir.

Yüksek kamu borçlanma gereğinin yarattığı dışlama etkisi, bankacılık sektörünün asli fonksiyonu olan finansal aracılık işlevinden uzaklaşmasına ve ağırlıklı Hazine’yi fonlayan bir bilanço yapısının oluşmasına yol açmıştır. Bu yapıda bankalar, piyasa disiplininin uzaklaşmış, riski algılayamamış, etkinlik ve rekabeti artırıcı politikalar anlamsız hale gelmiştir. Dolayısıyla kamu maliyesindeki dengesizlikler sektör üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Türk Bankacılık Sektörü’nde özel sermayeli bankaların açık pozisyonları nedeniyle taşıdıkları kur riski ile kamu sermayeli bankaların görev zararları nedeniyle eriyen özkaynakları ve günlük yüksek likidite ihtiyaçları Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin oluşumunda etkili olmuştur.

Krizden çıkış programının kamuoyuna sunulan güçlü bankacılık, güçlü ekonomi tanıtım ifadesinden anlaşıldığı üzere, bankacılık sektörünün istikrarı ve sağlamlığı, krizlerin önlenmesi ve yönetilebilmesi açısından, mali disiplin, sürdürülebilir borçlanma, yönetilebilir dış açık ve doğru kur sistemi kadar yüksek öneme sahiptir. Bundan dolayıdır ki, 2000–2001 sonrası geçiş döneminde krizin oluşumunda önemli rol oynayan bankacılık sektörüne yönelik kırılganlıkların giderilmesini sağlayan yapısal reformlar ekonomik büyümenin motoru olmuş ve krizden çıkış sürecine ivme kazandırmıştır.

2001 krizinden getirilen yeniden düzenlemeler çerçevesinde, bankacılık sistemi döviz açık pozisyonlarına, likidite ve sermaye yeterlilik rasyolarına çok sıkı sınırlamalar getirilmiştir. Her ne kadar krizden sonra yakalanan istikrarlı büyüme ortamı hızlı bir kredi büyümesini beraberinde getirmiş olsa da, yapılan düzenlemeler sayesinde bankaların aşırı risk alması engellenmiştir. Kriz ve sonrası yaşanan gelişmeler, TCMB'nin para piyasalarında piyasa yapıcı rolünün önemini artırmıştır. Bu dönemden sonra TCMB yüksek kredibiliteye sahip olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Böylelikle, ödemeler sisteminde sorunlar yaşanması halinde oluşabilecek olumsuz etkilerin kar topu gibi büyümesi ve spekülasyonların önüne geçilebilmesi sağlanmıştır.

2001 krizi sonrası, krize götüren problemlerin niteliği ve boyutlarının doğru teşhis edilerek, tüm güncel ve yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşımın ödünsüz uygulanması sağlanmıştır. Öncelikli olarak, erozyona uğrayan güvenin alınan önlemlerle kısa zamanda yeniden tesisi sağlanmıştır. Siyasi karar alma sürecindeki çeviklik ve eşgüdümün mümkün olan en yüksek seviyeye çıkartılması, ekonomi yönetiminin tek elden yürütülmesi, itibarın sağlanması ve uluslararası kurumlar ile işbirliğinin sağlanması kriz sürecinde etkili olmuştur. Uluslararası finansal kuruluşların finansman ve teknik desteği ile uluslararası güvenin tesisi sağlanmıştır.

Yapılan tüm bu düzenlemeler Türk Bankacılık Sistemindeki sorunları geçici değil, kalıcı olarak çözmüştür. Bankacılık lisans başvurularının değerlendirilmesi sürecinde; piyasadaki rekabet koşullarının yanı sıra girişimcilerin nitelik ve niyetlerinin, başvuruya konu kuruluş açısından riskleri yönetme kapasitesinin, içsel süreçlerin ve kurumsal yönetim ilkeleri titizlikle değerlendirilmeye başlanmıştır.

Krizleri önlemeye yönelik olarak mevduata getirilen sınırsız güvencenin, uygun zamanda konulması ve kriz bittiğinde kaldırılması piyasa disiplinine işlerlik kazandırmıştır. Mevduat sigortasının getirdiği koruma işlevi ile yaratabileceği ahlaki risk arasındaki dengenin iyi kurulması önemlidir. TMSF'nin kendisine intikal eden bankalara ilişkin tahsilât hedefini büyük ölçüde gerçekleştirmesi, mevduat sigorta

kuruluşu işlevlerine daha fazla odaklanmasına imkân vermiştir. Kredi kuruluşlarının, sistem içerisinde yarattığı riske göre sigorta primi ödemesi suretiyle, daha düşük seviyelerde risk almaya ve ihtiyatlı düzenlemelere uyum konusunda teşvik edici risk esaslı sigorta prim tarifesi uygulamasına geçilmesi mevduat sigortası sistemini etkinleştirmiştir.

Krizin aşılmasında sağlam bir kamu finansmanı yapısının önemi ortaya çıkmıştır. Bütçe disiplini ve düşük kamu borçlanma gereği bir yandan çözümlemenin gerektirdiği kamusal kaynakların tahsisini sağlarken bir yandan da kamuoyundaki tepkilerin büyümesini önlemekte ve uygulamanın başarı şansını artırmaktadır.

Kriz süreci ve sonrasındaki yeniden yapılanmanın idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olan BDDK tarafından yürütülmesi, sürecin etkin bir yapıda yürütmesine yardımcı olmuştur.

Karar sürecinde sektör temsilcileriyle eşgüdüm içerisinde, bürokratik engeller yaşanmadan hızlı hareket edilmesi mümkün olmuştur. Etkin gözetim ve denetim faaliyetlerinin bağımsız ve geniş yetkilerle donatılmış bir kurumca yapılmasının finansal istikrar açısından önemi ortaya çıkmıştır. Denetim faaliyetlerinin kapsam ve etkinliği artırılmış, bilgi işlem denetimi başlatılmıştır. Uluslararası bankacılık düzenlemeleriyle uyumlu ve etik bankacılık ilkelerinin benimsendiği bir risk yönetim anlayışının oluşturulması ve daha etkin bir gözetim ve denetim mekanizmasının kurulması yönünde dersler çıkarılmıştır. İç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkinliği önem kazanmıştır.

Tüm uygulamalarda şeffaflığın ve tarafsızlığın sağlanması Türkiye örneğinin başarılı olmasına yardımcı olmuştur. Benzer politikalar yürütmek isteyen ülkelere, bankaların gerçek durumlarının tespiti ve kamuya ilanını sağlamaları, sektörel bazda periyodik finansal raporların yayımlanması ve yürütülmekte olan program konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik yayınlar çıkarmaları önerilmektedir. Genellikle kriz dönemlerinde bilgi eksikliği ve dedikodular mali piyasaların sağlıklı işlemlerini engellemektedir. Bu nedenle son yıllarda, BDDK bankacılık sistemine

ilişkin ayrıntılı verileri günlük, haftalık ve aylık olarak yayımlayarak gerçek bilginin ilgililerce kullanımını temin etmekte ve şeffaflığın yerleşmesine katkıda bulunmaktadır. Tüm bankalara eşit mesafede durulması, hiçbir bankanın süreçte kayırılmaması oyunun kurallarının tüm bankalarca benimsenmesine yardımcı olmuştur. Yeniden sermayelendirme döneminde yapılan güçlü denetim sektör açısından bir stres testi niteliği taşımış ve banka bilançolarının şeffaflığı konusunda önemli bir deneyim elde edilmiştir.

Kriz sonrası dönemde sağlam hukuki bir altyapı oluşturulması ve kriz deneyimlerinin bu yapıya yansıtılması muhtemel krizlere karşı sektörün gücünü artırmıştır. Yapısal reformlarla desteklenen istikrarın sürdürülmesi amacıyla geliştirilen yeni finansal mimari, ekonomik istikrarın korunmasında ve ekonominin 2006 yılı sonrası dış kaynaklı dalgalanmalara karşı daha esnek ve dayanıklı olabilmesinde birincil etken olmuştur.

Bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma faaliyetlerinde alınan mesafe, sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar, küresel sermayenin ilgisini belirgin bir biçimde artırmıştır. 2001 yılında küresel sermayenin payı %3 iken 2008 yılında bu rakam %17'ye yükselmiştir. 2001 krizinin ardından bankaların gerileyen şube ve personel sayıları, 2007 ve 2009 dönemindeki küresel krize rağmen artış göstermiştir.

2001 yılında 173.4 milyar TL olan bankacılık sektörü aktif toplamı, yeniden yapılandırma süreci sonrası sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar sayesinde, küresel krize rağmen 2008 yılında 732.5 milyar TL'ye çıkmıştır.

Kamu borçlanma gereksiniminin azalması ve borçlanma faizinin düşmesiyle bankalar, şirketler ve hane halkını finanse eder bir yapıya bürünmüştür. Kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında %26 iken, 2008 yılında %52'ye yükselmiştir. Aktif yapısındaki bu şekillenme rekabeti ön plana çıkararak hizmet çeşitliliği ve kalitesini beraberinde getirmiştir. Kredilerdeki bu artışa rağmen, kredilerin takibe dönüşüm oranı 2001 yılında 25.2 seviyesinden, 2008 yılında 3.7 seviyesine kadar

düşmüştür. Bu düşüşte, bankacılık sektöründeki sınırlandırılması ve risk yönetimine verilen önem etkili olmuştur.

2001 krizinden sonra, alınan en önemli derslerden birisi güçlü sermaye yapısının korunmasının önemi olmuştur. 2000 yılında %9.3 olan sermaye yeterlilik rasyosu, 2008 yılında % 18'lere kadar yükselmiştir. Küresel krize rağmen uygulanan politikalar ve piyasa faiz oranlarındaki düşüşler, Türk Bankaları'nın karlılığına olumlu katkı yapmış, özkaynakları güçlenmiş ve buna bağlı olarak da sektörün sermaye yeterlilik rasyosu yükselmiştir.

Bankacılık sektöründe karlılığın ölçülmesinde kullanılan aktif getirisi ve özkaynak getirisi, 2008 yılında bir düşüş yaşamasına rağmen, 2009'da toparlanma aşamasına girmiştir. Oysa sektörün 2000 ve 2001'de yaşanan krizlerde bu oranları negatif seyretmiştir.

Bankaların ve BDDK'nın, güçlü özkaynak yapısını devam ettirme çabaları memnuniyet vericidir. Bu yolla, kredi kanalları desteklenmiş ve reel sektörün kaynak ihtiyacı karşılanmış olmaktadır.

Son olarak, küresel ekonomik krizlerle mücadelenin bireysel çabalarla değil bütün ülkelerin işbirliği ile geliştirilecek uyumlu politikalarla başarılacağı gerçeği bir kez daha görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye, ticari ve finansal korumacılığa gitmeden, güven ve istikrara yönelik küresel politikaları destekleyici uygulamalar geliştirmeli ve küresel yeni finansal mimariyi şekillendiren oluşumlara aktif ve kalıcı şekilde iştirak etmelidir.

KAYNAKÇA

Akçakoca, E. (2002), “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, *BDDK*, www.bddk.org.tr.

Akgüç, Ö. (1989), “Türkiye’ de Bankacılık”, *Gerçek Yayınevi*, İstanbul, 1989.

Aydın, A. ve diğerleri. (2000), “Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları”, *Türkiye Bankalar Birliği*, www.tbb.org.tr.

Aydın Suat, Yiğidim Aslan (2006), “Uluslar arası Bankacılık Düzenlemeleri ve Türk Bankacılık Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, s.32.

Ayzit, M. (2004), “Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Uygulamaları”, Uzman Yeterlilik Tezi, *TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü*, s.85.

Bankacılar Dergisi (2005), *Türkiye Bankalar Birliği*, sayı 55, www.tbb.org.tr.

BDDK, (2001) , “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu,” *BDDK*, www.bddk.org.tr, s.6-9

BDDK, (2002) , “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu”, *BDDK*, www.bddk.org.tr, s.6-9

BDDK, (2008), “Çalışma Tebliği-Ağustos”, *BDDK*, s.1.

BDDK, (2009), “ Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, *BDDK*, Çalışma Tebliği - Aralık.

BDDK, (2009), “ Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü”, *BDDK*.

BDDK, (2008), “ Yıllık Faaliyet Raporu”, *BDDK*, s.24

BDDK, (2008), “ Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, *BDDK*, s.25.

Boratav, K. (2001), “Dalgalı Kur ile Daraltıcı Politikalar Kabul Edilmemeli”, *Ekonomik Forum*, s.18

TBB, (2001) , “BDDK Basın Açıklaması”, www.tbb.org.tr

Bordo, M., Eichengreen, B., Klingebiel, D., Martinez-Peria, M.S. (2001) “Is The Crisis Problem Growing More Severe?”, *Economic Policy*.

Cansızlar, D. (2001), “İstikrar Programı ve Ekonominin Sorunları: Mali sektör”, *İktisat Dergisi*, Mayıs/Haziran, s.413-414

Caprio, G.J., Klingebiel, D. (1997), “Bank Insolvency: Bad Luck, Bad Policy, or Bad Banking”, *World Bank Conference on Development Economics*

Çolak, Ö. F., Yiğidim, A. (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Kriz”, *Nobel Yayın Dağıtım*,

Çolak, Ö. (2002), “Bankalarımız 1995-2001 Finansal Kriz ve BSYYPUE”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*.

Dinçer, Ö. (2003), “Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası”, *Beta Basım Yayın*.

Douglas, T. H.ve Mansfield, R. (1971), ”Organizational and Individual Response to External Stres”, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 16, No: 4.

Duvan, B. (2001), “Finansal Sistemin Yeniden Yapılandırılması; Tayland Uygulaması”, *DPT*, www.ekutup.dpt.gov.tr/banka/duvanb/tayland.pdf.

Dziobek, C., Pazarbaşıoğlu, C. (1997), “Lessons From Systemic Bank Restructuring: A Survey of 24 Countries”, *IMF Working*, syf-161.

Edwards, S. (2001). “Does the Current Account Matter?”, National Bureau of Economic Research Working Papers, No:8275. ss.1-71.

Eğilmez, M. (2009), “ Küresel Finans Krizi”, *Remzi Kitabevi*, İstanbul. s.52.

Eğilmez, M. (2001), “Kriz zerine”, www.ntvmsnbc.com.

Ekonomistler Pltf. (2002), “Krizden Yarına Bankacılık Sistemi”,
Ekonomistler Platformu nerileri, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bankacilik.pdf.

Erel, G. (1999), “Turkish Banking System”, *Speech on the occasion of the American Turkish Council meeting in Ankara*, www.bis.org/review/r990319b.pdf.

Erçel, G. (2000). “Küreselleşme ve Uluslararası Finansal Gelişmeler”, *Asya Bankalar Birliği Genel Kurulu*, 2, İstanbul.

Erçel, G. (2001). “Uluslararası Bankacılık Alanındaki Gelişmeler”, *TCMB*, www.tcmb.gov.tr.

Eroğlu, ., Albeni, M. (2002), “Küreselleşme Ekonomik Krizler ve Türkiye”, *Pandora*.

Ertuğrul, A. ve Yeldan, E. (2002), “The Structural Weaknesses of The Post-1999 Turkish Dis Inflation Program”, *Bilkent Üniverstesi Yayını*, www.bilkent.edu.tr.

Evans O., Alfredo M.L., Mahinder G. ve Paul H. (2000). “Macroprudential Indicators Of Financial System Soundness”, *IMF Occasional Paper*, WP/99/30 <http://www.imf.org>.

Graham, Stuart and others (2001), “Industry Analysis: Turkish Banking”, *J. P.Morgan Securities Ltd.* www.econturk.org/jpmorgan.pdf.

Günel, Mehmet (2001), “Kasım 2000 Krizine Teorik Yaklaşım: Para Arzının İçşelliği ve Minsky’nin Finansal İstikrarsızlık Hipotezi”, *İktisat-İşletme-Finans Dergisi*, s.59.

Gürlel, Can Fuat (2001), “Yeni Dönem Mali Sistem ve Bankacılık Sektörü”, *Finans Dünyası*, s.59.

Hazine Müsteşarlığı (2001), “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”, www.hazine.gov.tr/.

Hoelscher, D., Quintyn, M. (2003), “Managing Systemic Banking Crises”, *IMF Occasional*, s.224.

Hoggarth, G., Reidhill, J. (2003), “Resolution of Banking Crises” Financial Stability Review, *Bank of England*.

ILO (2009), “Global Employment Trends”, *International Labour Offices*, s.4.

Işık, S., Duman, K. ve Korkmaz, A. (2004) “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 19, s.45-69.

Kabaş, Tolga (2005), “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizleri Belirleyen Faktörler ve Uluslararası Finans Sistemi”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul

Kaminsky, Graciela L., Carmen M. Reinhart, (1999), “The Twin Crises: The Causes Of Banking and Balance of Payments Problems” *The American Economic Review*, Vol: 89, No: 13.

Karacan, Ali İhsan (2000), “Bankacılık ve Kriz”, *Creative Yayıncılık*.

Karacan, İ.A. (2002), “Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması”, *Bilgesel Yayıncılık*, s.134-136.

Karakoyunlu, Erdoğan (2001), “Ekonomik Kriz, Etkileri, Önlemleri ve Yönetimi”, *Yased Yayınları*, İstanbul, s.8-9.

Kibritçioğlu, Aykut (2001), “ Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001”, *Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt-1, Sayı-47.

Kobal İsmail (2009), “Küresel Krizin Küresel İstihdama Etkileri”, <http://www.alomaliye.com>.

Mishkin, F.S. (1997), “The Causes and Propagation of Financial Instability Lessons For Policymakers” s.55-93.

Parasız, İlker (2000), “ Para Banka ve Finansal Piyasalar”, *Ezgi Kitabevi*.

Resmi Gazete (28.01.2009), Sayı.27124.

Resmi Gazete (07.07.2009), Sayı.27281.

Sayılgan, Şevket (2001), “ Ekonomik Kriz Öncesi Merkez Bankası Bilançosu ve Para Piyasaları, *Finans Dünyası Dergisi*, s.59.

Sayılgan, Şevket (2003), *İşletme ve Finans Dergisi*, Eylül 2003, S.63

Seza Reisoğlu (2001), “Bankalar Kanununda 4672 Sayılı Yasa ile Getirilen Değişiklikler”, *TBB*, www.tbb.org.tr, s.2.

Summers, Jim (1977), “ Management by Crisis, Public Personnel Management”, May-June.

Turan M. İbrahim (1998-1999) “Bankacılık Krizleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, s.4

T.B.B. Bankacılık ve Araştırma Grubu (1999), “ Şeffaflığın Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Bankalar Birliği*, www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, (2001), “Para Politikası Raporu”, TCMB. www.tcmb.org.tr.

Uygur, Ercan (2001), “ Krizden Krize Türkiye; 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, *Türkiye Ekonomi Kurumu*, s.12-15.

Uygur, Ercan (2001), “ Büyük Büyüme”, Yeni Binyıl.

Vergilieltüz, Melek (2001), “ Kriz ve İşletme Yönetimi”, Alfa Yayınları.

Yay, T., Gürkan G., Yılmaz, E. (2001). “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Düzenlemeler”, *İTO Yayınları*, Yayın No. 47, s.21-141.

Yıldirtan, Ç.D.Z., (2006), “Finansal Krizler, Erken Uyarı Sistemleri”, Nobel Dağıtım, İstanbul, s.100-101.

Zavala, Gallardo Jorge (1999), “Understanding Financial Crises: A Nontechnical Approach”, *Weatherhead Center for International Affairs*.